

OTDK-dolgozat

2024

**PANNON EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR**

**A NAV TÁJÉKOZTATÓJÁNAK VIZSGÁLATA A 9.
ÉS 11. ÉVFOLYAMOS TANULÓK KÖRÉBEN**

**EXAMINING THE NAV- PRESENTATION AMONG
9TH AND 11TH GRADE STUDENTS**

Glávits Aliz

Konzulens: Dr. Darida Zsuzsa

Kézirat lezárásának dátuma: 2024. április 23.

TARTALOMJEGYZÉK

ÁBRAJEGYZÉK

TÁBLÁZATJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	1
1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	3
1.1. Pénzügyi kultúra és adótudatosság.....	3
1.1.1. Pénzügyi kultúra a mikrogazdaságban	3
1.1.2. Pénzügyi kultúra a makrogazdaságban	4
1.1.3. Adótudatosság	4
1.1.4. A pénzügyi kultúra és az adótudatosság kapcsolata.....	5
1.2. Pénzügyek gyerekszemmel	7
1.2.1. A kognitív készség szerepe a pénzügyi tudatosság vonatkozásában	7
1.2.2. A diákok pénzügyekkel fennálló kapcsolatának kialakulása és természete	7
1.2.3. A gyerekek attitűdjét befolyásoló szereplők, környezeti tényezők	9
1.2.4. A digitális és online gyermektársadalom	11
1.3. Milyen a pénzügyi téren fejlett diák?.....	13
1.4. Adótudatossági felmérések, eredmények.....	15
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS ÖSSZEFOGLALÁSA	22
3. A NEMZETI ADÓ- ÉS VÁMHIVATAL ADÓTUDATOSSÁG FEJLESZTÉSÉT CÉLZÓ KOMMUNIKÁCIÓJA	24
3.1. A NAV általános kommunikációjának formái, jellemzői.....	24
3.2. A NAV 2021 és 2024 közötti időszakra vonatkozó stratégiája	25
3.3. A NAV adótudatosság fejlesztésére irányuló tevékenysége	25
4. KUTATÁSI TERV	28
4.1. A kutatás célja	28
4.2. A kutatás jelentősége és aktualitása	28
4.3. Kutatási módszer	29
4.4. A felmérés során felhasznált dokumentumok	31
4.4.1. A tájékoztatók kialakításának folyamata.....	31
4.4.2. A tesztsorok felépítése.....	33
4.5. Kutatási kérdések	34
4.6. Hipotézisek.....	35

4.7. Kutatási modell	35
4.8 A célcsoport meghatározása.....	36
4.9 Az adatfelvétel menete.....	37
4.10 Konceptualizálás	37
4.11 Operacionalizálás	37
5. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA.....	39
5.1. A vizsgált minta jellemzői – leíró statisztika	39
5.2. A felmérés elemzése, a kapott eredmények bemutatása	40
5.2.1. A diákok munkavállalására vonatkozó ismereteinek mérése	40
5.2.2. A NAV adótudatossági tájékoztatója közérthetőségének mérése	41
5.2.3. A NAV által publikált – adózáshoz kapcsolódó – tartalmak ismerete a célcsoport körében	42
5.2.4. További szignifikáns eredmények bemutatása.....	43
5.2.5. További (nem szignifikáns, de lényeges) eredmények bemutatása.....	46
5.3. A tézisek összefoglalása.....	53
5.4. Következtetések és alternatív javaslatok.....	54
5.4.1 A megfelelő kommunikációs csatorna kiválasztása	54
5.4.2 A tájékoztatás módszertana	54
5.4.3 A tájékoztatás formája, nyelvezete.....	55
5.5 A kutatás korlátai és folytatásának jövőbeli irányai	55
6. ÖSSZEFOGLALÁS	56
IRODALOMJEGYZÉK	58
EGYÉB FORRÁSOK:	60
MELLÉKLETEK	63
1. számú melléklet	63
2. számú melléklet	65
3. számú melléklet	60
4. számú melléklet	63
5. számú melléklet	64

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A gyermekekre és fiatalokra ható tényezők Livingstone, Sonia; Kardefelt Winther, Daniel; Saeed, Mariam (2019) tanulmánya alapján saját szerk.	12
2. ábra: Internethasználat információszerezésre irányulóan, Forrás: Global Kids Online (2019). Global Kids Online: Comparative Report, UNICEF Office of Research, Florence p.33	13
3. ábra: Internethasználat videós tartalmak fogyasztása céljából, Forrás: Global Kids Online (2019). Global Kids Online: Comparative Report, UNICEF Office of Research, Florence p.34	13
4. ábra A Pénziránytű Alapítvány kutatása alapján a válaszadók személyiségtípusok szerinti megoszlása. A Pénziránytű Alapítvány felmérése alapján saját szerk.	16
5. ábra Az OECD PISA felmérése (OECD, 2017), p.75	20
6. ábra A H2 hipotézist ábrázoló kutatási modell, saját szerk.	36
7. ábra A teljes minta által adott helyes válaszok arányának százalékos változása az 1. és a 2. kitöltés során, saját szerk.	40
8. ábra Az 1. és a 2. teszt kitöltés átlagpontjainak változása a Bázis (A) és a Kontroll (B) csoportok között, saját szerk.	42
9. ábra A 11. kérdésnél az 1. és a 2. teszt kitöltés eredményeinek százalékos változása a Bázis (A) és a Kontroll (B) csoportok között, saját szerk.	43
10. ábra A 6. kérdés eredményeinek százalékos alakulása a képzési típusok szerinti csoportosításban, saját szerk.	45
11. ábra A 12. kérdés eredményeinek százalékos alakulása a képzési típusok szerinti csoportosításban, saját szerk.	46
12. ábra A helyes válaszok aránya a 4 legtöbb jó választ kapott kérdés esetén a teljes mintát tekintve az 1. teszt kitöltés során, saját szerk.	47
13. ábra A rossz válaszok aránya a 4 legtöbb rossz választ kapott kérdés esetén a teljes mintát tekintve az 1. teszt kitöltés során, saját szerk.	47
14. ábra A két korcsoport 1. és 2. teszt kitöltése átlagpontjainak alakulása, saját szerk.	51
15. ábra Az első és a második teszt kitöltés átlagpontjainak alakulása iskolatípusok szerint, saját szerk.	52
16. ábra A 23. kérdésre adott válaszok (1-5-ig terjedő skálán) a tájékoztató szerinti megoszlásban, saját szerk.	53

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat A pénzügyi téren fejlett gyermek, fiatal kompetenciái, az EU-OECD Financial (2023) alapján saját szerk.	15
2. táblázat Operacionalizálás, saját szerk.	38
3. táblázat A minta megoszlása, saját szerk.	39
4. táblázat A minta megoszlása a bázis- és a kontrollcsoportokban évfolyam szerint, saját szerk., SPSS	39
5. táblázat A minta megoszlása a bázis- és a kontrollcsoportokban iskolatípus szerint, saját szerk., SPSS.....	40
6. táblázat A 22. kérdésre adott négy leggyakoribb válasz megoszlása, saját szerk.	52
7. táblázat European Union/OECD (2023), Financial competence framework for children and youth in the European Union	64

BEVEZETÉS

A világ országai azért küzdenek, hogy növeljék a fenntartható fejlődéshez szükséges bevételeket. Napjainkra a gyors politikai, gazdasági és társadalmi változások jellemzők, melyek a globális adórendszer átalakulásában is megmutatkoznak. A legtöbb ország keményen dolgozik a nemzetközi adózási morál javításán. Az adópolitika fejlesztése, aktualizálása és optimalizálása kulcsfontosságú. Ennek részeként ma már kiemelkedő szerepet kap az adótudatosság. Az adóelkerülés visszaszorítása és a jogsértő magatartás leküzdése a cél.

Számos ország dolgozta ki az adótudatosság erősítését célzó programját. A legszembetűnőbb újítás a szemléletmód átformálása aszerint, hogy az adóhatóságok már sokkal inkább tekintenek partnerként, „szövetségesként” az adózóra, semmint egy alárendelt pozícióban lévő kötelezettre.

A magyar kormány is felismerte, hogy a polgár és az állam leginkább az adózáson keresztül érintkeznek, aminek következtében az adózó az állam működését az adózás során szerzett tapasztalatai alapján ítéli meg. Emellett számos tanulmány feltárta, hogy a magyar lakosság – beleértve a fiatal generációkat is – pénzügyi és adózási ismeretei hiányosak. Ezért a magyar kormány kidolgozta a pénzügyi tudatosság fejlesztését célzó stratégiai tervét, melyet a 1919/2017. (XII.8.) számú határozatában fogadott el. Ennek következtében a Magyar Nemzeti Bank oktatási programot indított majd miután kormányzati szinten közpolitikai célként fogalmazódott meg a hazai lakosság pénzügyi tudatosságának növelése, a NAV is beépítette azt a soron következő stratégiai tervébe. A NAV adótudatossági programja keretében törekszik arra, hogy az állampolgárok ne csak tudják az adózási szabályokat, hanem értsék is azok célját és hasznát. Ennek érdekében nem csak a felnőttkorú lakosság edukálását és támogatását tűzte ki célul, hanem a gyerekek és a fiatalok ismereteinek bővítését, valamint az adófizetéshez történő viszonyulásuk formálását is.

A gyerekek, illetve azok a fiatalok, akik még nem rendelkeznek saját jövedelemmel, nem találkoznak közvetlenül az adózással, információik legfeljebb a szüleiktől és környezetüktől származnak. Amióta azonban Magyarországon is törekvéssé vált ennek megváltoztatása, azóta nem csak az iskolapadban, de különböző rendezvényeken és a közösségi médiában is megjelennek az adózáshoz kapcsolódó aktuális témák, valamint az állami adó- és vámhatóság azért, hogy a fiatalabb generációk számára ne legyen teljesen ismeretlen ez a kérdéskör és már

ne egy rettegett „behajtó” hatóságként tekintsenek a Nemzeti Adó- és Vámhivatalra, hanem egy segítőkész és támogató szervezetként.

Felmerül azonban a kérdés, hogy az a nyelvezet és az a csatorna, amin keresztül a NAV a gyerekekkel, fiatalokkal kommunikál, mennyire célravezető és hatékony. Vajon értik-e, ami egy adótudatossági tájékoztatón elhangzik? Vajon a célközönség tagjai találkoznak-e a NAV digitális vagy egyéb formában publikált tartalmaival?

A dolgozatomban megvizsgálom azt, hogy a középiskolás korosztályt alkotó fiatalokhoz mennyire jutnak el a NAV üzenetei, illetve mennyire képes átadni az információkat azon a tájékoztató anyagon keresztül, amelyet célzottan a diákok számára készített. A felméréssel nagy vonalakban feltárom a 9. és 11. évfolyamos tanulók jelenlegi, adózásra vonatkozó általános tudását, majd visszamérem azt, hogy a NAV tájékoztató anyaga milyen mértékben járul hozzá a diákok ismereteinek bővüléséhez.

A dolgozatom célja, hogy a kutatásom eredményei alapján olyan alternatív javaslatokat tegyek, amelyek elősegítik az adótudatosság fejlesztését, a tájékoztatások minél célravezetőbb megvalósítását, hozzájárulva ezzel ahhoz, hogy a NAV, valamint a magyar közigazgatás közelebb kerüljön a stratégiai céljai eléréséhez.

1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

1.1. Pénzügyi kultúra és adótudatosság

A pénzügyi kultúra egy komplex fogalom, amely magába foglalja a pénzügyi definíciók és termékek ismeretét és megértését, a pénzügyek tudatos kezelését, a kockázatok felmérését és figyelembevételét, megalapozott döntéshozatalt, továbbá a jártasság növelését és a rendelkezésre álló információk megfelelő hasznosítását. (MNB, 2008) A pénzügyi szektor rendkívül bonyolult, nehezen átlátható és folyamatosan változik. A pénzügyi kultúra fejlettségének mértéke egy társadalomban azt mutatja meg, hogy az adott ország lakossága mennyire ismeri az elérhető termékeket, mennyire képes eligazodni a pénzügyi szféra útvesztőiben.

A pénzügyi kultúra fejlettsége a gazdaság egészének és ezzel együtt minden szereplőjének egyaránt érdeke, mert annak elmaradása jelentős hatást gyakorol úgy a mikro-, mint a makrogazdasági környezetre is. (Béres, 2013) E kettő szegmens között olyan szoros az összefüggés, aminek okán vizsgálni és fejleszteni szükséges mindkét szintér szereplőinek pénzügyi képzettségét, jártasságát.

Tekintve, hogy a pénzügyi kultúra nem csupán a taxatív tudás és a képességek, készségek meglétét jelenti, így annak mérése esetén a háztartások komplex együttesére tekintettel minden szereplőt és azok egymásra gyakorolt hatását is figyelembe kell venni, hiszen a magabiztosság, a viselkedés, az attitűd mindegyike rendkívül szenzitív tényező, amit az együtt élő családtagok jelentősen befolyásolhatnak a viselkedésükkel.

1.1.1. Pénzügyi kultúra a mikrogazdaságban

Ahhoz, hogy egy egyént (és ezáltal egy háztartást) magas pénzügyi kultúra jellemezzen, számos olyan tulajdonsággal kell rendelkeznie, amely elősegíti mind a jelen idejű, mind pedig a jövőre vonatkozó pénzügyi döntései tudatos, körültekintő meghozatalát. A magas pénzügyi kultúrával bíró háztartások, vállalkozások általában nem, vagy csak ritkán hoznak olyan pénzügyi döntést, amely hátrányt okoz a számukra. Rendszerint nem ugranak fejest például olyan kondíciójú hitelbe, amely nem illeszkedik a pénzügyi körülményeikhez, illetve

előrelátóan kezelik a megtakarításaikat. Ezáltal stabil környezetet teremtenek maguknak, a családjuknak, vállalkozásuknak. Az ilyen családban felnövő gyermekek nagyobb eséllyel veszik át szüleik értékrendjét, és követik azok példáját, hiszen látják és tapasztalják a stabilitást, a pénzügyek kezelésének menetét. Azonban a pénzügyi tudás elsajátítása további olyan alapvető képességek, készségek meglétét is megköveteli, mint a szövegértés vagy a számolási készség. Így kijelenthető, hogy ezen kultúra fejlesztése egy komplex és mélyreható feladat, amelynek megkezdése már gyermekkorban elengedhetetlen a szülők, az oktatási intézmények, a piacgazdaság szereplői és az állam számára.

1.1.2. Pénzügyi kultúra a makrogazdaságban

A magas pénzügyi kultúrával rendelkező mikrogazdaság biztosabb alapokon nyugvó makrogazdaságot is teremt. Klapper és szerzőtársai megállapították, hogy minél magasabb egy társadalom pénzügyi kultúrája, annál stabilabb az adott ország gazdasága, annál több a megtakarítás, a költségvetés annál biztosabb alapokon áll. (Klapper, et al., 2012) Ez azonban egy kényes egyensúly, hiszen a pénzügyi kultúra hatással van a gazdaságra, azonban a gazdaság is befolyásolja a normákat, értékrendet, eszméket. Ezen összefüggés alapján elmondható, hogy úgy, ahogy az állam alakítja ezt a komplex rendszert, a piacgazdaság szereplőinek viselkedése, gondolkodásmódja és hozzáállása is szerepet játszik a makrogazdaság és a pénzügyi kultúra változásaiban. (Kovács, et al., 2013)

Az 2008. évi gazdasági válság és az azt követő időszak eseményei ráirányították a figyelmet arra, hogy a pénzügyi kultúra fejlesztése szükségszerű és indokolt. Bebizonyosodott, hogy a lakosság nagy része pénzügyi szempontból nem elég körültekintően tervezte meg döntéseit, és a felelőtlenül vállalt devizahitelek nem csak a háztartásokra róttak egyik pillanatról a másikra teljesíthetetlen terhet, de a gazdasági szektor és az állam is sokáig nyögte annak következményeit. Ez tehát rávilágított arra, hogy a polgárok felelőtlen kockázatvállalásai komoly fenyegetettséget jelentenek a makrogazdaság számára. (Béres & Huzdik, 2012)

1.1.3. Adótudatosság

Az adótudatosság feltétele az, hogy az adófizetők ismerjék, megértsék és elfogadják az adófizetés szükségességét és indokoltságát, továbbá önként teljesítsék az ehhez kapcsolódó kötelezettségüket. A kötelességtudó adózó időben benyújtja a bevallásait és nincsen adóhátraléka évekre visszamenőleg sem. (Pandapotan & Tjen, 2018) Soemarso egyik tanulmányában alátámasztotta, hogy az adófizetés elmaradásának oka elsősorban az információ

hiánya, és rávilágított arra, hogy a magasabb fokú tájékozottság csökkenti az adóhiányt. (Pandapotan & Tjen, 2018)

Az adótudatosságnak két típusa van, a normatív, valamint az érzelmi elkötelezettségből fakadó. A normatív vagy formális adótudatosság sokkal inkább egyfajta „engedelmesség” a jogszabály előírásainak, azaz az állampolgár eleget tesz a törvényi kötelezettségeinek, de az nem egyenlő azzal, hogy a teljesítésének érzelmi vonatkozású mozgatórugója is van. Az érzelmi meggyőződésen alapuló adótudatosság esetén a polgár bízik az államban és a lojalitásából kifolyólag folyamatosan követi a törvény változásait és a gazdaság alakulását, majd lelkiismeretesen eleget tesz minden – a kötelezőn túlmutató – kötelességének. (Khaerunnisa, et al., 2016)

1.1.4. A pénzügyi kultúra és az adótudatosság kapcsolata

Magyarország Alaptörvénye a közteherviselés elve alapján kimondja, hogy teherbíró képességének, illetve a gazdaságban való részvételének megfelelően mindenki hozzájárul a közös szükségletek fedezéséhez. Ez az alapelv egy olyan társadalmat kíván, amelynek tagjai ismerik a gazdaság alapvető működési mechanizmusait, tisztában vannak a kötelezettségekkel továbbá elfogadják és önként teljesítik azokat. Teszik ezt azért, mert értik a közteherviselés lényegét, a gazdaságra gyakorolt pozitív hatását, ami magába foglalja az életszínvonal emelkedését is.

Azonban a közteherviselés egyik feltétele a fejlett pénzügyi kultúra megléte, hiszen az adófizetés is eleme a gazdálkodásnak (legyen szó akár egyéni, háztartási vagy vállalati szintről) és a pénzügyi tervezésnek egyaránt. A pénzügyek kezelése és kalkulálása során számolni kell azzal, amit a jogszabályi előírásoknak megfelelően a központi költségvetésbe fizetnünk kell. Viszont nem valósul meg a teljesítés, ha a polgár nincs tisztában a saját kötelességeivel, vagy a hozzáállásából eredően el akarja kerülni azokat. Fontos tehát, hogy amikor pénzügyi kultúráról beszélünk, abba az adótudatosság, mint elengedhetetlen tényező is beleértendő. Ezt támasztja alá az Európai Bizottság és az OECD együttműködése eredményeképpen megalkotott pénzügyi kultúra- keretrendszer is. (OECD - European Union, 2022)

Az Európai Bizottság elkötelezte magát amellett, hogy támogatja a pénzügyi kultúra mérését és fejlesztését, ezért 2021-ben a Bizottság és az OECD-INFE (OECD Nemzetközi Pénzügyi Oktatási Hálózat) együttműködésbe kezdett annak érdekében, hogy kidolgozzanak egy keretrendszert, amely meghatározza, definiálja a pénzügyi kultúrát és méri annak szintjét.

A keretrendszer célja, hogy alapot adjon a nemzeti pénzügyi műveltség, morál, attitűd, tudás szintjének felméréséhez, oktatási programok tervezéséhez, tananyagok elkészítéséhez, tantervbe való beépítéshez, figyelemfelkeltő és oktató kampányok indításához vagy nemzeti pénzügyi műveltség fejlesztését célzó stratégiák kidolgozásához, végrehajtásához. A keretrendszer az alábbi 4 fő szegmensre bontotta a pénzügyi kultúra fogalmát:

1. Pénz és tranzakciók (Ez a témakör a következőkkel kapcsolatos ismereteket, készségeket és attitűdöt foglalja magába: deviza és valuta különböző formái, jövedelem, árak, vásárlás és fizetés, valamint a pénzügyi szerződések).
2. Pénzügyek tervezése és kezelése (bevételek és kiadások kezelése; megtakarítás; befektetés; hosszabb távú tervezés; nyugdíjazás; hitel; adósság és adósságkezelés).
3. Pénzügyi kockázatok (kockázatok azonosítása; biztosítások rendszerének ismerete; a kockázat és a haszon egyensúlyának megteremtése, tudatos kockázatkerülés).
4. Tágabb pénzügyi környezet (szabályozások rendszerének ismerete; fogyasztóvédelmi szabályok; fogyasztók jogai és kötelezettségei; a pénzügyi tudás, információk és tanácsok felhasználása; pénzügyi termékek és szolgáltatások ismerete; csalás; az adók és a közkiadások megértése; és a pénzügyi döntésekre gyakorolt külső hatások). (OECD - European Union, 2022)

Az Európai Bizottság és OECD közös módszertanából kitűnik, hogy az adótudatosság a pénzügyi kultúra egyik szegmense, részkompetenciája. Eszerint az adók a pénzügyi környezet nélkülözhetetlen és elkerülhetetlen részét képezik, amellyel mindenki találkozik élete során. A fejlett adótudatosság annyit jelent, hogy az egyén tisztában van az adók fontosságával, és tisztában van az adózási szabályokkal, a formanyomtatványok, bevallások benyújtásának módjával, a határidőkkel és a mulasztás következményeivel. A keretrendszer adótudatosságra vonatkozó fejezete a közkiadásokhoz kapcsolódó kompetenciákkal is foglalkozik, amely magába foglalja az adók felhasználásával összefüggő ismeretek meglétét is. Ugyanitt fontos megemlíteni a külső hatások fontosságát is. Az állampolgároknak tisztában kell lenniük azzal, hogy pénzügyi döntéseiket külső tényezők is befolyásolhatják (jogsabályok, adózás, infláció, politikai döntések stb.) mint ahogy ezen döntéseik hatással lehetnek a társadalom egészére.

Az adótudatosság tehát a pénzügyi kultúra része, ami nem csupán az állam számára lényeges tényező, hanem a gazdaság egészét befolyásoló faktor.

Magyarország adórendszere az önadózás elvére épül, amiből következik, hogy a központi költségvetés bevételeinek nagy része az önkéntes jogkövetés meglététől függ. Ezért kiemelt fontosságú a pénzügyi kultúra és az adótudatosság fejlesztése.

1.2. Pénzügyek gyerekszemmel

1.2.1. A kognitív készség szerepe a pénzügyi tudatosság vonatkozásában

A tudás, készségek, attitűd és értékrend nem egymástól független kompetenciák, hanem épp ellenkezőleg, egymásra épülve alakulnak ki. A tudás megszerzéséhez és elsajátításához bizonyos kognitív készségekre is szükség van, mivel ezek nemcsak összefonódnak, hanem erősítik is egymást. Az attitűd és az értékek szerves részét képezik a tudás és készségek elsajátításának, valamint fejlesztésének. Helen Haste ezeket a tényezőket olyan faktorokként határozta meg, melyek jelentősen befolyásolják az egyén döntéseit, ítéleteit, viselkedését és cselekedeteit. Az értékek azok a vezérelvek, amelyek alátámasztják azokat a szempontokat, melyeket az emberek fontosnak tartanak, amikor döntéseket hoznak a magán- illetve a közélet minden területén. (Haste, 2018)

Az attitűdöt értékek és hiedelmek támasztják alá és hatással vannak a viselkedésre. (UNESCO IBE, 2013) Az attitűd egy adott kontextus vagy helyzet függvényében változhat.

Attitűdök, normák, ismeretek és magatartási formák határozzák meg a pénzügyi szocializációt is. Kim és Chatterjee (2013) bebizonyította, hogy a szülők pénzügyi szocializációja hatással van pénzügyi magatartásukra. Agnew, Maras és Moon (2017) kutatása pedig alátámasztotta, hogy a szülők pénzügyi magatartása kulcsfontosságú forrása a diákok pénzügyi attitűdjének.

Az OECD által kidolgozott oktatási iránytű három különböző készségtípust különböztet meg: kognitív és metakognitív készségek; szociális és érzelmi készségek; valamint a fizikai és gyakorlati készségek. (OECD, 2018)

1.2.2. A diákok pénzügyekkel fennálló kapcsolatának kialakulása és természete

Vitathatatlan, hogy az alapvető pénzügyi folyamatok ismerete és megértése nélkül a munkavállalás, a társadalomba történő beilleszkedés nem tud megvalósulni. Emellett a technika olyan mértékben fejlődik (és ezzel együtt a digitális tér által biztosított lehetőségek is), hogy ma már nem csupán a bonyolult pénzügyi rendszert szükséges átlátnunk, hanem a digitális

megoldások sűrűjében is el kell igazodnunk. Ezért is jellemzi úgy Grifoni és Messy (2012) a fogalom lényegét, mint „napjainkban nélkülözhetetlen készséget”. A pénzügyi kultúra és így az adótudatosság esetében is vannak olyan elemek, melyek fejleszthetők és vannak azok, amelyek kevésbé. (Csiszárík- Kocsis & Garai- Fodor, 2018) Előbbibe tartoznak azok a kérdéskörök, amelyeket oktatással viszonylag könnyen lehet formálni (ide elsősorban a pénzügyi tudás, a szabályrendszerek, a fogalmak tartoznak). A pénzügyi kultúra nehezen fejleszthető részét pedig a „kultúra” kifejezés irányozza elő, ugyanis „A kultúra az ember viszonya az objektivációkhoz, vagyis az „emberi műhöz”, az ember által teremtett, megformált világhoz.” (Vitányi, 2002) Ennek értelmében a kultúra egyfajta megfoghatatlan dolog, az adótudatosság vonatkozásában látott és tanult normákat, nézeteket és értékeket értjük alatta. Ez a szülőktől, illetve a közvetlen környezettől átvett attitűd, amit megváltoztatni rendkívül nehéz feladat, hiszen beépül az egyén jellemébe. (Koh & Lee, 2010)

A korai tanulmányok azt mutatják, hogy bár az óvodás korú gyerekek tudják, mi az a pénz, ám tudásuk meglehetősen korlátozott (pl. azt tudják, hogy az érmék pénz, de azt nem, hogy mennyit érnek). (Berti, et al., 1988) A 9 és 14 év közötti fiatalokból álló mintában Goldberg (2003) azt találta, hogy a rendkívül materialista gyerekek gyakrabban vásárolnak, és viszonylag kis hányaduk rendelkezik bankszámlával. Egy 18 – 21 éves fiatalokból álló mintában pedig Kim és Chatterjee (2013) azt mutatta ki, hogy amennyiben erős volt a gyermekkori pénzügyi szocializáció (például bankszámlával rendelkezett az alany, vagy a szülők felügyelték a pénzügyi kiadásait) pozitívan kapcsolódik a későbbi pénzügyi eszközök megszerzéséhez és használatához, valamint a hatékony pénzkezelési gyakorlathoz, ellenben negatív irányba mozdította el a pénzügyi bizonytalanságot.

A költéssel és a megtakarítással kapcsolatos érzések szerepére Smith és kutatótársai tanulmánya összpontosított, az ő kutatásuk volt az első bizonyíték arra, hogy a gyerekekkel végzett kísérlet során feltárt viselkedési jellemzők alapján előrejelezhető a felnőttkori pénzügyi viselkedés. Összeállítottak egy skálát, amely felmérte a gyerekek affektív reakcióit a költsékezésre és a megtakarításra vonatkozó feladatok során, és megállapították, hogy a vizsgált teljes korosztályban – 5 és 10 éves kor között – a gyerekek koherensen számoltak be affektív reakcióikról. Azaz, bár a rendelkezésre álló termékek vonzereje erősen befolyásolja a gyerekek kiadásra irányuló döntésének kimenetelét, a költsékezés iránti érzelmi orientáció a pénzügyi döntéshozatalban egyedi eltéréseket jelez előre. Más szóval, egyes gyerekek olyan dolgokra költhetik a pénzüket, amelyeket nem tartanak annyira kíváncsnak, mint más tétteleket,

egyszerűen csak azért, mert annak a terméknek a megvásárlásával kapcsolatos kiadás a többihez képest kisebb mértékű „fájdalmat” okoz nekik. Ez az érzelmi reakció pedig azzal hozható összefüggésbe, hogy a szülei pénzét érinti-e a kiadás, vagy a saját zsebpénzüket. Tehát Smith és társai megállapították, hogy a gyerekeknek már egészen kis korban kialakul a kapcsolatuk a pénzzel és a pénz kezelésével, amely meghatározó a továbbiak tekintetében. (Smith, et al., 2017)

1.2.3. A gyerekek attitűdjét befolyásoló szereplők, környezeti tényezők

Számos tanulmány vizsgálta már azt, hogy a gyerekek hozzáállását, nézőpontját kik vagy milyen tényezők befolyásolják és alakítják a gyermekéveik alatt.

Kivétel nélkül minden vizsgálat arra világít rá, hogy a szülő a legbefolyásosabb tényező egy gyerek személyiségének, értékrendjének és hozzáállásának fejlődésében. (Koh & Lee, 2010) Mivel anyagilag eltartottak, a szülők jelentik a fő anyagi támaszt, továbbá családi körülményektől és kultúrától függően a szülők teljes vagy részleges támogatást nyújtanak számukra az egyes termékek megvásárlásához. A gyerekek már egészen kicsi korban találkoznak a pénzzel, hiszen sok családban a fogtündér pénzt hoz egy kiesett tejfogért, vagy a húsvéti locsolkodás során a piros tojás mellett különböző pénzösszegekkel hálálják meg a lányok a hagyományőrzést. A zsebpénz alkalmazása szintén bevezeti az életükbe a pénzkezelést. Így ebből következik, hogy amint saját pénzhez jutnak, és azzal gazdálkodniuk kell, elsősorban a szüleikhez fordulnak tanácsért. Sansone és kutatótársai (2018) értékelték a kapcsolatot a gyermekkori juttatás (zsebpénz) és a felnőttkori anyagi bizalom között. Arra a következtetésre jutottak, hogy a szülők által gyermekeiknek adott zsebpénz kulcsfontosságú informális eszközzé válik a későbbi pénzügyi szokásaik tekintetében. A gyerekek motiválása és tanítása a korai költségvetés-tervezésre és megtakarításra javítja fiatal felnőttkori megtakarítási készségüket, valamint a rendszeres befektetési hajlandóságukat.

Koh és Lee (2010) azt vizsgálták, hogy mennyire befolyásolja a diákok pénzügyi nézeteit, döntéseit a családjuk vagy a környezetük. Kutatásuk megmutatja, hogy miképpen határozhatja meg a gyerekek hozzáállását a szülők által eléjük állított minta. Bár nyilván ez attól is függ, hogy milyen jellemzői vannak az adott gyerek szüleivel fennálló kapcsolatának. Egy-egy pénzügyi döntés esetén, például valaminek a megvásárlása előtt azok a gyerekek, akik felett a szülők erősebb befolyást gyakorolnak, kikérlik a szülei véleményét és az azt megalapozó indoklásukat is. Ez a párbeszéd rendkívül meghatározó a fiatalok számára.

Talán nem meglepő, hogy egyes kutatások azt mutatták ki, hogy elsősorban a nevelési stílus a felelős a gyermekek kognitív képességei, illetve az érzelmi viselkedésük kialakulásáért. (Grolnick & Ryan, 1989)

A szülők mellett a másik legjelentősebb befolyással az oktatási intézmények és a diáktársak vannak a fiatalokra, hiszen az idejük nagy részét az iskolában töltik. Ilyenkor a gyerekek a tanáraikkal, és egymással is kommunikálnak egy-egy pénzügyi kérdésben, ahol felmerülnek a korábbi tapasztalataik, melyeket megosztják egymással. Különösen a negatív élmények a meghatározók, ha például túl drága termékre esett a választás és ezáltal túlköltekezésbe torkolt a vásárlás. Ennek eredményeképpen a diákokat különböző irányokból érik ingerek, információk és szubjektív tapasztalatok. A legtöbb szokás – beleértve a pénzügyi gyakorlatot is – fiatal korban jön létre, és a rosszul beidegződött meggyőződéseket nehéz korrigálni az élet későbbi szakaszaiban. (Whitebread & Bingham, 2013)

A harmadik legerősebb befolyásoló tényező a média, azon belül is a közösségi oldalak, tartalmegosztó portálok és egyéb médiaalkalmazások. Európában az internet hozzáférhetőségét elengedhetetlennek nyilvánították az oktatás, a munka, a szabadidő és a társadalomban való részvétel szempontjából. (EUROSTAT, 2023) Az internethasználatot a gyermekek és serdülők körében is a mindennapi tevékenységeik szerves részének tekintik. (Livingstone, et al., 2017) A felmérések szerint a fiatalok körülbelül 90%-a naponta használja az internetet Európában és az USA-ban egyaránt. (EUROSTAT, 2023) A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság által Magyarországon elvégzett piackutatás adataiból kiderül, hogy a 15 év alattiak körében nem teljeskörű az internethasználat, de emellett fontos megjegyezni, hogy a tendencia az, hogy a használók korosztályára vonatkozó olló egyre szélesebbre nyílik. A vizsgálatban részt vevő családok elmondták, hogy a 2 éves gyerekek 4 %-a már internetezik, míg a 3 évesek közül már 9 % használja azt rendszeresen. (Psyma Hungary, 2020)

Az, hogy a fiatalok mennyi időt töltenek a világhálón és milyen platformokat látogatnak, vagy tartalmakat fogyasztanak, egy rendkívül megosztó kérdéskör. Hiszen egyrészt a fejlődésükhöz, a tájékozódásukhoz, a véleménynyilvánításukhoz, sőt ma már a közösségi kommunikációjukhoz is szükséges a számukra, másrészt viszont számos veszélyforrást is rejt, melyek nagy részét még nem is ismerjük. Ettől függetlenül azonban számításba kell vennünk akkor, amikor azt vizsgáljuk, hogy szignifikánsan milyen tényezők formálják őket, igaz, a közösségi média tartalmainak saját igényeiknek megfelelő szűrése az ő kezükben van, ez pedig meglehetősen megnehezíti azt, hogy egy célzott fejlesztő- program üzenete eljusson hozzájuk.

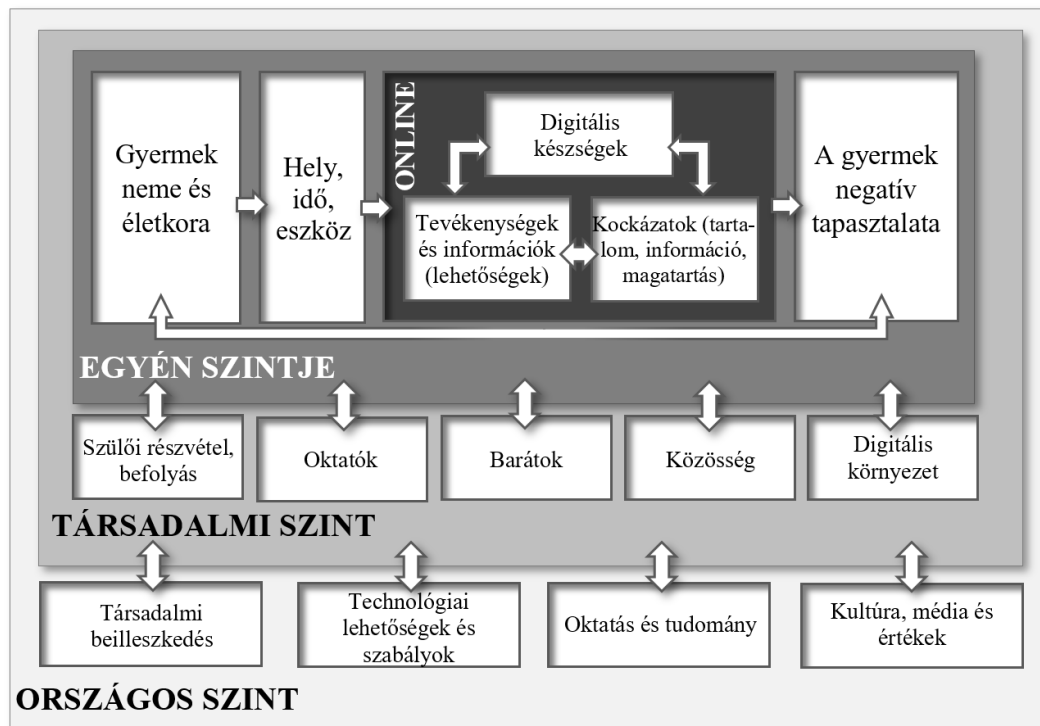
Nehezíti továbbá a helyzetet az, amire legerősebben a COVID19 világjárvány világított rá, hogy a leginkább marginalizált lakosság – a szegény háztartásokban és vidéki területeken élő gyermekek és fiatalok – tekintetében rendkívüli hátrányt okoz az informatikai infrastruktúra hiánya és az internet elérésének nehézségei. Az UNICEF kimutatta, hogy világszerte 2,2 milliárd 25 éves vagy fiatalabb gyermeknek és fiatalnak – azaz a világ gyermekei és fiataljai kétharmadának – nincs otthon internetkapcsolata. (UNICEF, 2020)

Így a kormányoknak figyelemmel kell lenniük arra, hogy amennyiben szemléletformáló és támogató szándékkal fejleszteni szeretnék az országuk lakosságának – azon belül is a 18 év alatti fiatalok – attitűdjét, hozzáállását egy adott témakörben, úgy az ismeretbővítő programjukat mindhárom szintérre (szülők, oktatás és internet) ki kell dolgozniuk annak érdekében, hogy a kommunikáció és az üzenet minél több réteghez eljusson.

1.2.4. A digitális és online gyermektársadalom

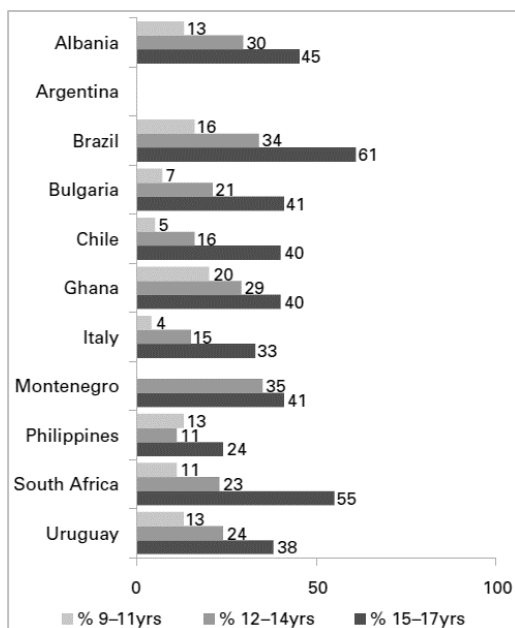
Az ENSZ Gyermekalapja, az UNICEF Kutatóközpontja évek óta elemzi és monitorozza a gyerekek interneten zajló tevékenységeit. 2019. novemberében ez a szervezet kiadott egy jelentést, mely 4 régióban, 11 országban, 2016 és 2018 között végzett felmérések eredményeire támaszkodik. (Livingstone, et al., 2019) Összesen 14.733, 9 és 17 év közötti internetet használó gyermeket, valamint minden gyermek egyik szülőjét kérdezték meg (kivéve Ghánát és Dél-Afrikát, ahol több gyermeket kérdeztek meg, mint szülőt). A szóban forgó országok Albánia, Argentína, Brazília, Bulgária, Chile, Ghána, Olaszország, Montenegró, Fülöp-szigetek, Dél-Afrika és Uruguay. A felmérés elsősorban arra kereste a választ, hogy az internethasználat miként hat a gyermekek életére, továbbá milyen lehetőségeket biztosít a számukra, milyen készségeket és kompetenciákat sajátíthatnak el általa. A kapott eredmények által feltárul a gyermekek életének sokszínűsége és azok az egyéni, társadalmi és országos tényezők, amelyek a gyermekek digitális élményeit, véleményét, nézőpontját alakítják. Azon vezérelv alapján készült, hogy a legcélravezetőbb és leghitelesebb információhoz úgy jutnak, ha közvetlenül a célcsoport tagjait kérdezik meg a szokásaikról, illetve a tapasztalataikról. Tekintettel az életkorukra (és törekedve a teljeskörűsége) a szülők körében is begyűjtötték a benyomásokat, észrevételeket, illetve azt is, hogy miképpen támogatják vagy szankcionálják az internethasználatot. A felmérés célja részben a politikai intézkedések megvalósításának-, a jogszabályok módosításának-, valamint a közigazgatási szolgáltatásnyújtásnak a támogatása volt.

Az 1. ábra bemutatja, hogy milyen egyéni, társadalmi, országos és globális tényezők hatnak a gyerekekre és fiatalokra az interneten keresztül. Az UNICEF kutatásának a középpontjában azok a faktorok állnak, amelyek az online feliratú szövegdobozban helyezkednek el.

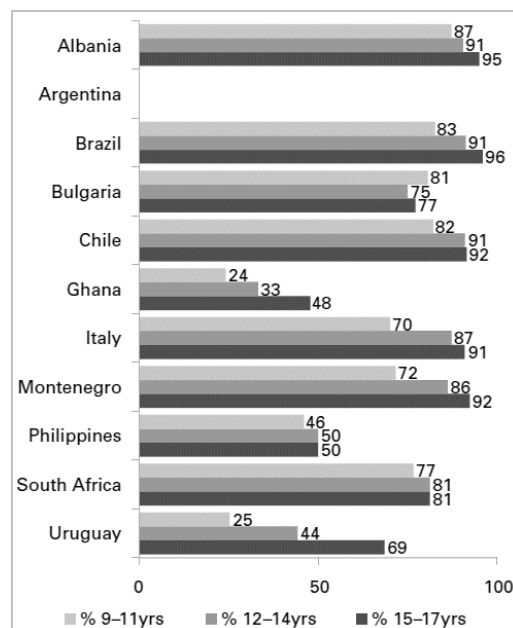

1. ábra: A gyermekekre és fiatalokra ható tényezők Livingstone, Sonia; Kardefelt Winther, Daniel; Saeed, Mariam (2019) tanulmánya alapján saját szerk.

A dolgozatom témája szempontjából releváns kérdés az, hogy az internetező gyermekek és fiatalok hány százaléka használja az internetet új információk beszerzésére és tájékozódásra (ideértve a társadalmi és egyéb, akár az adózáshoz kapcsolódó információkat is), és milyen rendszerességek teszik ezt. Az UNICEF Kutatóközpontja a tanulmányában kimutatta, hogy az információkeresésre, tanulásra irányuló netezés tekintetében a különbség minden országban szembetűnő. Az internet-hozzáféréssel rendelkező gyermekek információkereső magatartása valószínűleg mind a gyerekek érdeklődéséből és motivációjából, mind pedig a rendelkezésükre álló konkrét információszerzési lehetőségekből fakad. A serdülők sokkal több információt keresnek az interneten, mint a fiatalabb gyerekek. Az alábbiakban a 2. ábra azt mutatja meg, hogy a megkérdezett 9 és 17 év közötti gyerekek és fiatalok körében milyen arányban léptek fel a világhálóra információszerzés, ismeretbővítés céljából legalább hetente 3 alkalommal, a 3. ábrán pedig ugyanennek a korosztálynak a videó- megtekintési statisztikája látható:

2. ábra: Internethasználat információszerezésre irányulóan, Forrás: Global Kids Online (2019). Global Kids Online: Comparative Report, UNICEF Office of Research, Florence p.33

3. ábra: Internethasználat videós tartalmak fogyasztása céljából, Forrás: Global Kids Online (2019). Global Kids Online: Comparative Report, UNICEF Office of Research, Florence p.34

Kitűnik, hogy az életkor előrehaladtával egyre többször törekednek a fiatalok tudásuk gyarapítására, ugyanakkor fontos figyelembe venni, hogy a videós tartalmak fogyasztására irányuló internethasználat aránya ennek a sokszorosa.

1.3. Milyen a pénzügyi téren fejlett diák?

Az adók és különböző költségvetési események a pénzügyi környezet nélkülözhetetlen részét képezik, hiszen élete során mindenki találkozik az adókkal, járulékokkal és az állami támogatási rendszer valamely elemével. Fontos, hogy a kisgyermek is megismerkedjen az alapvető fogalmakkal, míg a nagyobb gyerekek és fiatalok mélyebben is átlássák az adórendszert és legyenek motiváltak az időben és szabályosan történő adófizetésre.

Az OECD azt vizsgálta, hogy különböző, a pénzügyi kultúrát és tudatosságot meghatározó szempontok szerint mikor mondható el egy gyermekről vagy fiatalról, hogy ilyen szempontból fejlett, célokat tűzve ezzel az országok kormányai és közigazgatási, illetve pénzügyi szereplői elé. Ahogy azt az 1.1.4 fejezetben már érintőlegesen említettem, a kompetenciákat 4 főbb tartalmi területre osztották, melyek a következők: pénz és tranzakciók, pénzügyek tervezése és kezelése, pénzügyi kockázatok, tágabb pénzügyi környezet. (OECD and European Commission, 2023)

A kutatásomban vizsgált kérdéskör szempontjából leglényegesebb topikot, a tágabb pénzügyi környezet témakörét fogom részletesebben kifejteni.

A *pénz és tranzakciók* tartalomterület a pénz különböző formáival, valamint a pénz tárolásával, elérésével és kezelésével kapcsolatos kompetenciákat fedi le, továbbá a valutával, devizával, jövedelemmel, árakkal, vásárlással és fizetési módokkal összefüggő ismereteket, attitűdöt és magatartást foglalja magában. Az ezen a területen szerzett kompetenciák lehetővé teszik a gyermekek számára, hogy megismerjék a pénz főbb jellemzőit, beleértve az értékét akár árukra, akár szolgáltatásokra vonatkozóan, valamint a személyes vagy családi költségvetés nyomon követésének fontosságát.

A *pénzügyi tervezés és kezelés* témakör a költségvetés-tervezéssel, a bevételek és kiadások kezelésével és tervezésével, a megtakarítással és befektetéssel, a nyugdíjjal, valamint a hitellel kapcsolatos ismereteket, készségeket és attitűdöket foglalja össze. Ennek a tartalomterületnek a fő célja a pénzügyek tervezésére és irányítására vonatkozó kompetenciák kialakítása már kisgyermekkorától kezdve. A költségvetés-tervezés, mint eszköz alkalmazása a mindennapokban elengedhetetlen a személyes vagy háztartási célok rövid és hosszú távú teljesítéséhez.

A *pénzügyi kockázatok* dimenziója a kockázatok azonosításával kapcsolatos ismereteket, készségeket és attitűdöket fedi le. Az ilyen kompetenciákat elsajátított gyermekeknek képesnek kell lenniük a megtérülést a kockázathoz kapcsolni, valamint arra, hogy a kockázatokat azonosítsák és mérsékeljék, miközben személyes pénzügyi döntéseket hoznak.

A *tágabb pénzügyi környezet* tárgykör a pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozik, és lefedi a pénzügyi termékekkel, szolgáltatásokkal és szolgáltatókkal kapcsolatos ismereteket, készségeket és attitűdöket, fogyasztóvédelmet, jogokat és kötelezettségeket, a különböző család- típusokat, adókat, valamint a közkiadásokat és a globális külső hatásokat. A pénzügyi környezetet nagymértékben az elérhető pénzügyi termékek, szolgáltatások és szolgáltatók alakítják. A gyerekeknek kiskoruktól kezdve meg kell tudniuk különböztetni a termékeket és a szolgáltatókat. A fiataloknak már kellő magabiztossággal kell rendelkezniük ahhoz, hogy önállóan is tudjanak biztonsággal vásárolni. Ezenkívül képesnek kell lenniük arra, hogy felismerjék az esetleges csalókat és a nem szabályosan működő gazdasági szereplőket. Ebbe a témakörbe tartoznak továbbá az adózással, közpénzzel és a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos

információk, kérdések is. A fogyasztóvédelemmel, valamint a jogokkal és kötelezettségekkel kapcsolatos kompetenciák segítik a gyermekeket a pénzügyi tájékozódásban. A fiatalok számára a kompetenciák elsajátítása segít abban, hogy tisztában legyenek a törvény által biztosított fogyasztói védelemmel, továbbá azzal a ténnyel, hogy a jogaik mellett kötelességeik is vannak.

Az EU-OECD/INFE által meghatározott kompetencia keret 3 korcsoportba szedi az elvárt készségeket, amelyekkel azok a gyerekek és fiatalok rendelkeznek, akik pénzügyi téren fejlettnak tekinthetők. A témám tekintetében a tágabb pénzügyi környezetre vonatkozó, 2. és 3. korcsoporthoz meghatározott kompetenciák relevánsak. Ezek közül egy rövid kivonatot mutat be az 1. táblázat, a szóban forgó témakör 2 említett korcsoportja elvárt kompetenciáinak listáját pedig bővebben az 1. melléklet tartalmazza.

1. táblázat A pénzügyi téren fejlett gyermek, fiatal kompetenciái, az EU-OECD Financial (2023) alapján saját szerk.

Faktor	2. korcsoport (11-15 éves)	3. korcsoport (16-18 éves)
Adó és közkiadások	Meg tudja magyarázni, hogy az emberek miért adóznak, miért eltérő összegű adót fizetnek vagy miért különböző állami juttatásokban részesülnek.	Érti és tudja, hogy az adókat és bírságokat időben be kell fizetni
	Megérti az országos / helyi szintű adók főbb fajta	Megérti annak következményeit, ha az adót nem-, vagy késve fizetik be
	Megérti az országos / helyi szintű adók főbb fajta	Motivált, hogy megértse és megtanulja, hogyan befolyásolhatja a fiskális politika a kiadásaira és megtakarításaira vonatkozó döntéseit
Külső hatások	Beazonosítja a hirdetéseket akkor is, ha nem a klasszikus formában jelennek meg (pl. filmekben, közösségi médiában, influenszerek videóiban stb.)	Figyelembe veszi a makrogazdasági helyzet (mint például az infláció, kamat- és árfolyamváltozások) és a közpolitika hatással vannak a személyes pénzügyi döntésekre
	Tudatában van annak, hogy a személyes pénzügyi döntéseket befolyásolhatják az érzelmek és a társadalmi viselkedési gyakorlatok (pl. félelem a lemaradástól)	Megérti a gazdasági és pénzügyi rendszerre hatással lévő főbb szervek (pl. központi bankok, kormány, közigazgatási szervek stb.) szerepét.

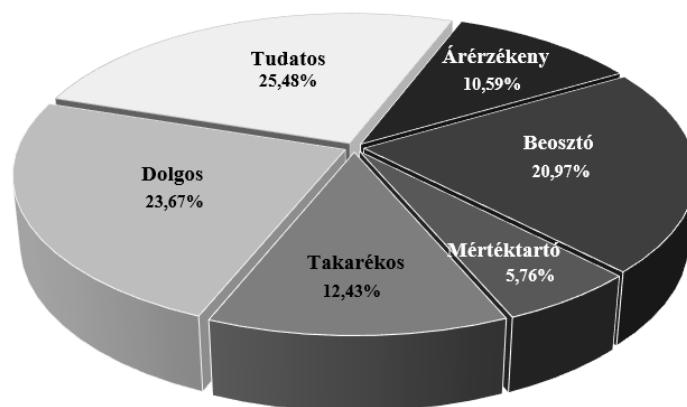
A tanulmányban kidolgozott készségekből kiderül, hogy a pénzügyi tudatosság fejlesztésére irányuló intézkedéseknek a célja az, hogy az a 18 éves fiatal, aki a felnőttkorba lép és rövidesen a társadalom és a gazdaság aktív tagjává válik, mely ismeretekkel kell, hogy rendelkezzen.

1.4. Adótudatossági felmérések, eredmények

Magyarországon a Pénziránytű Alapítvány, nemzetközi viszonylatban pedig az OECD méri folyamatosan a gyermekek, diákok, fiatalok és a felnőttek pénzügyi fejlettségét, hiszen

mára már világszerte foglalkoztatja a politikai döntéshozókat a polgárok pénzügyi tudatossága, amely elengedhetetlen a globális gazdaságban való részvételhez, a globális munkavállaláshoz.

A Pénziránytű Alapítvány a magyar lakosság pénzügyi személyiségére irányulóan végzett felmérést 2015-ben. (Béres, et al., 2015) A kutatás célja az volt, hogy feltárják a magyar lakosság személyiségtípusait pénzügyi tekintetben. A szakirodalomra alapuló kategorizálás eredményeképpen 6 különböző jellem- típus rajzolódott ki (Árérzékeny; Beosztó; Mértéktartó, Fegyelmezett; Takarékos; Dolgos; Kézben tartja a pénzügyeit). Bár demográfiai adatok hiányában a kutatás nem tekinthető reprezentatívnak, azonban megmutatja a kitöltők pénzügyi szokásait és a döntéshozataluk mozgatórugóit. Az értékelést nehezíti, hogy a válaszadás szubjektivitásából fakadóan csupán a kitöltő saját bevallása szerinti jellemzőit ismerhetjük meg, azonban a készségeiről, pénzügyi tudásáról képet nem kapunk. A kutatás eredményét – a szakirodalomra alapuló faktor- meghatározás tekintetében – a 4. ábrán mutatom be. A dimenziók között éles határvonalakat húzni nem lehet, ennek ellenére a csoportok jól elkülöníthetők. Összességében kijelenthető, hogy a kapott válaszok egy pozitív képet festenek le a kitöltők pénzügyi szokásait illetően. A megkérdezettek legnagyobb arányban a „tudatos” típusba tartoznak, ők azok, akik képesek arra, hogy kézben tartsák a pénzügyeiket, és ez a tulajdonságuk az összes többi, pénzügyi kultúrához kapcsolódó jellemzőre hatással van. A legkevesebb pontszámot a mértéktartás, árérzékenység és takarékoság kapta, ami arra utalhat, hogy a kitöltők számára csak kevésbé fontosak ezek a tényezők. Ellenben tudjuk, hogy a banki szektor vagy a közigazgatás számára egyfajta mérőszám a polgárok megtakarítása, így ez alapján fontos üzenetet rejt magában a Pénziránytű Alapítvány kutatása, hiszen az eredmény azt sugallja, hogy mind a kormány részéről, mind pedig a versenypiac oldaláról még nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni a megtakarítások ösztönzésére.

4. ábra A Pénziránytű Alapítvány kutatása alapján a válaszadók személyiségtípusok szerinti megoszlása. A Pénziránytű Alapítvány felmérése alapján saját szerk.

Szintén magyar vonatkozásúak a Társadalomkutatási Intézet Zrt. (továbbiakban: Táarki) felmérései is, melynek keretében három alkalommal (1996, 1999, 2007) került górcső alá a magyar felnőttek adótudatossága. A kérdőíves adatfelvétel során a válaszadók bevételeikkel, kiadásaikkal kapcsolatban hangzottak el kérdések, érintve olyan ismereteket is, mint „az állam bevételi forrásainak összetétele, a személyi jövedelemadó és a munkavállalói járulékok, az adófizetők bruttó bérét terhelő közvetlen levonások, a munkaadók által befizetett járulékok, a fogyasztást terhelő közvetett adók vagy a társadalombiztosítás kiadásai”. (Táarki Társadalomkutatási Intézet Zrt., 2007) A 3000 fős minta válaszait megvizsgálva mindhárom adatgyűjtés esetén kiderült, az állampolgárok nincsenek tisztában olyan alapvető kérdésekkel, mint, hogy az államnak miből van bevétele és az újraelosztás hogyan és mire történik. A három felmérést összevetve látszik ugyan javulás, azonban messze van még az általános tudásszint olyan mértékű emelkedése, amivel tudatosabban, magabiztosabb lábakon állnának a polgárok az adózási témakörben feltett kérdések elé.

Az OECD nemzetközi szintén tevékenykedik, és ma már elérhetők a gyermek-, fiatal- és felnőtt korosztályt célzó felméréseik egyaránt. Egy felnőtteket célzó kutatásukban megmutatkozott, hogy a pénzügyileg fejlett és képzett felnőttek közel kétszer nagyobb valószínűséggel tudnak elhelyezkedni az elképzeléseik szerint, és majdnem háromszor nagyobb valószínűséggel keresnek többet a lakóhelyük szerinti ország medián kereseténél. (OECD, 2019) Ez alapján világosan látszik, hogy a gyenge képzettség súlyosan korlátozza az embereket a munkavállalás során.

Az OECD azon kutatása során, melyet többek között Magyarország vonatkozásában is elvégeztek, a pénzügyi ismereteikről kérdezték a felnőtt korosztályt. (OECD/ INFE, 2020) Az elemzés kimutatta, hogy az érintett országokban – köztük Magyarországon is – a felnőttek sekély pénzügyi ismeretekkel rendelkeznek. Az OECD/INFE pontozási módszertanával kiszámított és az OECD/INFE 2018 eszköztárban meghatározott átfogó pénzügyi műveltségi pontszám az alapvető pénzügyi készségeket, magatartásokat és attitűdöket méri, ennek maximum értéke 21 lehet, ami azt jelzi, hogy az egyén elsajátította az alapvető pénzügyi fogalmakat és körültekintően, valamint tudatosan jár el a pénzügyeiben. Az válaszadók a teljes mintában átlagosan csak 12,7 pontot értek el a 21-ből. Magyarország ezen a felmérésen átlagon alul teljesített. Az összesített pénzügyi műveltség tekintetében a magyar kitöltők a maximálisan elérhető 21 pontból 12,3 pontot értek el, pénzügyi tudás terén a maximum 7 pontból 4,6 pontot, a pénzügyekkel kapcsolatos viselkedést illetően a maximálisan szerezhető 9 pontból 4,5 pontot,

és az attitűdre irányuló kérdésekben pedig a maximum 5 pontból 3,3 pontot szereztek. A felmérés eredményeit részletesen a 6.2. mellékletben mutatom be. Az OECD/INFE összességében kimutatta, hogy a felnőttek körében végzett felmérés kulcsfontosságú pontjai globális- mértékben tükrözik a kompetenciákban megmutatkozó különbségeket. A pénzügyi ismeretek tekintetében a kitöltők alacsony tudásszinttel rendelkeznek és nagymértékben rugalmatlanok, a napi pénzügyeik jelentős stresszt okoznak a számukra.

Az újabb és újabb gazdasági válságok bekövetkezése mindinkább megerősíti a kormányokat és a globális szereplőket a pénzügyi és gazdasági témájú edukáció támogatásának sürgősségében és fontosságában. (Zsótér & Nagy, 2012) Egy olyan időszakban, amikor az állami költségvetés szűkös, kevés a lehetőség a különböző monetáris és fiskális ösztönzők biztosítására vagy a termelékenységét növelő reformokra, még fontosabb az, hogy az állampolgárok tudják, miként igazodhatnak el egy kevésbé jól működő gazdasági környezetben. Az OECD nemzetközi kutatásaival sorozatosan rávilágít arra, hogy a készségfejlesztés elengedhetetlen a fellendüléshez, a stabil globális gazdaság létrejöttéhez, sőt még a fiatalok munkanélkülisége szempontjából és a nemek közti egyenlőtlenség csökkentése érdekében is. Egyre több ország keresi a határain túl a jól működő módszereket, bevált gyakorlatokat, a leghatékonyabb politikai irányokat a témában. Tulajdonképpen a globális gazdaságban a sikert már nem kizárólag a nemzeti standardokhoz mérik, hanem sokkal inkább a legjobban teljesítő és leggyorsabban fejlődő országok oktatási stratégiáihoz (OECD (2019) Skills Matter).

Az OECD a diákok körében is végez nemzetközi kutatást a Nemzetközi Diákértékelési Program (PISA) keretében, amely a pénzügyi műveltség, pénzügyi kultúra szintjének felmérésére irányul. A PISA a világ elsőszámú mércéjévé vált, mely bemutatja a vizsgált országok oktatási és fejlesztési módszereit, megteremtve ezzel annak a lehetőségét, hogy a pénzügyi kultúra tekintetében kevésbé fejlett országok ezeket a metódusokat adaptálhassák. Hiszen a pénzügyi edukáció módszere különbözhet aszerint, hogy milyen célcsoportot céloz meg (gyermekek, tinédzserek, fiatal felnőttek, felnőttek, idősebb lakosság), vagy aszerint, hogy milyen céllal jön létre (például a személyes pénzügyek kezelése, vagy akár az adótudatosság), így az oktatás hatékonyságának visszamérése rámutathat az oktatás fejlesztendő pontjaira. (Zsótér, 2013) A PISA kutatást a magyar diákokra vonatkozóan ugyan még nem végezték el, a felmérés eredménye mégis sok szempontból érdekes lehet arra irányulóan, hogy megismerjük a vizsgált korosztály tipikus gyengeségeit. Magyarországon az adótudatosság fejlesztése még gyerekcipőben jár, továbbá a gyermekek és fiatalok körében még kevés eredmény áll

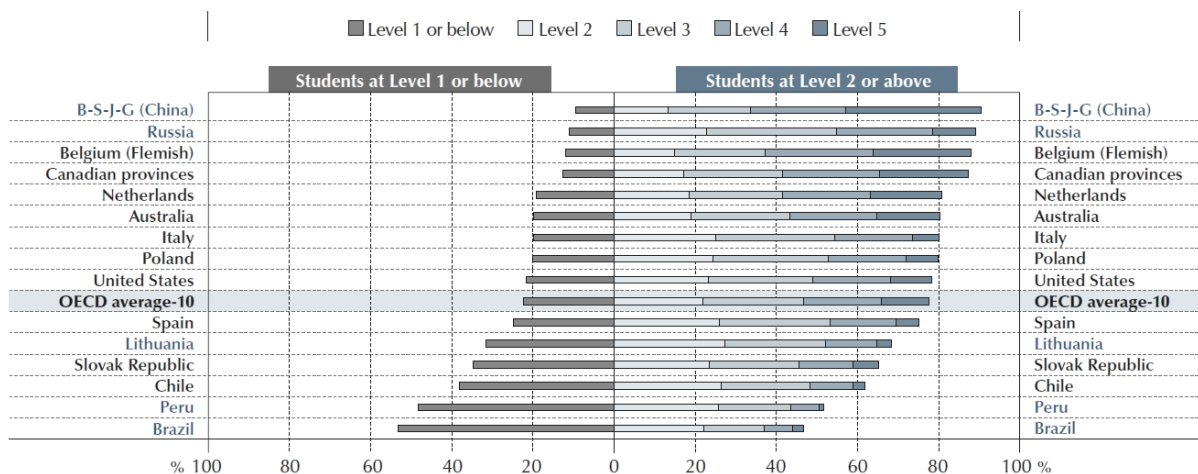
rendelkezésre. A következőkben a OECD által felmért – és a dolgozatom szempontjából lényeges – PISA- adatokat ismertetem.

A PISA a „15 évesek” meghatározást használja a célpopulációjának rövidítéséként. A felmérés azokra a tanulókra terjed ki, akik az értékelés időpontjában 15 év és 3 hónap, valamint 16 év és 2 hónap közöttiek, és akik aktív tanulói jogviszonnyal rendelkeznek, továbbá a felmérés elvégzését megelőzően legalább 6 éves formális iskolai oktatásban vettek részt. A megkérdezettek 10 OECD-ország (Ausztrália, Belgium, hét kanadai tartomány, Chile, Olaszország, Hollandia, Lengyelország, a Szlovák Köztársaság, Spanyolország és az Egyesült Államok) továbbá 5 OECD- partnerország tanulóiról tartalmaz adatokat (Brazília, Kína, Litvánia, Peru és az Orosz Föderáció).

Összeségében a 15 éves korosztályban elvégzett PISA felmérés eredményei azt mutatják, hogy a pénzügyileg fejlett tanulók felismerik a humán- és pénzügyi tőkéjükbe történő befektetés értékét. Azonban túl sok azon diákok száma világszerte, akik nem érik el a pénzügyi jártasság alapszintjét sem. Még azokban az országokban sem, ahol a válaszadók nagy többsége teljesíti vagy meghaladja az OECD-átlagot, a tanulók legalább egyötöde az alapszint alatt produkál (ide sorolható például Ausztrália, Olaszország, Hollandia, Lengyelország és az Egyesült Államok). Ezért van szükség arra, hogy a pénzügyi fejlettség átlagától függetlenül minden ország kormánya gondoskodjon a folyamatos oktatásról. A PISA felmérések alátámasztják továbbá a szülők szerepét a gyerekek és a fiatalok pénzügyi értékeik, szokásaik és készségeik alakulását illetően. A legtöbb 15 évesnek van némi tapasztalata a pénzzel kapcsolatban. A rendelkezésre álló adatok alapján a diákok több, mint 80%-a kap pénzt rendszeresen ajándék formájában. Az OECD-országokban átlagosan a diákok mintegy 64%-a keres pénzt valamilyen formális vagy informális munkával, például iskolaidőn kívül, családi vállalkozásban vagy alkalmi informális munkával. A diákok körülbelül 59%-a a zsebpénzével jut pénzhez. Az OECD-országokban átlagosan a diákok 56%-a rendelkezik bankszámlával. A megkérdezett 15 éves diákok kevesebb, mint 5%-a számolt be arról, hogy nem tudja, mi az a bankszámla. Ausztráliában Belgiumban Kanadában Olaszországban, Hollandiában, Spanyolországban és az Egyesült Államokban a bankszámlával rendelkező diákok több mint 20 ponttal magasabb eredményt értek el a pénzügyi ismeretek terén, mint a hasonló társadalmi-gazdasági státuszú, bankszámlával nem rendelkező diákok. A PISA-eredmények azonban azt is mutatják, hogy a bankszámlával rendelkező tanulók közül átlagosan háromból majdnem kettő nem rendelkezik a számla kezeléséhez szükséges készségekkel, és nem tudja értelmezni

a bankszámlakivonatot. A 10 részt vevő OECD-országban átlagosan a tanulók 20%-a teljesít az 5 szintből az 1. szinten, vagy az alatt, 22%-a – vagyis több mint 1,2 millió 15 éves diák – a pénzügyi ismeretek átlagszintje alatti értéket ért el (2. szint az 5-ből). Az ezen a szinten teljesítő diákok felismerik a különbséget a szükségletek és az igények között, képesek egyszerű döntéseket hozni a mindennapi kiadásokról, és felismerik a mindennapi pénzügyi dokumentumok, például a számla célját. Az OECD országok tanulóinak mintegy 12%-a éri el az 5. szintet – ez a legmagasabb szintű jártasság. Ezek a hallgatók képesek összetett pénzügyi döntéseket hozni, amelyek a jövőben relevánsak lesznek a számukra. Le tudják írni a pénzügyi döntések lehetséges következményeit, és megértik a különböző adókkal kapcsolatos információkat. Tehát az OECD tanulmány azt a következtetést vonta le, hogy a „tágabb pénzügyi környezet” témakörbe tartozó adózással kapcsolatos kompetenciák azoknak a 15 éves diákoknak nem okoznak problémát, akik az 5. szinten teljesítik a felmérés feladatait. (OECD, 2017)

A pénzügyi műveltség minden dimenzióját összesítve az alábbi diagram megmutatja a megkérdezett diákok (többek között az OECD- tagországok) által elért szintet (minimum szint 1. vagy alatta és maximum szint 5).

5. ábra Az OECD PISA felmérése (OECD, 2017), p.75

A diagram a 2. szinthez viszonyítja a kapott eredményt azért, mert az a szint tekinthető a pénzügyi műveltség alapszintjének, amely a társadalomban való részvételhez szükséges.

Egy 2019-ben Indiában lebonyolított kutatás a fiatalok pénzügyi attitűdjével kapcsolatban újfent a szülők kardinális szerepét bizonyította be. A gyermekkortól a szülőkkel folytatott pénzügyekkel kapcsolatos kommunikáció pozitívan befolyásolja a fiatal felnőttek

anyagi jólétét. Mindezt egy 446, 18 és 23 év közötti fiatalon elvégzett keresztmetszeti vizsgálat és az az alapján kidolgozott keretrendszer tette lehetővé. Emellett a szerzők megállapították, hogy a pénzügyi kultúra szintje és a pénzügyi jólét közötti kapcsolat nem szignifikáns. Feltárták továbbá, hogy a pénzhez való hozzáállás erősen előrejelzi a felnőttkori pénzügyi jólétet. Ebből következik tehát, hogy amennyiben a gyermek sokat beszélget a szüleivel, tanáraival a pénzügyekről, és nagy mennyiségű információhoz jut gyermek- és fiatal korban, úgy a későbbiekben nagyobb eséllyel él majd jó anyagi körülmények között. A kérdőíves felmérés során a minta mindössze 50%-a válaszolt helyesen az inflációval, kockázatokkal és befektetésekkel kapcsolatos kérdésekre, 26%-a tudta, mi az a hozam és 70% volt tisztában a diverzifikáció fogalmával. A megkérdezettek 8%-a egyáltalán nem tudott felelni a kérdésekre és 7% volt az, aki minden kérdésre jó választ adott meg. A férfi válaszadók szignifikánsan magasabb szintű pénzügyi műveltséggel rendelkeznek, mint a nők. (Utkarsh, et al., 2019)

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS ÖSSZEFOGLALÁSA

A mindennapi pénzügyeink tudatos kezelésének fontossága megkérdőjelezhetetlen. Szinte minden hétköznapi mozzanatot pénzügyi tranzakció kísér, a banki szektor megszámlálhatatlan pénzügyi termékkel bombázza az állampolgárokat, a digitális eszközök folyamatosan fejlődnek és terjednek, így a pénzügyi műveltség és tudás minimum szintje egyre nélkülözhetetlenebb. Óriási kockázatot jelent a társadalomra az, ha a polgárok az alapvető ismeretekkel sem rendelkeznek magabiztosan.

A dolgozatom témájához kapcsolódó szakirodalom áttekintése során megvizsgáltam a releváns fogalmak pontos jelentését, és azok összefüggéseit. Ez alapján megállapítható, hogy a társadalom pénzügyikultúra- szintje rendkívül nagy befolyással lehet a nemzetgazdaságra rövid-, és hosszútávon egyaránt. Az OECD tanulmányai alapján kijelenthető, hogy az adótudatosság a pénzügyi kultúra szerves része.

A pénzügyi kultúra nem csupán a témával kapcsolatos tudást takarja, hanem az attitűdöt, jártasságot, viselkedést is. Ennek értelmében egy gyermek gyakorlatilag beleszocializálódik a családjáé pénzügyi hozzáállásába. Fontos kiemelni, hogy ennek a tudatosságnak két típusa van. A normatív vagy formális pénzügyi magatartás csupán a kötelességtudaton, szabálykövetésen alapul, míg az érzelmi meggyőződésből cselekvő polgár személyes elkötelezettségből és lojalitásból jár el. A szakirodalom feldolgozása rávilágított arra, hogy a gyermek pénzügyi szemléletmódját a legnagyobb mértékben a szülei és a családja befolyásolja, a tudást és az értékrendet sok esetben kognitív módon sajátítja el. Kisebb mértékben, de szintén nagyon meghatározó módon formálhatja a gyermek vagy fiatal attitűdjét az oktatási intézmény, a tanárai, a társai. Van azonban egy olyan tényező, amelyen keresztül az információ közvetlenül jut el a diákokhoz, mégis nehéz őket elérni a média, a közösségi platformok csatornáin keresztül.

Az UNICEF internethasználatra vonatkozó kutatása rávilágít, hogy az online tevékenységek hatása erősebb a közvetlen külső tényezőkénél (pl. szülők, oktatók, barátok stb.). Megmutatja továbbá, hogy a közigazgatás, oktatás, társadalmi hatások az említett közvetlen környezeten keresztül, közvetve érvényesülnek. Ez alapján fontos következtetés, hogy a gyermekek, diákok és fiatalok pénzügyi kultúra és adótudatosság szintjének fejlesztését célzó projektek kidolgozásánál mérlegelni kell azt, hogy mekkora hangsúlyt helyez a program

közvetlenül a célcsoportra irányulóan, és mennyi figyelmet szentel a szülőkre, a felnőtt korosztályra.

Számos felmérés készült már a felnőttek pénzügyi műveltségének szintjére, viselkedésére irányulóan, azonban a gyermekek, diákok, fiatalok vonatkozásában még kevés szakirodalom és adat áll rendelkezésre. Az OECD azt a keretrendszert alkotta meg, amely alapot adhat annak vizsgálatára, hogy egyes gyermekkorú minták pénzügyi tudatosságát mérjük. A tanulmány értelmében a középiskolai tanulókat két csoportra kell bontani, eszerint a 9. osztályos középiskolások a 11-15 éves, a 11. osztályosok pedig a 16-18 éves korcsoportba sorolandók. Ennek megfelelően az OECD úgy határozta meg a célkompetenciákat, amelyek az életkornak megfelelően elvárhatók a diákoktól.

A nemzeti és nemzetközi téren elvégzett kutatásokat megvizsgálva jól látszik, hogy egyelőre – kiváltképp Magyarország tekintetében – nagyon kevés felmérés valósult meg. Ettől függetlenül a Pénziránytű és az OECD által felnőttkorú mintán végzett vizsgálatok alapján már kapunk egy képet arról, hogy a felnőtt magyar lakosság miként intézi pénzügyeit, az OECD-tagországok viszonylatában átlagon aluli szinten érti a pénzügyi rendszerek összefüggéseit. Azt is láthattuk, hogy az OECD-tagországok diákjai körében elvégzett felmérésen (melyen magyarországi gyerekek nem vettek részt) a középiskolás korú fiatalok mindössze alig 60%-a éri el vagy haladja meg azt a minimum szintet, ami a pénzügyi műveltség alapszintjének tekinthető.

A rendelkezésre álló felmérések vizsgálata során arra kerestem a választ, hogy a diákok milyen pénzügyikultúra- szinttel rendelkeznek. A feltárt elemzések megmutatták, hogy a fiatalok pénzügyi és adózásra vonatkozó készségei alacsony szintet értek el. A szakirodalom áttekintése továbbá felhívta a figyelmem a média és a szülők erősen befolyásoló szerepére, ami által a kutatásomat részben arra is irányíthatom, hogy feltérképezem a célcsoport tagjai körében azt, milyen információkat jutottak ezeken a csatornákon keresztül.

3. A NEMZETI ADÓ- ÉS VÁMHIVATAL ADÓTUDATOSSÁG FEJLESZTÉSÉT CÉLZÓ KOMMUNIKÁCIÓJA

3.1. A NAV általános kommunikációjának formái, jellemzői

2010 és 2014 között a teljes magyar közigazgatás szervezetrendszerének átalakítása vette kezdetét, és ez a folyamat azóta is tart. Azáltal, hogy a paradigmaváltás egy újfajta megközelítést hozott, az állami adó- és vámhatóság kommunikációja is megváltozott, mind a szintér, mind pedig a hangvétel, hangnem tekintetében. A költséghatékony és optimalizált működés mellett az ügyfélbarát felfogás és a támogató szemlélet a legfontosabb cél.

Az egyik legradikálisabb változás a kommunikációs csatornát illetően valósult meg, hiszen a személyközi kommunikációt tekintve ma már jellemzően elektronikusan, írásban kontaktál a NAV az adózókkal, és fordítva. Emellett természetesen megmaradtak azok az esetek, eljárások, ahol a személyes ügyintézés elkerülhetetlen, például egy helyszíni ellenőrzéskor, vagy a vámkezelés során, esetleg, ha a polgár tájékoztatáskérés céljából felkeresi a NAV ügyfélszolgálatát.

A NAV és az ügyfél közti szóbeli kommunikációnak két típusát különböztethetjük meg. Egyrészt akkor fordul elő személyes kontaktus, amikor az ügyfél valamilyen kérelemmel fordul a NAV-hoz azzal a céllal, hogy az mielőbb teljesüljön. Ennek köszönhetően a viselkedése közreműködő, a szóbeli interakció akadálymentes és hatékony. A másik eset az, amikor az adózó ellenőrzött minőségében van jelen, aminek következtében az állami adó- és vámhatóság egy egészen más felállásban és hangulatban végzi az eljárási cselekményt. Ekkor a légkör feszültebb lehet, ami nehezítheti a kommunikáció gördülékenységét.

A hivatalos írásbeli kommunikációnak szorosan meghatározott formai és tartalmi kerete van. Tekintettel arra, hogy szigorú jogszabályi környezet szabja meg a tartalmat, a NAV döntéseit, jegyzőkönyveit a régről megszokott szófordulatok, kifejezések és a jogi szakzsargonra jellemző stílus uralja. Ezek az dokumentumok – legyen szó akár egy döntésről, vagy csak egy tájékoztató anyagról – a teljeskörűsége törekvés jegyében íródtak, azonban ennek következtében jellegzetes szövegezést, hosszú körmondatokat, jogszabályi kifejezéseket, idézeteket tartalmaznak. Tekintve, hogy az állampolgár ezen eljárások során többnyire nem magánszemélyként, inkább egy jogi személy, vállalkozás képviselőjének szerepkörét betöltve intézi ügyeit, így a kommunikáció hangvétele személytelen.

3.2. A NAV 2021 és 2024 közötti időszakra vonatkozó stratégiája

A NAV stratégiai irányítási rendszere a szervezet céljainak kijelölését, a célok eléréséhez szükséges feltételek, feladatok meghatározását és azok megvalósítását tartalmazza. A jelenlegi stratégiai időszak 2021-től 2024. év végéig tart, melynek egyik fő pillére az adótudatosság erősítése, de a jövő nemzedékének adótudatos magatartásra nevelésének támogatása már az ezt megelőző időszakokban is kulcsszerepet kapott.

Az adókötelezettségeket előíró jogszabályok betartása, az önkéntes jogkövetés minél magasabb foka nemzeti érdek. A Magyar Állam működésére, a közszolgáltatások színvonalára, a teljes magyar lakosság életminőségére hatással van az, hogy az Állam az általa nyújtott szolgáltatások pénzügyi fedezetét milyen mértékben, milyen módon és milyen hatékonysággal tudja előteremteni. Ehhez elengedhetetlen az, hogy azt állampolgárok tudják, értsék és el is fogadják a kötelezettségeiket.

A NAV adótudatosság növelése érdekében tett intézkedései ugyan a legkülönbözőbb formákban, de az igazgatóságok mindegyikénél megtalálhatók, azok gyakorlata jellemzően több éves múltra tekint vissza.

3.3. A NAV adótudatosság fejlesztésére irányuló tevékenysége

A NAV megyei igazgatóságainak többsége az adótudatosság növelését szolgáló intézkedések között kiemeli az ügyfélkapcsolatok terén végzett munka fontosságát, és a közérthető kommunikációra, az ügyfelek teljes körű kiszolgálására, továbbá az elektronikus ügyintézés népszerűsítésére vonatkozó törekvéseket. Az adótudatosság és az elektronikus ügyintézés népszerűsítését szolgáló intézkedések terén tehát összemosódás tapasztalható. Több igazgatóság biztosít ügynevezett nyílt napokat, amelyek lebonyolítása igen sokféle módon történik: például a nyitvatartási időn túl is lehetőséget biztosítanak a magánszemélyeknek ügyeik intézésére. Az elektronikus ügyintézés népszerűsítő intézkedések többsége az utóbbi évek jogszabályváltozásai következtében került előtérbe (például az eSzja platform létrehozása és bevezetése).

A területi igazgatóságok mellett a NAV Központi Irányítása is szerepet vállal az adózók részére szóló tájékoztatások elkészítésében, a tájékoztató előadások és fórumok megtartásában. Fontos megemlíteni e körben a NAV honlapján folytatott tájékoztató tevékenységet, mint például a különböző információs füzetek, gyakran ismételt kérdések vagy egyéb tájékoztatók.

2017-ben egy új felület, a „Tudjon róla! Segíthet!” elnevezésű rovat került kialakításra, ahol adószakmai tudnivalók, ellenőrzési esetek kerülnek bemutatásra. A rovatban a kezdetek óta folyamatosan publikálásra kerülnek a jellemző adózói hibák.

Igen markáns intézkedéseket tesznek az igazgatóságok az ügyfélkapunyitás terén, amely esetenként célzott előadásokkal társul, míg más esetekben csak szigorúan az elektronikus kapcsolattartás alapjait teremti meg. Ezen akciók elsősorban a diákokra, valamint a nagyszámú munkavállalót foglalkoztató munkáltatókra épülnek, de más kitelepülések (kihelyezett ügyfélszolgálatok, könyvtár program, fesztiválok stb.) keretein belül is megvalósulnak.

A helyi szinten végzett tevékenységek rendkívül szerteágazók, azok zömében a fiatalok adótudatosságának fokozását érintik, így a köznevelési intézményekben tanuló fiatalokat érintően több különféle gyakorlat valósul meg. Adózással kapcsolatos tananyag tantervi szinten kizárólag a gazdasági szakirányú képzést biztosító intézményekben (közgazdasági szakközépiskolákban és felsőfokú képzéseken) lelhető fel, ezért a NAV külön készít erre a célra tájékoztató anyagokat. Az elsődleges célcsoportot a végzős diákok képezik, ezt követi a 11. évfolyam, de már történtek elmozdulások az általános iskolák felé is.

A diákok részére szervezett programokat az adóhatóság és az iskolák vezetősége közötti, a legkülönbözőbb módon történő előzetes egyeztetések, együttműködési megállapodások alapozzák meg.

Az előadások megtartására osztályfőnöki óra, egyéb iskolai rendezvény keretein belül vagy például szervezett ifjúsági táborban kerül sor. A diákok számára nyújtott programok az életkori sajátosságokat, valamint az iskolák igényeit is figyelembe véve történnek. Ezeknek a programoknak a része – többek között – az adózástörténet, az adózási alapismeretek (benne több esetben hangsúlyt kap a munkaerőpiacra kilépés miatt a diákmunkával, egészségügyi szolgáltatási járulékkal kapcsolatos tájékoztatás), az adóhivatallal történő kapcsolattartás módjai, illetve gyakorlati ismeretátadás (interaktív játékok, szituációs gyakorlatok, gyakorlati példák megoldása, a vám és jövedéki szakterület bemutatói, szellemi tulajdonvédelmi bemutató stb.), továbbá az ügyfélkapunyitás.

A szervezeti célok fiatalabb generációk felé történő kommunikálása a szakmai centrumok keretében, állásbörzéken és fesztiválokon a PénzSztár versenyeken vagy akár a Pénz7 rendezvénysorozaton is előfordul.

Bár a kutatásomban a diákok képezik a célcsoportot, mégis fontosnak tartom megemlíteni a NAV aktív korú lakosságának adótudatosság- szempontú fejlesztésére, támogatására irányuló intézkedéseket is. Országszerte számos esetben valósulnak meg tájékoztató előadások, adózói előadások, párbeszéddek, ezeknek nagy része azonban „kvázi” a pénzügyi-számviteli tevékenységet végző szakemberek fórumaként definiálható. 2018. január 1-től jogszabályi szinten is megjelenik a kezdő vállalkozások támogatása, melynek keretében a NAV adó- és vámigazgatóságai „üdvözlő levelet” küldenek az újonnan alakuló vállalkozásoknak, ismertetve a főbb adókötelezettségeket, majd hat hónapon keresztül, egyéni és csoportos módon mentorálják a gazdálkodókat. A programban való részvétel önkéntes alapú, a kihasználtsága viszonylag alacsony.

A médiával való kapcsolattartás fontossága kiemelt szerepet kap, a NAV aktív sajtó- és kommunikációs tevékenységet folytat e téren. Ennek keretében az adó- és vámhatóság különösen nagy hangsúlyt helyez a sajtóközlemények, tájékoztatók, figyelemfelhívó információk, interjúkérések teljesítésére, valamint a szándékos adóelkerülőkkal szemben alkalmazott intézkedések megjelenítésére, de a hagyományos módszerek melletti „kerekasztal” beszélgetésre is van példa.

Az elmúlt években a NAV ellenőrzési gyakorlatában is történt egy szemléletváltás, melyet a jogkövetéssel arányos adóhatósági fellépés jellemez. A klasszikus ellenőrzések mellett a szakterület tevékenységének egyre inkább növekvő hányadát a jogkövetést segítő támogató eljárás, valamint támogató jellegű ellenőrzések teszik ki jogkövetési vizsgálatok keretében. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az ellenőrzések során a revizorok a szankciók kiszabása helyett inkább a mulasztások pótlásának lehetőségeire hívják fel az adózók figyelmét.

Az adótudatosság fejlesztését célzó koncepció alapjául azonosításra kerültek a legfőbb problémák, amelyek az adótudatosság kialakulásának és növekedésének az akadályát képezik. Ilyen az adózási ismeretek hiánya, az adóhatósággal, illetve közvetve az állammal szembeni bizalom alacsony foka, illetve a negatív társadalmi normák követése. Ezekre figyelemmel a NAV az elmúlt években lépéseket tett többek között annak érdekében, hogy a köznevelés rendszeréhez minél hatékonyabban kapcsolódva az adózási ismereteket bővítse. Ehhez azonban fontos azt is figyelembe venni, hogy a köznevelés keretein belül nagyrészt hiányzik az a szakmai tudás, amely a hatékony információátadáshoz szükséges. Ezért kiemelt figyelmet kell szentelni annak, hogy a NAV részéről átadott tájékoztató anyag tartalma kellően közérthető és informatív legyen.

4. KUTATÁSI TERV

4.1. A kutatás célja

A dolgozatomban legfőbb célja, hogy megismerjük és megértsük a célcsoport kommunikációs, valamint oktatási igényeit, jellegzetességeit. A diákok adótudatossága fejlesztésének témakörét dolgoztam fel, a kutatásom fő célja, hogy felmérjem a NAV egy konkrét, középiskolások számára készített tájékoztató anyagának eredményességét. A választott kutatási módszerrel feltérképeztem, hogy a 9. és 11. évfolyamos tanulók milyen tudással rendelkeznek az adózás tekintetében, továbbá kimutattam az adótudatosság fejlesztésére irányuló tájékoztató anyag hatását, közérthetőségét. A vizsgálat eredményeinek felhasználásával olyan javaslatokat teszek, amelyek elősegíthetik az adózás alapjainak elsajátítását a diákok számára, továbbá melyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a NAV minél hatékonyabban teljesíthesse a fiatalok edukálásával kapcsolatos stratégiai célkitűzését.

4.2. A kutatás jelentősége és aktualitása

Megítélésem szerint, ha egy szervezet szolgáltatást nyújt, úgy kulcsfontosságú visszamérni annak hatékonyságát, hasznát, illetve azt, hogy az mennyire célravezető. A PDCA-ciklus menedzsmentmódszer (Plan-Do-Check-Act) bár eredetileg a Toyota gyártási filozófia keretein belül terjedt el a XX. század közepén, azonban azóta számos szektorban bevezetésre került, úgy a gyártók, mint a szolgáltatók körében és már hosszú ideje nem csupán a gazdasági szférában alkalmazzák a piaci szereplők. A módszer lényege a folyamatos fejlődés érdekében időnként elvégzett visszamérés, ami alapján szüntelen korrigálás, javítás, módosítás valósítható meg. Megítélésem szerint az adótudatosság fejlesztését célzó programok, tájékoztatók egyfajta szolgáltatásnak tekintendők, ezért azok hatékonyságának vizsgálata elengedhetetlen és meghatározó. Ezt a szolgáltató megteheti úgy, hogy konkrétan megkérdezi a célcsoport tagjaitól, hogy látták-e a nekik szánt tartalmat, vagy ellenőrizheti, hogy az információt – melyet célzottan tett közzé – elsajátította-e a célközönség.

Ahogy arra már utaltam, a NAV stratégiai célkitűzésként fogalmazta meg a középiskolások adótudatosságának és ismereteinek fejlesztését, így a kutatásom egyaránt kulcsfontosságú és aktuális.

4.3. Kutatási módszer

A kutatási célokra figyelemmel az előzetes és utólagos mérés módszerét alkalmaztam, amellyel a lehető leginkább megismerhető a célcsoport tudása és az, hogy célravezető-e a kiválasztott adótudatossági tájékoztató anyag.

A NAV legújabb, középiskolásoknak szánt tájékoztató előadásának írásos anyagát vizsgáltam elsősorban a közérthetőség szempontjából. Azért ezt választottam, mert aktuális adózási ismereteket tartalmaz és megjelenésében igazodik a jelenkori igényekhez. Annak érdekében, hogy javaslatokat fogalmazhassak meg, melyek elősegíthetik a NAV tájékoztatójának még közérthetőbb megvalósítását, a kiválasztott tájékoztató mellett készítettem egy átalakított tájékoztató anyagot is, aminek segítségével vizsgálhattam a különböző változtatások hatását. Ebből kifolyólag két részre osztottam a kitöltőket, bázis-, illetve kontrollcsoportra.

Lakóhelyemen, Székesfehérváron kerestem fel középiskolákat 2023. decemberében, a minta homogenitása érdekében mindhárom iskolatípust célba vettem. Gimnáziumban, technikumban és szakképző iskolában egyaránt szükségesnek tartottam felkérni a 9. és 11. évfolyamos tanulókat. A felmérés tanórai keretek között 2024. márciusában valósulhatott meg két középiskolában. A Székesfehérvári Vasvári Pál Gimnáziumban 143 diák, a Székesfehérvári SZC Árpád Technikum, Szakképző Iskola és Kollégiumban 188 fő (68 szakképzős és 120 technikumos tanuló) vett részt az adatgyűjtésben. Az adatgyűjtés 4 osztályt érintett a szakképző iskolában, 6 osztályt a technikumban és 5 osztályt a gimnáziumban.

A vizsgálat az egyes osztályok osztályfőnöki óráin zajlott. A 45 perces óra egy tudásmérő teszt sor kitöltésével kezdődött, amivel a már eleve meglévő tudást mértem. Ezután a báziscsoport a NAV tájékoztatót, a kontrollcsoport pedig az átalakított anyagot olvasta el. Ezzel a tájékoztatókban eltérően megfogalmazott vagy megjelenített tartalom közérthetőségét, hatását vizsgálhattam. A tájékoztató anyag megismerését követően, a tanóra végén a teszt sor ismételt kitöltése volt szükséges ahhoz, hogy az ismertető hatását, hozzáadott értékét kimutassam.

Ahhoz, hogy a visszamérés eredményesen teljesüljön, az előtte-, valamint az utána-kitöltéshez használt kérdőíveket jelszóval láttam el. A diákok részére kiosztott teszt sorok jobb felső sarkát ott a helyszínen a kitöltés megkezdésekor egyesével egy tetszőleges számmal

jelöltem meg. Ezt a sorszámot a teszt mellé kiosztott lapokra a válaszadók lejegyezték annak érdekében, hogy a második kitöltésnél is ugyanazzal a számmal azonosíthassák magukat. A számok kezelését kiemelt figyelemmel felügyeltem. Ezt a megoldást az anonimitás megőrzése érdekében választottam, hiszen, ha előzetesen láttam volna el a lapokat akár emelkedő számsorrenddel, vagy bármi egyéb mintával, az egy állandó ülésrend alapján akár beazonosítható is lett volna, így azonban ezt teljességgel megakadályoztam.

Az adatfelvételt papíros kérdéssorok alkalmazásával valósítottam meg. Ennek oka, hogy bármilyen elektronikus eszköz igény megnehezítette volna a felmérés elvégzését. Az iskolákban a számítástechnikai eszközök rendelkezésre állása mennyiségben és időben is korlátozott, és bár a gyerekeknél szinte kivétel nélkül van okostelefon, ami alkalmas lehetne egy online űrlap kérdéseinek megválaszolására, az azonban irreális elvárás lett volna a részemről, hogy mindenkinek fel legyen töltve a telefon akkumulátora vagy legyen elérhető internetes adatforgalma. Így a papíralapú teszt kitöltés bizonyult a leggyorsabb és legmegbízhatóbb megoldásnak. Ebből kifolyólag a felmérést alapos felkészülés előzte meg, és hosszas utómunka követte, hiszen a jelszavas és különböző betűjelekkel ellátott tesztlapok feldolgozása kiemelt figyelmet és precizitást követelt meg. Az adatfeldolgozás folyamatába több helyen építettem be kontrollpontot annak érdekében, hogy elkerüljem a figyelmetlenségből adódó tévesztést. A válaszokat tartalmazó tesztlapok adatait két külön excel táblázatban rögzítettem, mindegyet alkalommal más szempontból. Az első esetben a válaszok betűjelét dokumentáltam, a másodiknál a „nem tudom” és a rossz válaszok darabszámát, így ezek összevetésével felfedhettem az esetleges elírásokat.

Összefoglalva négy dokumentummal dolgoztam:

- teszt az első tudásméréshez („előtte”),
- eredeti tájékoztató,
- átalakított tájékoztató,
- teszt a második tudásméréshez („utána”).

Az „előtte” teszt sor a kiindulási állapotot tárta fel, az „utána” teszt sor a tájékoztató hozadékát mutatta meg. A kutatásom során megvizsgáltam a kutatási kérdéseimmel felvetett problémakört, illetve a hipotézisekre tett megállapításaimat különböző statisztikai elemzésekkel támasztottam alá. A tesztek kitöltését követően kapott eredmények elemzésére az

IBM SPSS Statistics v.23 statisztikai programcsomagot használtam. A hipotézisek helytállóságát ismételt mérés kovarianciaanalízis elemzési módszerrel vizsgáltam.

Az adatfelvétel során arra nem volt lehetőségem, hogy rögzítsem, ki milyen szakon vagy fakultáción tanul az adott oktatási intézményben, habár ennek jelentős befolyása lehetett az eredményekre. Az anonimitás megkérdőjelezhetetlensége, továbbá az iskolák közreműködési hajlandóságának megtartása érdekében törekednem kellett az egyszerűsége, gyorsaságra, hogy minél kevesebb fennakadást okozzak az oktatásban, így nem tudtam ilyen és ehhez hasonló releváns részletekre kitérni, annak ellenére, hogy véleményem szerint számottevő ráhatásuk lehet többek között a szövegértésre.

4.4. A felmérés során felhasznált dokumentumok

4.4.1. A tájékoztatók kialakításának folyamata

A kiindulási alapot a NAV által elkészített tájékoztató adta, amely elsősorban olyan előadásokra készült, ahol a kivetített diasort egy szöveges magyarázat is kíséri, azonban kiemelkedő fontosságúnak tartom önmagában csak az írásos, képi tartalmat. Ennek oka, hogy a szóbeli információátadás hatékonysága nagyban függ az előadó kvalitásaitól is, továbbá az iskolai megszokott környezetben egy – a tanórákkal egyező formában megtartott – prezentáció esetén a minél látványosabb vizuális ismertető kulcsfontosságú.

A NAV tájékoztatója eredetileg 35 oldalból áll, azonban annak érdekében, hogy a válaszadók ne vesszenek el az információrengetegben és a tesztek hasznos eredményt adjanak az adatfelvételre rendelkezésre álló rövid idő (45 perc) ellenére is, lecsökkentettem úgy, hogy komplett – a megkérdezettek tekintetében az életkorukból kifolyólag kevésbé releváns – blokkokat töröltem (például külföldön történő munkavállalás szabályai, a telefonos ügyintézés menete, foglalkoztatási formák részletes bemutatása). Ennek azért láttam szükségét, mert a tájékoztatók elolvasására 30 percet kaptak a diákok, bővebb tájékoztató esetén az adatvesztés kockázata állt volna fenn, továbbá a tesztek kitöltésére és az ismertető anyagok áttanulmányozásához is hosszabb időt kellett volna biztosítani, erre azonban nem volt lehetőség. Így a 35 oldal 13-ra redukálódott. Ennek megfelelően a teszt kérdéssora is a rövidített tartalomra szorítkozik. Ennek azért éreztem szükségét, mert a felmérésre minden esetben 1 tanóra, azaz 45 perc állt rendelkezésemre, amiből a teszt két ízben történő kitöltése (2x7 perc) mellett úgy ítélt meg, hogy ennél több érdemi tartalom elolvasása és értelmezése nem várható el.

Annak érdekében, hogy megállapításokat és hasznosítható javaslatokat fogalmazhassak meg, a 13 oldalasra rövidített NAV- tájékoztató mellett kidolgoztam egy saját, átalakított adótudatossági anyagot is, hogy ezeket összehasonlítva vizsgáljam a különbségek esetleges hatását, lényegét. Az általam készített dokumentum tartalmilag megegyezik az eredetivel, azonban több szempontból különbözik tőle.

Az átalakított adótudatossági tájékoztató 7 véletlenszerűen kiválasztott középiskolás diák előzetesen összegyűjtött észrevételei alapján készült. Közülük 4 fő 9. osztályos egy székesfehérvári gimnáziumban (ebből 2 fő matematika, 1 fő magyar és 1 fő történelem fakultációs), 3 fő pedig 11. osztályos egy székesfehérvári technikumban (művészeti grafikus szakirány). Egy személyes találkozó alkalmával megkértem őket, hogy olvassák el a NAV anyagát és ezután nevezzék meg azokat a pontokat, amelyek megértése számukra nehézséget okozott. Ennek eredményeképpen készült egy olyan jegyzék (lásd: 5. számú Melléklet), amely a véleményeket, megjegyzéseket foglalja magába és amit alapként használtam fel ahhoz, hogy kidolgozzak egy átalakított összefoglalót. Az általam elkészített dokumentum 18 oldalban mutatja be ugyanazt az információhalmazt, amit a NAV eredeti tájékoztatója, azonban a megkérdezett 7 diák által jelzett pontokat és a hozzájuk kapcsolódó észrevételeiket figyelembe vettem és azoknak megfelelően változtattam meg.

Mindezt összegezve az eredeti NAV adótudatossági tájékoztató és az újonnan készített adótudatossági tájékoztató anyag közti különbségek az alábbiak:

- a témakörök alapvető sorrendjét a megkérdezett fiatalok észrevételei alapján strukturáltam át (alapvető fogalmakkal kezdtem az adótudatosság fogalma helyett, például az adó definíciója);
- az információkat kérdés- válasz formában fogalmaztam meg, a fókusz és figyelem célzott vezetésének érdekében (így például az adó fogalmát megelőzi egy nagybetűs „Mi az az adó?” felirat);
- szóhasználat, nyelvezet (törekedtem arra, hogy az információkat a diákokhoz közelebb álló megfogalmazási stílusban jelenítsem meg és általuk ismert tárgyakhoz, élethelyzetekhez kösssem, például a vételárba épített ÁFA képes magyarázata egy túró rudival);

- több kép, illusztráció és vizuális ábrázolás (egyes fogalmakhoz, melyek a NAV tájékoztatójában csak 1-1 szó feltüntetésével fordul elő, képeket is társítottam annak céljából, hogy feltárjam, így jobban megragad-e a kitöltőkben az információ, például az újraelosztás témakörénél többek között egy mentőautó képét helyeztem el).

Az előzetes felmérés során kiderült, hogy sok olyan szófordulat, jellegzetes kifejezés vagy mondat van a NAV által készített tájékoztatóban, amelynek megértése külön magyarázatot igényelt. Például: „adóbevételek”, „újraelosztás”, „szankcionálás” vagy „Az adótudatosság annak megértése, hogy az adóból keletkező állami bevétel közös vagyon.” Ezek a szavak, kifejezések, mondatok az előzetes felmérés során külön magyarázatra szorultak.

4.4.2. A tesztsorok felépítése

Az eredeti és a megújított tájékoztatók hasznát, közérthetőségét két tesztsor alkalmazásával mértem, melyek tartalmilag kis mértékben tértek el egymástól. Az eredeti tájékoztatót „A” betűjellel jelöltem, az átalakított tájékoztatót pedig „B”-vel. Mivel a bázis- és a kontrollcsoportok egyaránt kétszer (előtte és utána) töltötték ki a tesztet, így az „A” csoportok első kitöltését „A1” jelkóddal, majd a második kitöltést „A2”-vel, és a „B” csoportok első kitöltését „B1”-gyel, a másodikat „B2” jelöléssel azonosítottam. Az első kitöltés a 45 perces tanóra első 7-8 percében, a második az óra végén az utolsó 7-8 percben valósult meg.

A kérdéssor 14 tárgyi, az adózáshoz és az adótudatossághoz kapcsolódó, 2 demográfiai és 5 NAV-ra vonatkozó általános tájékozódási kérdést tartalmaz. A válaszadók mindkét alkalommal ugyanazt a tesztet töltötték ki, néhány apróbb eltéréssel. Az első teszt elején feltérképeztem azt, hogy korábban találkoztak-e már adózással vagy NAV-val kapcsolatos posztal, információval, videóval, illetve azt is, hogy a benyomásaik alapján milyen a NAV megítélése – ha nem is saját tapasztalatuk, de a környezetük megnyilvánulásai szerint (lásd: 3. Melléklet T₃ – T₆. kérdések). Ezeket fontosnak tartottam felmérni, hiszen a NAV számára igen lényeges visszacsatolás azt látni, hogy eljutnak-e a nekik szánt anyagok, posztok a diákokhoz. Szintén sarkalatos információnak vélem azt, hogy a NAV-ról, mint az adóztatás végrehajtójáról miként vélekedik ez a korosztály. Saját tapasztalataik az életkorukból fakadóan még nemigen lehetnek, azonban meghatározónak tartom azt, hogy a körülöttük lévő közeg miképp nyilatkozik a NAV-ról, és alakít ki egyfajta megítélést a fiatalokban. Voltaképpen számukra ez egy vélt szemlélet, mely megalapozhatja a hozzáállásukat a későbbiekben, tehát számottevő

kihatása lehet az adómoráljukra. Az első teszt sor további kérdései (lásd: 3. Melléklet T₇- T₂₁. számú kérdések) a tárgyi tudás, illetve az adótudatosság felmérésére irányulnak.

A második kitöltés kérdéssora az adózásról szóló tájékoztatás módjának hatékonyságára és a NAV-ra vonatkozó kérdéseket (lásd: 3. Melléklet T₃-T₅. kérdések) már nem tartalmazta. Ellenben kiegészült a felmérés során kiosztott tájékoztató anyagra és magára a második kitöltés nehézségére irányuló további két kérdéssel (lásd: 3. Melléklet T₂₂. és T₂₃. számú kérdések).

Az adózáshoz kapcsolódó tudást mérő kérdések (lásd: 3. melléklet T₇-T₂₁. számú kérdések) céljuk szerint a tárgyköri kategóriába sorolhatók, a válaszlehetőség mindegyik esetében zárt feleletválasztós típusú. Két pontban szabadszavas a válaszadás lehetősége (lásd: 3. Melléklet T₄. és T₂₂. kérdések), ezek azonban nem az adózáshoz kapcsolódó tárgyi tudásra vonatkoztak. Fontos megjegyezni, hogy minden kérdésnél van egy „Nem tudom” válaszlehetőség, tekintve, hogy rendkívül fontos információtartalma van annak, ha a diákok úgy nyilatkoznak egy adott témáról, hogy egyáltalán nem rendelkeznek ismeretekkel.

4.5. Kutatási kérdések

A kutatásom legfőbb kérdéseit azzal a szándékkal fogalmaztam meg, hogy feltárjam azokat a kritikus pontokat, amelyek akadályozhatják a NAV tájékoztató anyagainak megértését, így a középiskolás diákok adótudatosságának fejlesztésére irányuló stratégia megvalósulását.

K1. Milyen konkrét adózási ismeretekkel rendelkeznek a magyar középiskolások?

Megítélésem szerint az adózási rendszer bonyolult és túlszabályozott, amelynek megértése még a felnőttkorú állampolgárok számára is nehéz feladat. A diákok adózással kapcsolatos képzsét nem elég időben elkezdni, de olyan nyelvezettel is kell átadni számukra a tudást, amely valóban hozzájárul a pénzügyi műveltségük gyarapodásához. A második kérdés éppen ezért a közérthetőséghez kapcsolódik.

K2. A NAV középiskolásoknak szánt tájékoztató anyagai kellően érthetőek-e a célközönség számára?

A közérthető megfogalmazás, a megcélzott réteg korának, jellemzőinek, igényeinek megfelelő szóhasználat és formai elemek használata kiemelkedően fontos egy nehezen átlátható és kamasz korúak számára még idegen információhalmaz esetén. Ezért kulcsfontosságú az,

hogy a tájékoztatások közérthetőségét bizonyos időközönként visszamérjük, hogy fény derüljön az esetleges hibákra, hiányosságokra.

K3. A közzétett (adózásról szóló) tájékoztató anyagok, videók, posztok, ismeretterjesztő programok eljutnak-e a vizsgált korosztályhoz?

Fontosnak tartom visszamérni azt is, hogy a „nyújtott szolgáltatás” (ez esetben Facebook vagy Instagram posztok, YouTube vagy TikTok videók, írásos tájékoztatók, pályázatiírások stb.) elérnek-e azokhoz a tanulókhoz, akik számára a NAV készíti őket.

4.6. Hipotézisek

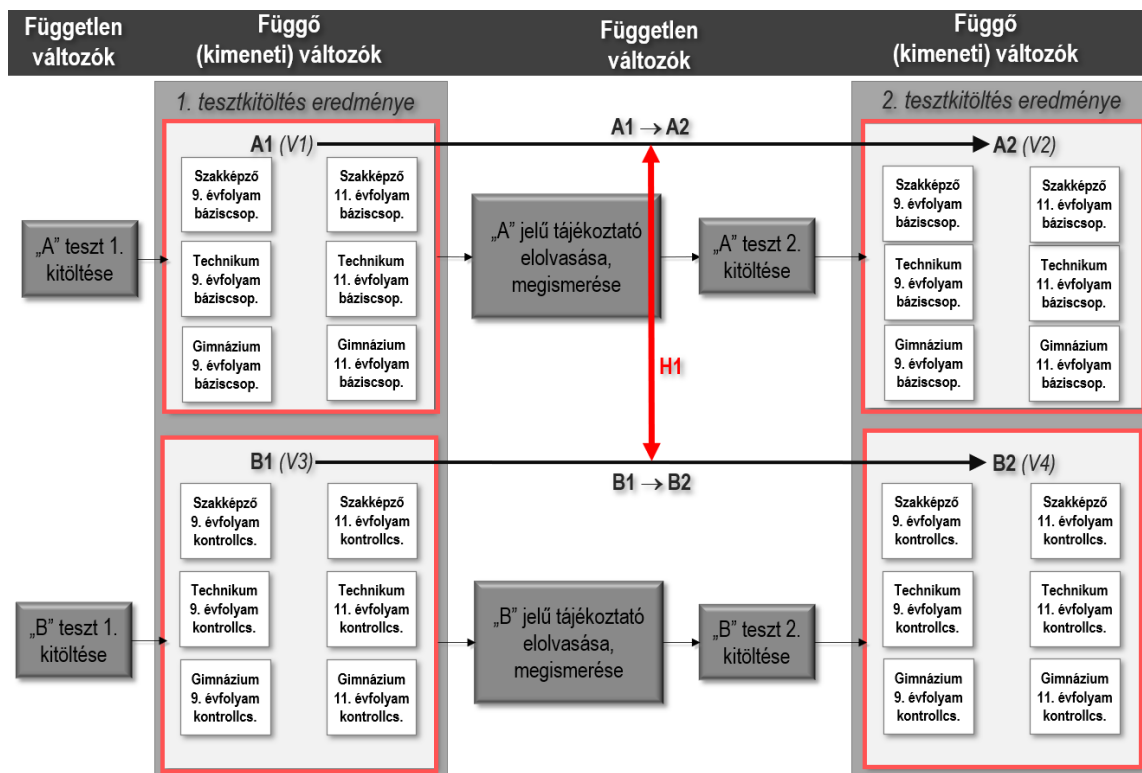
H1 - A középiskolások jelentős hányada (több, mint 50%-a) nincs tisztában a diákok munkavállalására vonatkozó adózási információkkal.

H2 - Szignifikáns eltérés mutatható ki a NAV tájékoztatója utáni és az átalakított tájékoztató utáni tesztkitöltések eredményei között.

H3 - A megkérdezett fiatalok kevesebb, mint fele látott már korábban olyan tájékoztatót, előadást, videót, ami az adózásról vagy a NAV-ról szólt.

4.7. Kutatási modell

A kutatási modell (lásd: 6. ábra) a dolgozatomban második (H2) hipotézise változói közti összefüggést ábrázolja. A H2 hipotézisben azt állítottam, hogy a két tájékoztatót elolvasók által adott válaszok között szignifikáns az eltérés, azaz a két tájékoztató közérthetősége kimutatható eltérést okoz.

6. ábra A H2 hipotézist ábrázoló kutatási modell, saját szerk.

4.8 A célcsoport meghatározása

A kutatásom középpontjában a középiskolás korosztály, melynek tagjait nem csak évfolyamuk szerint, de az oktatási intézmények típusa szerint is csoportosítottam, a mintavétel módja csoportos mintavétel.

Magyarországon jelenleg a középiskolai oktatási rendszer három képzési szinten valósul meg: szakképzés, technikum és gimnázium. Annak érdekében, hogy vizsgálni tudjam, van-e különbség a különböző oktatási intézményekben tanuló diákok ismeretei, illetve az információátadás módja tekintetében, illetve szükséges-e a kommunikáció módja között különbséget tenni, mindhárom iskolatípusban elvégeztem a felmérést a kijelölt évfolyamokban.

A mintát életkor szerint két részre osztottam. Bár az OECD a diákok adózási ismereteit egészen kis kortól, általános iskolások körében is vizsgálja, én a kutatásom keretein belül a korcsoportot a középiskolára szűkítettem, azon belül pedig a legfiatalabb és a legidősebb korosztályt helyeztem a fókuszba. A Magyarországon napjainkban működő középiskolai oktatási rendszer egészét tekintve a legfiatalabb korcsoport – amely mindegyik képzési szinten egyaránt elérhető – a 9. évfolyam, a legidősebb pedig a 11. évfolyam (mely a szakképző iskolák legfelső évfolyama).

4.9 Az adatfelvétel menete

Az adatfelvételt megelőzően a válaszadókat két részre osztottam aszerint, hogy az eredeti NAV tájékoztató anyagot („A” csoport) vagy az új, átalakított tájékoztatót kapta-e („B” csoport). Ahogy azt korábban bemutattam, az adatfelvétel egy „előtte” teszt sor kitöltésével, egy tájékoztató anyag elolvasásával, illetve egy „utána” teszt sor kitöltésével a tanórákon valósult meg. A vizsgálat az első teszt kitöltésével indult (ekkor a tesztlapokat az „A1” és „B1” jelölésekkel láttam el). Ez 7-8 percet vett igénybe. Ezt követően a tájékoztatók elolvasása következett, melyre 30 perc állt a diákok rendelkezésére. Ügyeltem rá, hogy az „A” tesztet kitöltők a NAV tájékoztatóját olvassák el, a „B” teszthez pedig az átalakított anyagot osztottam. Végül a tájékoztatók áttekintését a teszt ismételt kitöltése követte a tanóra utolsó 7-8 percében, szintén követve az „A” és „B” csoportok korábbi felosztását (ez esetben a teszteket „A2”-vel illetve „B2”-vel jelöltem).

4.10 Konceptualizálás

A kutatásomhoz kapcsolódóan azonosítottam független és függő változókat. Az, hogy a kitöltő diák hányadik évfolyam, továbbá melyik típusú képzési intézmény tanulója, a független változók közé tartozik, míg a tesztkérdésekre adott válaszok, illetve azok eredményei a függő változók. A kutatásom során használt változók jelentésének jegyzékét a 4. melléklet tartalmazza.

4.11 Operacionalizálás

A kísérlet során két fordulóban gyűjtöttem be az adatokat, hiszen a válaszadók kétszer töltötték ki a kérdéssort. A teszt érdemi része (a 6-21. kérdésig) teljesen megegyezett a két teszt sorban, azonban csak az első kitöltésnél tettem fel olyan – általános tájékozódásra irányuló – kérdéseket (3-5. kérdések), melyek függetlenek a tárgykörtől és az ismertető anyag elolvasása sincs hatással a válaszokra, tehát azok a második kitöltésnél felesleges ismétlésként merülnének fel. Így az első kitöltés alkalmával gyűjtöttem be azokra a kérdésekre a választ, melyek többek között a NAV és az adózás társadalmi megítélésére vagy a NAV fiatalokkal megvalósuló kommunikációjának hatékonyságára irányulnak. Továbbá a második teszt 2 olyan kérdéssel bővült, ami a második kitöltés nehézségére és a megtekintett tájékoztató közérthetőségére vonatkozik. A teszt tehát többféle kérdés- típust tartalmazott és így az azokra adható válaszok

típusa, formája is eltérő. Két kérdés kivételével zárt feleletválasztós formában nyilatkozhatott a megkérdezett személy. A kérdőív kérdéseit részletesen a 3. melléklet tartalmazza.

Független változókként azonosítottam az első tesztben szereplő 3., az ahhoz tartozó 4., az 5. és 6. kérdéseket, mert bár az ezekre kapott válaszok nagyban függenek a diákok által tapasztalt kommunikációtól és a korábban kapott információktól, azonban a jelen adatfelvétel ezekre a tényezőkre nincs befolyással. Függő változók mindkét kérdőív 7-21. kérdései, továbbá a második teszt 22. és 23. kérdései. Így a felmérés kimenetelét (és ezáltal a hipotéziseket) ezen kérdések eredményei alapján tudtam vizsgálni.

A tényleges tudást és a tájékoztatók hatását mérő kérdésekre maximum 15 pont szerezhető. Ezen központi tárgykörhöz kapcsolódó kérdések esetén (7-21. kérdések) a válaszadók 3 alternatíva közül választhattak, melyek közül 1 pontot ért a helyes válasz és 0 pontot a rossz vagy a „nem tudom” válasz. Így a kérdéssor kitöltése után kapott összpontszám tükrözi a diákok adózásra vonatkozó tárgyi tudásának mértékét, minőségét, valamint az adótudatosság meglétét.

2. táblázat Operacionalizálás, saját szerk.

Operacionalizálás		
Hipotézis jele	Változók	Változó vizsgálatára használt elemzési módszer(ek)
H2	Báziscsoportok 1. és 2. tesztkitöltése (V1 → V2) és kontrolcsoportok 1. és 2. tesztkitöltése (V3 → V4)	Ismételt mérés kovariancia analízis (Repeated Measures)

5. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

5.1. A vizsgált minta jellemzői – leíró statisztika

Az általam megkérdezett diákok a Székesfehérvári SZC Árpád Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium, valamint a Székesfehérvári Vasvári Pál Gimnázium tanulói. A mintám életkor és iskolatípus szerinti megoszlását a 2. számú táblázatban részletezem.

3. táblázat A minta megoszlása, saját szerk.

Iskolatípus	9. évfolyam	11. évfolyam
Szakképző	34 fő	34 fő
Technikum	38 fő	82 fő
Gimnázium	87 fő	56 fő
Összesen:	159 fő	172 fő
	331 fő	

A felmérés során a demográfiai adatokra irányuló kérdéseim csak az évfolyamra és a képzési szintre tértek ki, mivel úgy ítéltam meg, hogy a nemnek ezen kérdéskörben kevésbé lenne befolyása, továbbá egy országos tájékoztatási program keretében sincsen lehetőség nemek szerint megkülönböztetni a megcélzott közönséget.

A csoportok homogenitására kiemelt figyelmet fordítottam, hogy minden tekintetben egyező megoszlásában szerepeljenek a válaszadók a bázis- és kontrollcsoportokban. Tehát iskolatípus szerint és évfolyam szerint sincs szignifikáns eltérés a megoszlásokban.

4. táblázat A minta megoszlása a bázis- és a kontrollcsoportokban évfolyam szerint, saját szerk., SPSS

		Csoport		Total
		Bázis (A)	Kontroll (B)	
Hányadik osztályos vagy?	9. évfolyam	82 fő	77 fő	159 fő
	11. évfolyam	85 fő	87 fő	172 fő
Total		167 fő	164 fő	331 fő
Chi- négyzet		6,95%		

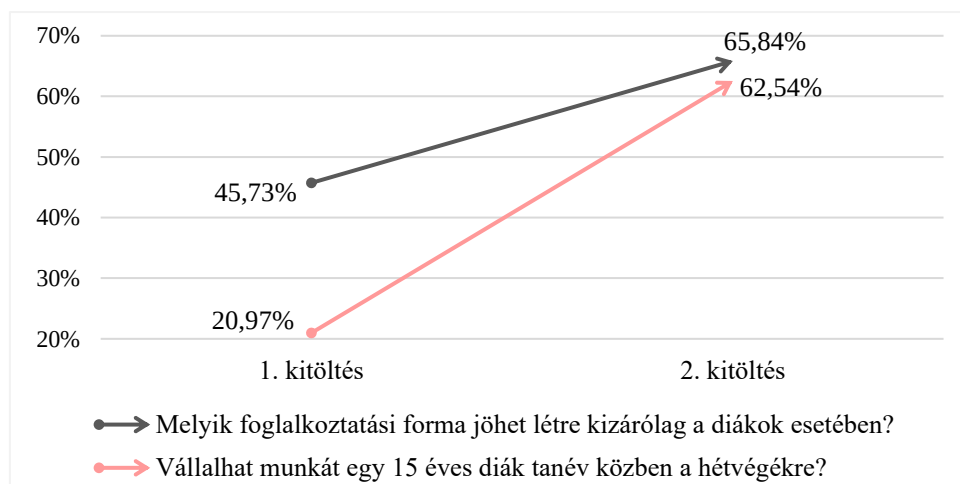
5. táblázat A minta megoszlása a bázis- és a kontrollcsoportokban iskolatípus szerint, saját szerk., SPSS

		Csoport		Total
		Bázis (A)	Kontroll (B)	
Milyen iskolába jársz?	szakképző	36 fő	32 fő	68 fő
	technikum	62 fő	58 fő	120 fő
	gimnázium	69 fő	74 fő	143 fő
Total		167 fő	164 fő	331 fő
Chi- négyzet		7,72%		

5.2. A felmérés elemzése, a kapott eredmények bemutatása

5.2.1. A diákok munkavállalására vonatkozó ismereteinek mérése

A tesztlapok 16. és 17. kérdései szóltak a diákok foglalkoztatásáról. A kutatásom főszereplői tekintetében különösen fontos látni azt, hogy mennyire tudják és értik a rájuk vonatkozó alapvető munkavállalási szabályokat. Mivel itt a jelenleg fennálló tudást helyeztem górcső alá, ezért az első kitöltés eredményét vizsgáltam. A 7. ábrán látható, hogy a teljes mintát illetően a kiindulási szint meglehetősen alacsony volt, a megkérdezettek mindössze 45,73%-a válaszolt helyesen a 16-os és 20,97%-a tudta a jó választ a 17. kérdésre. Mivel ezek az arányok alacsonyak, ezért további kutatás szükséges arra irányulóan, hogy mi okozza az információ hiányát a célcsoportban. Ennek ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy a diákok számára olyan tájékoztatók készülhessenek – különösen az őket érintő témákról – amelyek a számukra a leginkább érthetőek, és hasonlóképpen fontos az is, hogy milyen módon jutnak el hozzájuk ezek a tudnivalók.

7. ábra A teljes minta által adott helyes válaszok arányának százalékos változása az 1. és a 2. kitöltés során, saját szerk.

A kapott eredmények alapján kijelenthető, hogy az első hipotézisem helytálló, mivel a megkérdezettek kevesebb, mint fele rendelkezett helyes információval a diákok foglalkoztatására vonatkozó adózási ismeretekkel. Ehhez kapcsolódóan az alábbi tézist fogalmaztam meg:

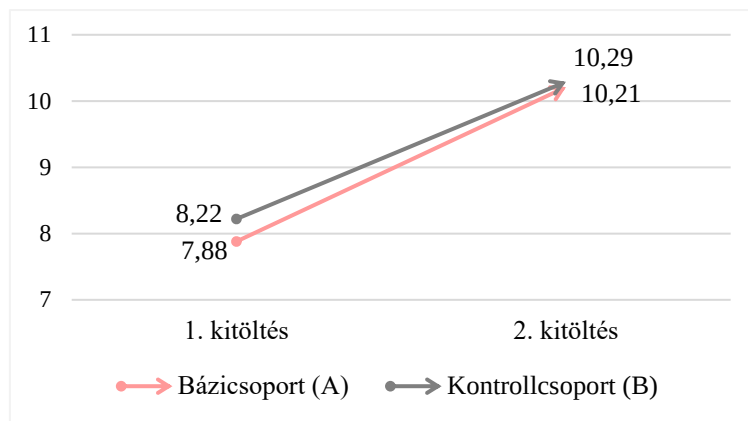
1. Tézis: A megkérdezett középiskolások jelentős hányada (több, mint 50%-a) nincs tisztában a diákok munkavállalására vonatkozó adózási információkkal.

5.2.2. A NAV adótudatossági tájékoztatója közérthetőségének mérése

A második hipotézisemmel azt állítottam, hogy szignifikáns eltérés mutatható ki a NAV adótudatossági tájékoztatója utáni és az átalakított tájékoztató utáni teszt kitöltések eredményei között. A báziscsoportok az „A” jelű (eredeti NAV-os) tájékoztatót kapták, a kontrollcsoportok pedig a „B” jelűt (átalakítottat), így ez azt jelenti, hogy a két tájékoztató közérthetősége eltérő, aminek következtében a diákok nem azonos mennyiségű és/ vagy minőségű információt tudtak elsajátítani a tájékoztatókból, ami a második forduló teszt kitöltés eredményeinek alakulásában, változásában mutatkozik meg.

A második hipotézisben foglalt állítás vizsgálatával fény derül arra, hogy a teljes minta tekintetében milyen mértékben hatott a tájékoztató a válaszok alakulására, és az első teszt kitöltéshez képest mely tájékoztató elolvasása eredményezett pozitív(abb) elmozdulást a válaszokkal szerzett pontszámokat illetően, illetve hatott-e egyáltalán a válaszadásra bármely tájékoztató megismerése.

Az eredmények elemzését az SPSS statisztikai elemző szoftverrel végeztem el, az ismételt mérések kovarianciaanalízis módszert alkalmazva (Repeated Measures). A teljes mintát tekintve nem igazolódott be szignifikancia az „A” jelű, NAV által készített tájékoztató és a „B” jelű átalakított tájékoztató hatása között. Ennek kimutatásához létrehoztam két új változót, az „A” és a „B” teszt kitöltők válaszaik által kiadott átlagpontot tartalmazó változókat. A két változó közti eltérés nem bizonyult szignifikánsnak. Ez tehát azt jelenti, hogy a megkérdezett diákoknál ugyanazt a hatékonyságot érte el mind a NAV tájékoztató, mind pedig az átalakított tájékoztató, azaz a második hipotézisem nem igazolódott be.

8. ábra Az 1. és a 2. teszt kitöltés átlagpontjainak változása a Bázis (A) és a Kontroll (B) csoportok között, saját szerk.

5.2.3. A NAV által publikált – adózáshoz kapcsolódó – tartalmak ismerete a célcsoport körében

A harmadik hipotézisemmel azt feltételeztem, hogy a megkérdezettek kevesebb, mint fele látott már korábban olyan tájékoztatót, előadást, videót, ami a NAV-ról vagy az adózásról szólt. A teszt első kitöltésre szánt verziójának 3. és 4. kérdése (T_3 és T_4) arra irányult, hogy a válaszadó látott-e már korábban bárhol olyan tájékoztatót, előadást, videót, ami a NAV-ról vagy az adózásról szólt. Amennyiben a tanuló itt igennel felelt, úgy a 4. kérdésnél kifejthette azt, hogy hol, milyen formában, platformon találkozott ilyen poszttal vagy tájékoztatóval.

Az általam megkérdezett 331 diák közül 330-an adtak választ a T_3 a kérdésre. Az összesítés alapján kirajzolódott, hogy a 330 válaszadó 20%-a (66 fő) látott már úgy NAV-os posztot, hirdetést, tájékoztatót, hogy az az emlékeiben is megmaradt, tehát a 3. kérdésre igen-t jelölt. Azonban az igennel válaszolóknak csupán 77%-a (51 fő) nevezte meg azt a felületet, ahol látott bármit az adózásról vagy a NAV-ról. Ez az összes válaszadót tekintve 15,45%.

A válaszadók az alábbi felületeken és megoszlásban találkoztak adózás témájú, vagy NAV által publikált tartalommal:

- 49%-a adta meg a TikTok videómegosztó közösségi platformot,
- 19%-a a YouTube videómegosztó közösségi platformot jelölte meg,
- 4%-a az Instagram közösségi felületet,
- 13%-a a Facebook közösségi hálózatot,
- 2%-a a televíziót,
- 13%-a nem emlékszik rá, hogy hol és mit látott az adózással kapcsolatban, csak azt tudja, hogy korábban találkozott már ahhoz köthető videóval, plakáttal.

Ez alapján megállapítottam, hogy a harmadik hipotézisem beigazolódt, mert a kitöltők kevesebb, mint fele, mindössze 20%-a látott már korábban bárhol olyan posztot, tájékoztatót, előadást, videót, ami a NAV-ról vagy az adózásról szólt.

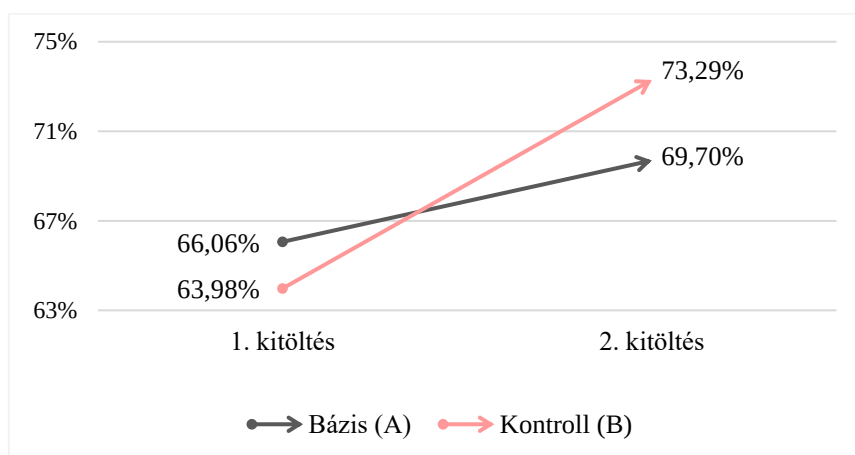
A kapott eredményre tekintettem az alábbi tézist fogalmaztam meg:

2. Tézis: A megkérdezett középiskolás korosztály csekély hányada (kevesebb, mint fele) látott már korábban olyan tájékoztatót, előadást, videót, ami az adózásról vagy a NAV-ról szólt.

5.2.4. További szignifikáns eredmények bemutatása

A jövedelem fogalma

A 11. kérdésnél, mely a magánszemély jövedelmének jelentésére vonatkozik, szignifikáns eltérés mutatkozik a válaszok alakulása között. A bázis- és kontrollcsoportok válaszai közti interakció számottevően eltér (szignifikancia 2,89%), a kontrollcsoportnál (átalakított „B” tájékoztató) erősebb növekedés valósult meg az átlagpontok tekintetében. Ennél a témánál lényeges különbség fogalmazható meg a két tájékoztató között, mivel a szavak hétköznapiabb megfogalmazásán túl a „B” anyag példákat is felsorakoztat, illetve piktogramokat is használ.

9. ábra A 11. kérdésnél az 1. és a 2. teszt kitöltés eredményeinek százalékos változása a Bázis (A) és a Kontroll (B) csoportok között, saját szerk.

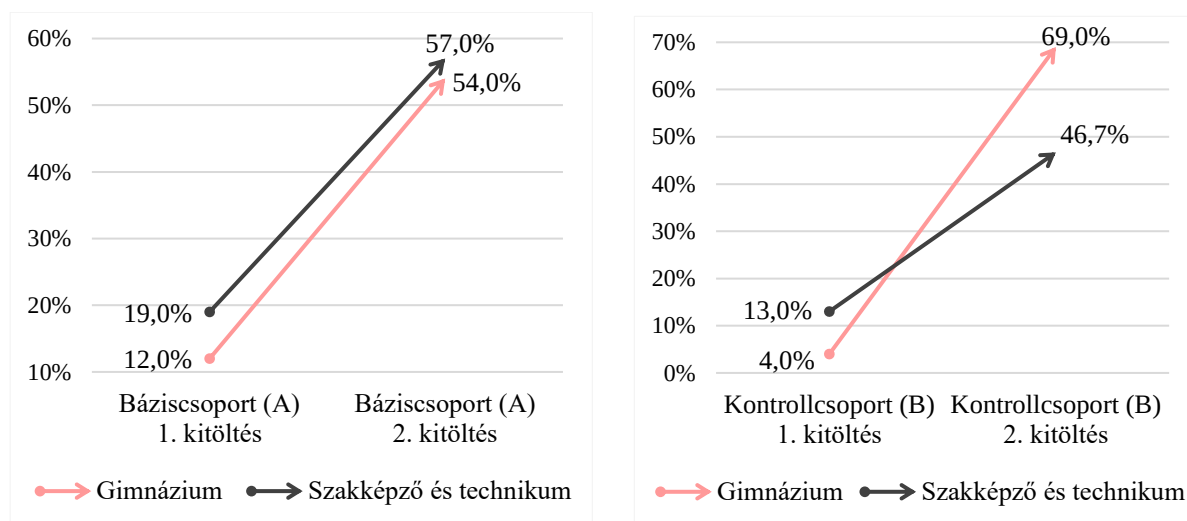
Az eredeti NAV tájékoztatóban olvasható definíció helyett az új átalakított tájékoztatóban olyan egyszerű példák segítik a megértést, mint influenzaszer jövedelme vagy egy sportoló eredmények után járó juttatásai stb.

Iskolatípusok szerinti elemzés eredményei

Bár sem a kutatási kérdéseimmel, sem a hipotéziseimmel nem helyeztem fókuszba az iskolatípust, ettől függetlenül a kapott eredményeket ebből a szempontból is megvizsgáltam, mert úgy vélem lehet relevanciája annak, hogy a megcélzott középiskolások milyen képzési formában végzik tanulmányaikat. Ezt abból a szempontból tartom fontosnak, mivel a középfokú felvételi eljárás szűrőjének következtében a tanulási képességekben olyan mértékű különbségek jelentkezhetnek, amelyek számbavétele elengedhetetlen lehet a nekik szánt kommunikáció kidolgozása során, továbbá a szakképző iskola tanulói – ellentétben a másik képzetési formával – a tanulmányaik végén, azaz a 11. évfolyam elvégzését követően vélhetően kilépnek a munkaerőpiacra.

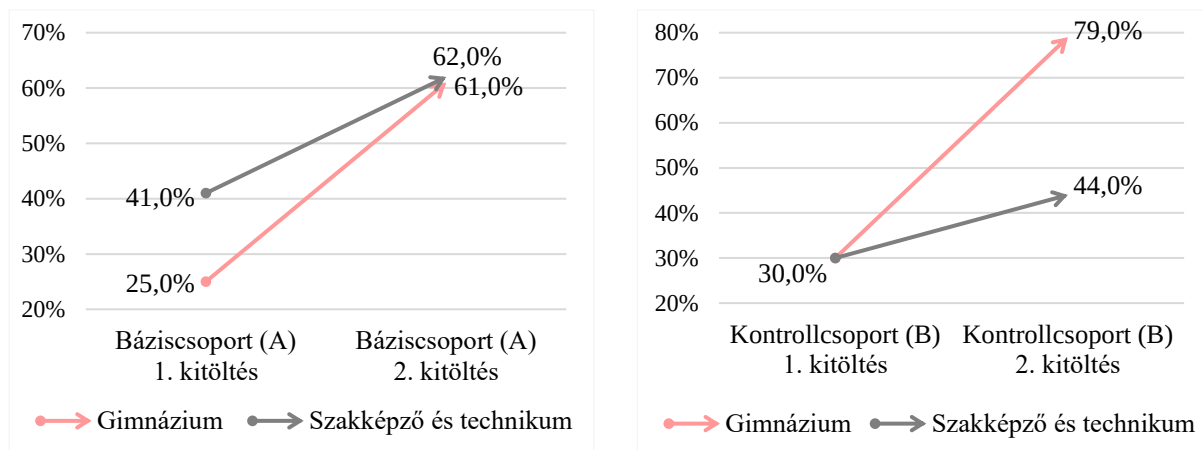
Az iskolatípus tekintetében a három kategória szerinti elemzés szignifikáns eredményeket nem mutatott, azonban megállapítottam, hogy a szakképző és a technikum görbéje nagyon hasonlóan alakult, ezért a három képzési forma helyett kétfelé csoportosítva rendeztem az adatokat és ennek megfelelően hoztam létre változókat. Az egyik halmazba soroltam a gimnáziumi tanulók tesztkitöltéseinek eredményét, a másik csoportba pedig a szakképző és technikum tanulóinak megszerzett pontszámait szortíroztam. Ezáltal egyes kérdéseknél kirajzolódott az, hogy míg a báziscsoportban a két képzési kategória hasonló eredményt ért el a két kitöltés során, és az eredmények változása is hasonló volt, addig a kontrollcsoport eredményeiben szignifikáns különbség látszik a gimnazisták és a másik két képzési típus válaszai között. Ilyen például a 6. kérdés, melynek esetében a báziscsoportok (NAV tájékoztatót elolvasók) hasonló eredményt értek el a képzési típus szerint kettéválasztott csoportokban, azonban a kontrollcsoportokban (átalakított tájékoztatót elolvasók) a gimnázium tanulói magasabb pontszámokat produkáltak úgy az első kitöltésnél, mint a másodiknál a másik két iskolatípushoz képest. A különbség szignifikáns (1,9%), azaz a függő változó (a tesztkitöltés eredménye) alakulása nem véletlenszerű volt, azt egyértelműen meghatározta az, hogy a kontrollcsoport megkérdezett diákja melyik iskolatípusban tanul. Itt fontosnak tartom kiemelni, hogy a NAV mobilapplikációra utaló szöveg vagy külön magyarázat egyik tájékoztatóban sem szerepel. Az „A” jelű tájékoztatóban egy alkalommal tűnik fel egy okostelefon képe, a „B” jelű tájékoztatóban pedig 2 helyen látható okostelefon, azonban egyik képernyője sem a NAV alkalmazást ábrázolja, csupán utalnak arra, hogy egyes ügyek telefonról is intézhetők. A jó válaszok gyarapodása feltételezhetően inkább arra vezethető vissza, hogy a tesztkérdés úgy szólt: „Tudsz-e arról, hogy elérhető a NAV mobilapplikáció?”. Valószínűsíthető, hogy a kérdés

megfogalmazása segítségével értesültek az applikáció elérhetőségéről, ám annak tisztázása, hogy mi okozta a bázis- illetve a kontrollcsoport eredményei közti szignifikáns különbséget, további kutatás szükségességét veti fel.

10. ábra A 6. kérdés eredményeinek százalékos alakulása a képzési típusok szerinti csoportosításban, saját szerk.

Ugyanebben a csoportosításban (1. csoport gimnazisták, 2. csoport szakközépiskola és technikum) a 12. kérdésnél szintén jelentős és szignifikáns az eltérés a csoportok eredményei között. Ez egyrészt a tájékoztatók különbözőségének tulajdonítható. A NAV tájékoztatója azt a szófordulatot használja, hogy „az adók csoportosítása”, illetve „beszedése”, amely az előzetes szűkkörű felmérés során is felmerült, mint a diákok számára nehezen értelmezhető kifejezés. Az átalakított tájékoztatóban ugyanazon az oldalon a cím már úgy szerepel, hogy „Melyik adót hova kell befizetni?”. Ez az eredmény is alátámasztja a téma egyszerűsítésének és egyértelművé tételének jelentőségét. A képzési szintek közti eltérés további kutatás elvégzését teszi indokolttá, hiszen amennyiben hatékonyabb tájékoztatást szeretnénk megvalósítani a középiskolások körében, úgy ezeket az eltéréseket a lehető legalaposabban kell feltárni. Tekintve, hogy a szignifikáns különbség a képzési szintek szerint rendezett csoportok között mutatható ki, így ez lényeges kérdéseket vet fel. Mi az, ami a gimnazistákat jobban segítette a tájékoztatókban, mi az, amit változtatni kellene annak céljából, hogy a szakképzősök is eredményesebbek legyenek?

11. ábra A 12. kérdés eredményeinek százalékos alakulása a képzési típusok szerinti csoportosításban, saját szerk.

A képzési típus szerinti felosztásban elvégzett ismételt mérés kovariancia analízissel kimutatható, hogy a „B” tájékoztatót elolvasók körében a 13. kérdésénél szintén szignifikáns az eltérés a gimnazisták eredménye, illetve a szakképzőben és a technikumban tanuló diákok válaszai között (sig.0,2%). A 13. kérdés a személyijövedelemadó- bevallást helyezi a fókuszba. Míg az „A” tájékoztató csupán említi a bevallást, addig a „B” tömören és egyszerű diáknnyelven magyarázza el annak lényegét. Az, hogy miért csak a gimnazistákat segítette a „B” tájékoztató bevallásra vonatkozó szakasza, további kutatást tesz indokolttá. Ugyanez mondható el a 14. (sig.0,1%), a 16. (sig.0%), 17. (sig.0,7%), 20. (sig.3,7%) és a 21. kérdésről (sig.0%), is (lásd: 3. Melléklet T₁₄, T₁₆, T₁₇, T₂₀ és T₂₁), ahol a gimnazisták által adott válaszpontok szignifikánsan eltérnek a másik két iskolatípusban tanuló diákokétól. Véleményem szerint ezen differenciák ismeretével pontosabb és hatékonyabb tájékoztatási programot valósíthatna meg a NAV, mely jelentősen elősegíthetné az adótudatosság fejlesztését a középiskolások körében.

Mindezeket figyelembe véve az alábbi tézist fogalmaztam meg:

3. Tézis: Az adózási ismeretekre vonatkozó tájékoztatók elolvasása után a megkérdezett gimnáziumi diákok által adott helyes válaszok száma nagyobb mértékben emelkedett, mint a technikumban és szakképző iskolában tanulóké.

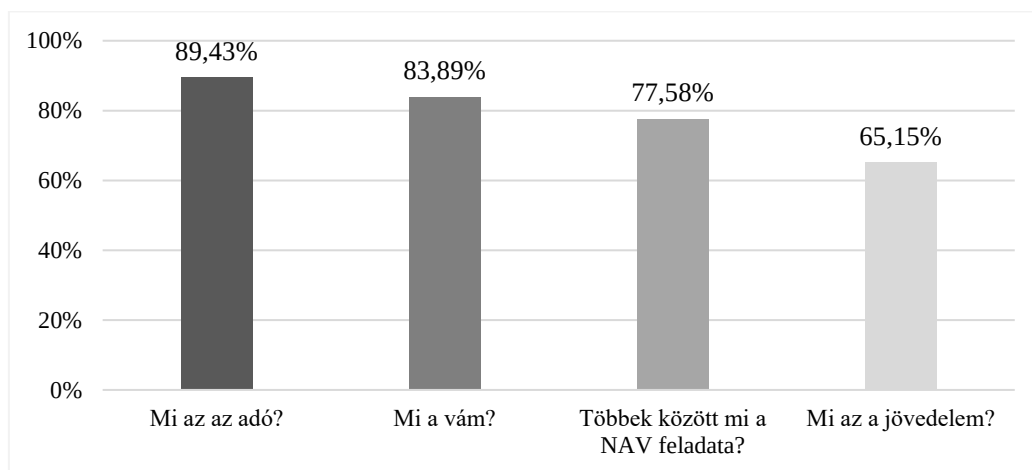
5.2.5. További (nem szignifikáns, de lényeges) eredmények bemutatása

A legtöbb helyes és a legtöbb rossz választ kapott kérdések

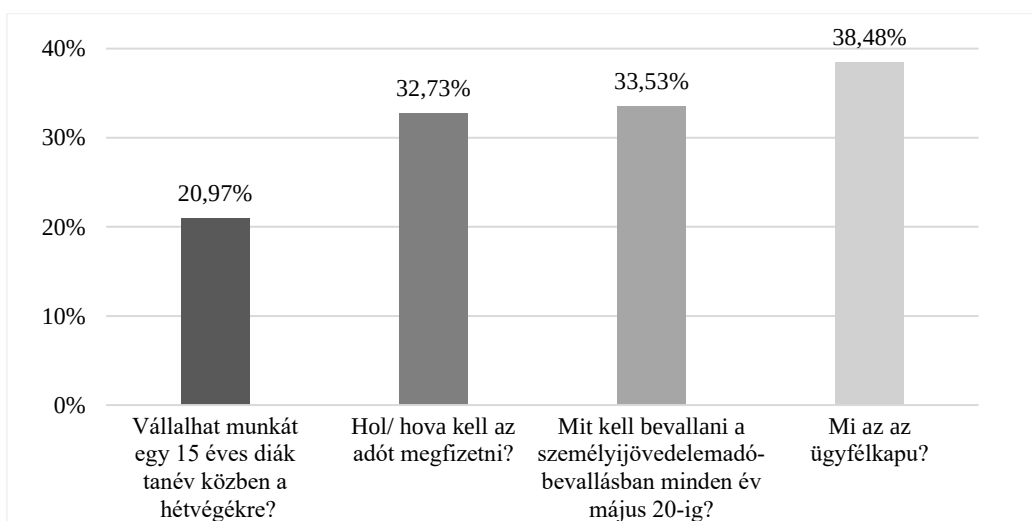
A kutatásommal részben arra kerestem a választ, hogy milyen adózási ismeretekkel rendelkeznek a magyar középiskolások. Az általam elvégzett felmérés mintája bár nem

reprezentatív és viszonylag kis létszámú, arról azonban értékes információkat ad, hogy a megkérdezett diákok milyen kérdések vonatkozásában rendelkeznek helytálló tudással, és mely témakörökben adtak legtöbbször rossz választ. Ezt a tesztkérdésekre adott válaszok átlagpontjainak összevetésével vizsgáltam meg.

Összességében a teljes minta 1. tesztkitöltésének válaszait vizsgálva a 4 legtöbb jó választ kapott kérdést a 12. ábrán, a 4 legrosszabb eredményt elért kérdést pedig a 13. számú ábrán mutatom be. Azért az első tesztkitöltést szemléltetem, mert azt szeretném kiemelni, hogy mi az, amit a diákok a tájékoztató elolvasása nélkül is viszonylag magabiztosan tudnak és mi az, amiben a legkevésbé jeleskednek. A 7. ábrán látható százalékos értékek megmutatják, hogy az első kitöltés eredményeképpen a 331 válaszadó hány százaléka tudott helyes választ adni a 4 legjobb, illetve a 4 legrosszabb értékelést elért kérdésekre.

12. ábra A helyes válaszok aránya a 4 legtöbb jó választ kapott kérdés esetén a teljes mintát tekintve az 1. tesztkitöltés során, saját szerk.

13. ábra A rossz válaszok aránya a 4 legtöbb rossz választ kapott kérdés esetén a teljes mintát tekintve az 1. tesztkitöltés során, saját szerk.

A 11. évfolyam „bemeneti” tudása

Véleményem szerint fontos külön azt is megismerni, hogy a 11. évfolyam számára mely kérdések jelentették a legnagyobb nehézséget az első tesztkitöltés során. Tekintve, hogy ennél a korcsoportnál már van esély rá, hogy a közeljövőben kilépnek a munkaerőpiacra, ezenfelül a soron következő országgyűlési választáson már szavazni is fognak, így a 11. évfolyamosok általános – alap szintű – tudását mind az adózási rendszer mind pedig a társadalmi kérdések egészére tekintettel kiemelten érdemes kezelni, figyelni, felmérni és a hiányosságok pótlására törekedni. Kizárólag a 11. évfolyamos tanulókat helyeztem górcső alá, az oktatási intézmény típusát ez esetben nem vizsgáltam. A tájékoztatók elolvasását megelőzően az első tesztkitöltés alkalmával az alábbi kérdésekre a megkérdezett diákok kevesebb, mint fele jelölte a jó választ. A zárójelben lévő százalékos érték a helyes válaszok arányát mutatja a 11. évfolyamos kitöltők teljes létszámához képest.

- Tudsz-e arról, hogy elérhető a NAV mobilapplikáció? (15,12%)
- Vállalhat munkát egy 15 éves diák tanév közben a hétvégékre? (22,09%)
- Hol/ hova kell az adót megfizetni? (30,23%)
- Mit kell bevallani a személyijövedelemadó-bevallásban minden év május 20-ig? (37,21%)
- Miért fontos, hogy mindenki lelkiismeretesen és a törvény előírásai szerint fizesse az adót? (43,6%)
- Mi az az ügyfélkapu? (44,77%)

Véleményem szerint ahhoz, hogy megértsük, miért ezekre a kérdésekre adtak a legtöbben rossz választ, további kutatásra lenne szükség, mint ahogyan azt is érdemes – jelen dolgozatban foglaltaknál mélyebben megvizsgálni –, hogy miként lehetne még hatékonyabbá tenni számukra a tájékoztatást annak érdekében, hogy a középiskolások a jelen kérdésekkel vizsgált kutatási eredményekben megjelenőnél stabilabb tudással rendelkezzenek

A NAV megítélése

A tesztlap első kitöltésre szánt változatának 5. kérdésével kísérletet tettem arra, hogy feltérképezsem a kitöltők környezetét. Ez a kérdés ebben a szűk körben arra irányul, hogy milyen a NAV megítélése társadalmi szinten, milyen ingerek érik a diákokat a NAV-val illetve az adózás kérdéskörével kapcsolatban. A válaszok fontos információt hordoznak arról is, hogy

a célközönség, akiket megcéloz az állami adó- és vámhatóság, milyen véleményt formálhatnak a NAV-ról az alapján, amit a körülöttük lévő közegtől hallanak.

A kérdés pontosan úgy szólt: „Mit hallottál/ láttál/ tapasztaltál eddig a NAV-ról?”. Négy válaszlehetőség közül választhattak a tanulók:

- Inkább negatív dolgokat hallottam a NAV-ról.
- Semleges, közömbös véleményeket, tapasztalatokat hallottam a NAV-ról.
- Inkább pozitív véleményeket hallottam a NAV-ról.
- Semmit nem tudok a NAV-ról, nincs véleményem, tapasztalatom.

Véleményem szerint az adótudatosság fejlesztését célzó kommunikációs stratégia kidolgozása során kulcsfontosságú ismerni azt, hogy a célcsoportok körében milyen a megítélése a klasszikus kommunikációs fogalommal élve „adó”-nak, azaz hogyan áll hozzá a „vevő” az „adó”-hoz. Hiszen ez meghatározhatja a dekódolást, a célhoz vezető út ettől függően lehet rövid és egyenes vagy hosszú és egyenetlen.

A felmérés során a megkérdezettek 26%-a úgy nyilatkozott, hogy inkább negatív, 37,8%-a semleges, 3,6%-a pedig inkább pozitív véleményeket, tapasztalatokat hallott a NAV-val kapcsolatban, 31,7% pedig azt a választ jelölte, hogy semmit nem tud a NAV-ról, egyáltalán nincs véleménye. Ez alapján megállapítható, hogy a válaszadók döntő többsége, 69,5%-a semleges véleményt formált a NAV-ról, vagy egyáltalán nincs is álláspontja. Ez a felénk irányzott kommunikáció kialakításakor alapvetően pozitívként értékelhető, hiszen a megítélés formálása lényegesen könnyebb semleges hozzáállás esetén.

Adótudatosság

A 14. kérdés nem a tárgyi tudást méri. Ezzel elsősorban az adótudatosság jelenlétét szerettem volna feltérképezni. Az itt adható válaszoknál gyakorlatilag bármelyikre mondhatnánk, hogy igaz, azonban csak az egyik válaszlehetőség tükrözi azt, ha a diák valóban érti a „lelkiismeretes” szó szerepét az adófizetéssel kapcsolatos kontextusban. A kérdés úgy szólt, hogy „Miért fontos, hogy mindenki lelkiismeretesen és a törvény előírásai szerint fizesse az adót?” Erre a „Nem tudom” válasz mellett az alábbi három válaszlehetőséget adtam a megkérdezetteknek:

- „Mert túl magas összegű büntetést kap az, aki nem fizet adót.

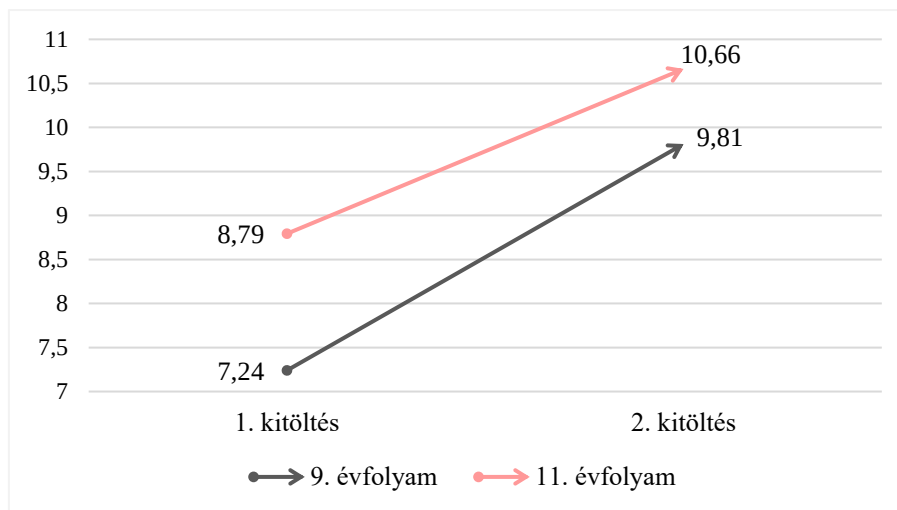
- Mert akinek adótartozása van, az nem biztos, hogy kaphat a banktól hitelt, amikor szüksége lenne rá.
- Mert az ország nagyrészt a befizetett adókból gazdálkodik.”

Ennél a kérdésnél elsősorban azt vizsgáltam, hogy az első tesztkitöltésnél milyen arányban oszlottak meg a válaszok. Megítélésem szerint fontos ismerni azt, hogy a diákok körében mi az aktuális hozzáállás, miként fogalmazzák meg az adófizetésre vonatkozó indíttatást. A megkérdezettek 89,18%-a adott értékelhető választ erre a kérdésre, azon belül pedig 24,15%-a jelölte a „Nem tudom” opciót, 35,07%-a olyan visszajelzést adott, ami az adótartozás hátrányait hangsúlyozza, és 40,92% karikázta be azt a választ, ami az adózás valódi funkciójára utal. Véleményem szerint az adótudatosság felépítése és fejlesztése akkor lehet sikeres, ha fennállnak a szükséges feltételek, többek között annak megértése és elfogadása, hogy adót fizetni törvényi kötelezettségünk.

A megkérdezett korosztály fiatalabb és idősebb korcsoportjai eredményeinek összehasonlítása

Természetesen az nem elvárható egy 9. osztályos tanulótól (az életkorára tekintettel), hogy az első tesztkitöltés során minden, a tesztben szereplő kérdésre helyes választ tudjon adni, azonban az adózáshoz kapcsolódó témaköröket prioritizálva ez alapján már előirányozható az, hogy mely információkat kell a továbbiakban kiemelt körülménnyel átadni a számukra.

A két korcsoport eredményeinek elemzéséhez szintén az ismételt méréses kovarianciaanalízist alkalmaztam. A megkérdezettek válaszainak átlagpontjaival dolgoztam. Mindkét esetben megfigyelhető az ismeretek bővülése és a válaszokra kapott átlagpontok emelkedése, azonban a 9. évfolyam jóval jelentősebb javulást produkált, amely változás még éppen nem tekinthető szignifikánsnak (szignifikancia szint 5%), azonban figyelemre méltó a kapott eredmény.

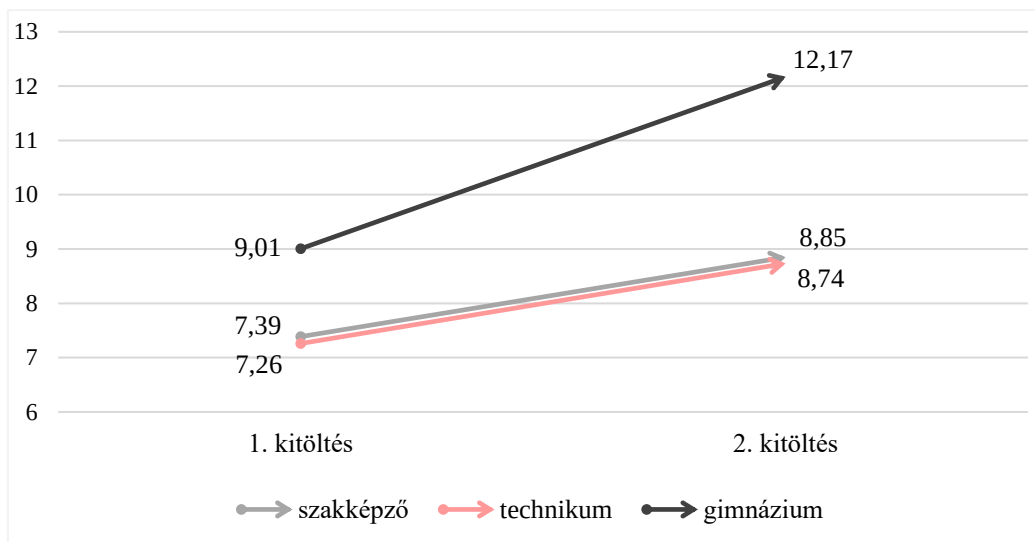

14. ábra A két korcsoport 1. és 2. teszt kitöltése átlagpontjainak alakulása, saját szerk.

A 14. ábrán megfigyelhető, hogy a fiatalabb korosztály az életkorukból adódóan eleve kevesebb ismerettel rendelkezik ebben a témakörben, mint az idősebb, 11. évfolyam tanulói, azonban a változás náluk nagyobb, tehát ez a javulás elsősorban az ő felzárkózó- képességüknek tudható be.

A három iskolatípus szerinti elemzés eredményei

A három képzési forma tanulóinak eredményeit összehasonlítva megállapítható, hogy a gimnáziumi tanulók nem csak, hogy magasabb átlagpontot értek el a második kitöltésnél, de az első teszten szerzett átlagpontjuk is jóval magasabb volt, mint a másik két képzési szinten tanuló középiskolásoké (lásd: 17. ábra). Ebből több dologra is következtethetünk. Az, hogy az első teszt eredménye magasabb lett, utalhat arra, hogy a környezetükben, elsősorban a családjukban több információt hallanak az adózás, adótudatosság témaköréhez köthetően, mint a másik két intézménytípus tanulói. Azért a családot emeltem ki a környezet tekintetében, mert arra, hogy az iskolában elhangzik a szóban forgó témakör, ugyanakkora az esély mindkét oktatási intézményben (mivel a társadalomismeret tárgy a tananyag és az órarend része mindkét középiskolában, ahol lehetősége van az oktatóknak ezen téma részletesebb feldolgozására). A második kitöltés eredményében mutatkozó különbség (valamint az eredmények növekedésének mértéke) utalhat arra, hogy a gimnáziumi tanulók szövegértési készsége magasabb, esetleg gyorsabban tudják megjegyezni az információkat, vagy jobb a koncentrációképességük. A három képzési forma között fennálló változás nem szignifikáns, azonban a tendencia jellemző, a kérdések válaszait egyesével vizsgálva ugyanez a trend figyelhető meg.

15. ábra Az első és a második teszt kitöltés átlagpontjainak alakulása iskolatípusok szerint, saját szerk.

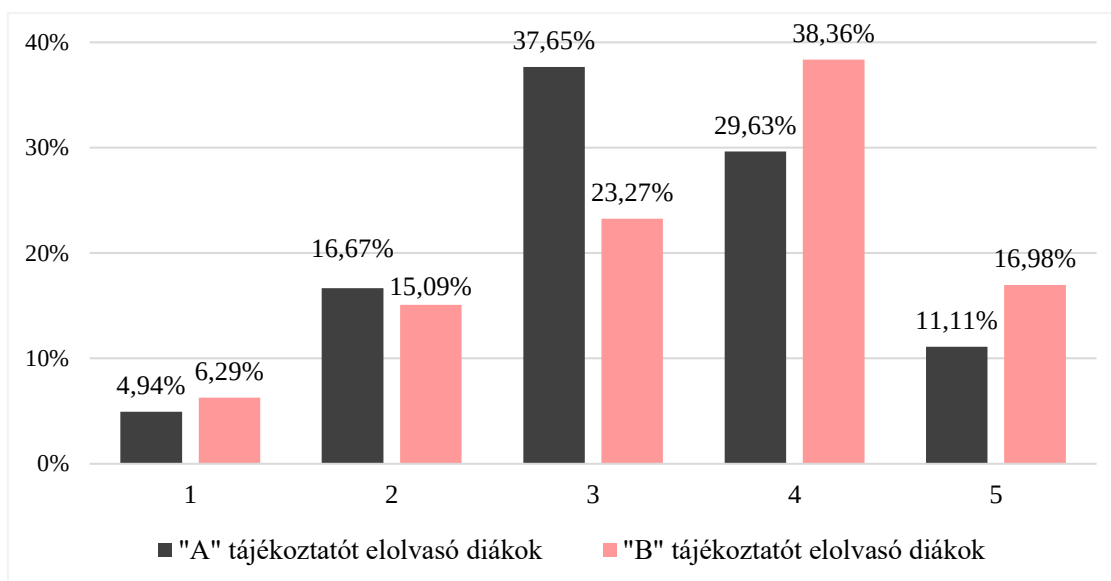
A tájékoztatóra és a kitöltés nehézségére irányuló kérdések eredményeinek elemzése

A tesztlap második kitöltéséhez készült verzió két olyan kérdéssel zárult, amelyek a tájékoztatóra, illetve a második kitöltés nehézségére irányultak. A 22. kérdés arra irányult, hogy mi segített volna a kitöltőnek abban, hogy könnyebben ki tudja tölteni a kérdőívet, véleménye szerint kell-e valamit változtatni a tájékoztatón. A kérdésre szabad szavas választ lehetett adni, a 331 kitöltő 61%-a, 205 fő fejtette ki a véleményét, ebből 110 fő az „A” (eredeti NAV-os) tájékoztatót olvasta el, 95 fő pedig a „B” (átdolgozott) tájékoztatót. A kapott válaszok közül a leggyakrabban előfordulók megoszlása az alábbi:

6. táblázat A 22. kérdésre adott négy leggyakoribb válasz megoszlása, saját szerk.

	A tájékoztató	B tájékoztató
Számomra nehezen értelmezhető a szöveg, túl bonyolultak a szavak	30,91%	18,00%
Jó így a tájékoztató, semmit nem kell változtatni rajta	25,45%	39,00%
Videókból könnyebb lenne tanulni, megérteni a lényegét. Digitális tájékoztatást szeretnék	14,55%	8,00%
Szeretnék ilyen témájú oktatást az iskolában	9,09%	9,00%

Kiegészíti ezt a 23. kérdés, melyben azt kértem a diákoktól, hogy egy 1-5-ig terjedő skálán jelöljék meg azt, hogy könnyebb volt-e a második kitöltés az elsőnél. A 331 tanulóból 321-en adtak választ erre a kérdésre, ahol az 1-es azt jelentette, hogy ugyanolyan nehéz volt, az 5-ös pedig azt, hogy sokkal könnyebb volt második alkalommal kitölteni a tesztet. A válaszok megoszlása az alábbiak szerint alakult a bázis-, illetve kontrollcsoportokban:

16. ábra A 23. kérdésre adott válaszok (1-5-ig terjedő skálán) a tájékoztató szerinti megoszlásban, saját szerk.

Azok a megkérdezettek, akik a NAV tájékoztatóját olvasták el, legnagyobb arányban a közérthetőséget hiányolták, illetve a legtöbbször szerint ugyanolyan volt kitölteni a második tesztet, mint az első. Az átalakított tájékoztatót kapó diákok túlnyomórészt azt írták, hogy semmit nem kell változtatni a tájékoztatón, nekik megfelelt, továbbá a legmagasabb arányban a 4-es értékelést jelölték, ami az „inkább könnyebb volt” fokozatot jelenti. Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy a tanulók nem látták mindkettő tájékoztatót, hiszen a minta egyik fele csak az „A” jelűt, míg a másik fele csak a „B” jelűt kapta, tehát összehasonlításra nem volt lehetőségük.

5.3. A tézisek összefoglalása

A kutatási eredményeim alapján az alábbi téziseket fogalmaztam meg:

- 1. Tézis: A megkérdezett középiskolások jelentős hányada (több, mint 50%-a) nincs tisztában a diákok munkavállalására vonatkozó adózási információkkal.*
- 2. Tézis: A megkérdezett középiskolások korosztály csekély hányada (kevesebb, mint fele) látott már korábban olyan tájékoztatót, előadást, videót, ami az adózásról vagy a NAV-ról szólt.*
- 3. Tézis: Az adózási ismeretekre vonatkozó tájékoztatók elolvasása után a megkérdezett gimnáziumi diákok által adott helyes válaszok száma nagyobb mértékben emelkedett, mint a technikumban és szakképző iskolában tanulóké.*

5.4. Következtetések és alternatív javaslatok

5.4.1 A megfelelő kommunikációs csatorna kiválasztása

Ahogy azt az előző fejezetekben már említettem, a diákok életét az adózás közvetlenül nem befolyásolja, emellett bonyolult is a számukra. Az adórendszer és az adózás, mint tevékenység az a kérdéskör, amely nem része az iskolai tananyag központi egységeinek, így általában olyan kurzusokon esik szó róla, melyek a tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztését célozzák, azonban szigorú számonkérés nem kapcsolódik hozzá. Ennek következtében még ha az iskolában bizonyos időközönként meg is valósul egy-egy tájékoztató óra, amely a pénzügyi műveltség bővítését célozza, az számos esetben csekély nyomot hagy a diákokban.

Fontos kettéválasztani a tárgyi tudás közvetítését az adómorál formálásától. A „szárazabb” adózáshoz kapcsolódó ismerethalmaz átadása egy komolyabb, fegyelmezettebb közeget követel meg, ám a diákok NAV-hoz, adózáshoz viszonyulásának alakítása akár egy könnyedebb kommunikációs formában is megvalósulhat.

Az adózás alapfogalmainak kifejtése, megtanítása összpontosítást és időt igényel, az arra irányuló tájékoztatás célja, hogy a tudástartalmat, amire a diákoknak később szükségük lehet úgy adja át, hogy azt hosszútávon is megjegyezzék. Ebből kifolyólag célszerűbb az adóhoz kapcsolódó oktatást iskolai keretek között megvalósítani, azonban a hagyományos iskolai közeg okozta monotonitás elkerülése érdekében – még, ha a környezeten változtatni nem is lehet – az ismereteket közvetítő eszközöket, módszereket javasolt felfrissíteni (ezt részletesebben az 5.3.2 és 5.3.3 fejezetekben fejtem ki).

Az adómorál alakítása tekintetében szükséges, hogy a NAV megismerje a „digitális generációk” (Z, alfa) generációk által használt kommunikációs felületeket annak érdekében, hogy a megfelelő digitális csatornákat választhassa az általa átandó kívánt tartalom közléséhez. A 2. tézisre tekintettel az adótudatosságra nevelés kapcsán javasolt megvizsgálni azt, hogy a NAV miként érhetné el nagyobb arányban a megcélzott fiatalokat.

5.4.2 A tájékoztatás módszertana

A szöveges válaszok alapján azt a következtetést vontam le, hogy az információátadás eszköze tekintetében is külön kell választani, mi célból szeretne a NAV kommunikálni a

középiskolás korosztállyal. A tárgyi tudásuk bővítése érdekében, javasolt elhagyni a hagyományos, papír alapú ismertető alkalmazását, illetve a megszokott előadás- jellegű tájékoztató órák vagy foglalkozások megtartását. A kutatásom eredményei alátámasztják, hogy időszerű a vizuális ábrázolás és színes, illusztrációkban gazdag digitális tananyag alkalmazása. A tanulók másféle, az idősebb generáció számára kevésbé ismert módon kezelik, szelektálják és tanulják meg a feléjük áramló információkat. Az illusztrációkkal elkészített videók tartalmazhatnak utalásokat a korosztály aktuális és népszerű eseményeire, személyeire, zenéire. A két korcsoport által adott válaszok összehasonlítása alapján (lásd: 14. ábra) feltételezhető, hogy minél fiatalabb a célközönség, annál fogékonyabbak a vizuális elemek, illusztrációkkal megvalósuló információátadásra.

5.4.3 A tájékoztatás formája, nyelvezete

A téma megértésének, elsajátításának egyik sarkalatos pontja a forma és a nyelvezet. A megkérdezettek által adott szöveges válaszok alapján (lásd: 6. táblázat) javasolt a NAV tájékoztatóban szereplő szakszavak hétköznapiabb megfogalmazása, a definíciók közérthetőbb kifejtése. Ennek egyik módja, ha az információkat olyan tárgyakhoz vagy élethelyzetekhez kötjük, melyek a középiskolások számára is ismerősek. Számos esetben segítik a hatékony tájékoztatást a piktogramok, színek, illusztrációk.

Az 5. számú mellékletben található jegyzék tartalmazza azokat a szófordulatokat, melyeket az általam megkérdezett diákok nehezen értelmezhetőnek minősítettek. Az előzetes szűk körű, előkészítő felmérés, majd a kutatásom eredményei alapján az 5. mellékletben felsorolt fogalmak, mondatok mellé alternatív javaslatokat dolgoztam ki, melyek hozzájárulhatnak az információk könnyebb értelmezéséhez és az adótudatosság hatékonyabb fejlődéséhez. Például az adóbevételek felhasználása az eredeti NAV tájékoztatóban így szerepel: "...adóbevételek rendeltetés szerinti felhasználása...", amit javasolt közérthetőbben megfogalmazni: "Az adó egy közös kasszába kerül, amit úgy hívunk, hogy államkassza. Ez Magyarország perselye, amiből gazdálkodik és amiből biztosítja az állampolgárok számára a különböző közszolgáltatásokat...".

5.5 A kutatás korlátai és folytatásának jövőbeli irányai

A minta nagysága, a felmérésre rendelkezésre álló idő rövidege, illetve a felmérés lebonyolítása kapcsán felmerült eszközbiztosítás problematikája olyan új, jövőbeli kutatások

irányát jelölik ki, amiknek eredményei tovább segíthetik a diákok tudásának gyarapodását, valamint a NAV-ot a stratégiai feladatai minél sikeresebb megvalósításában. Az alábbiakban felsorolom azokat a kérdéseket, melyek a kutatásom korlátaiból fakadóan merültek fel és további vizsgálódást alapozhatnak meg:

- Szükséges-e az iskolatípus vagy az életkor szerinti különbségek alkalmazása a tájékoztatókban vagy a NAV – diákokat célzó – kommunikációjában? A kutatásom eredményei rávilágítottak arra, hogy mindkét esetet érdemes tovább vizsgálni annak érdekében, hogy a NAV célzottabb és hatékonyabb információátadást valósíthasson meg.
- Javasolt a NAV – diákokat célzó – kommunikációjának további vizsgálata azért, hogy feltárjuk, miért nem ismerik a diákok a rájuk vonatkozó munkavállalási szabályokat, továbbá a válaszadók miért éppen arra a 4 kérdésre adták a legtöbb rossz választ, amit a 13. ábra mutat be.
- Milyen kommunikációs csatornán, formában éri el jobban a célcsoportot a NAV, illetve az adótudatosságra vonatkozó információ? Javasolt megvizsgálni azt, hogy gyakorolna-e pozitív hatást az adótudatosság fejlesztésére és az adómorál javítására a középiskolások körében az, ha a közösségi média felületein általuk ismert influenszerek és tartalomgyártók közvetítenék az egyes információkat, tudnivalókat.
- Az iskolai oktatás módszertanát tekintve javasolt lenne mérni azt, hogy a hagyományos előadás helyett milyen hatékonyságot eredményezne minivideók levetítése majd ezt követően egy online felületen megvalósított játékos tudásmérő vagy kvíz alkalmazása.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A középiskolás korosztály számára az adózás egy ismeretlen és érdektelen témakör. Nagyon ritkán esik szó róla az iskolákban, a közösségi médiában is elvétve találkoznak a diákok az adóhoz vagy a NAV-hoz kapcsolódó információkkal annak ellenére, hogy az adótudatosság egy társadalmilag is kiemelt fontosságú kérdéskör, emellett az egyén számára is meghatározó a pénzügyi tudás megszerzése, az adózási rendszer ismerete. A szakirodalmi áttekintés során feltártam, hogy az állampolgárok pénzügyi műveltségének szintje és az ahhoz kapcsolódó attitűdje jelentős hatással lehet egy nemzet gazdaságára. Ezért a társadalom pénzügyi- kultúrára irányuló fejlesztése rendkívül fontos nem csak a nemzetgazdaság tekintetében, de az egyén

számára egyaránt. Az általam feldolgozott szakirodalmak rávilágítottak, hogy a felnőtt korosztályhoz hasonlóan a középiskolás diákok pénzügyi (és ezen belül adózási) ismeretei alig érik el azt a minimum tudásszintet, ami a hétköznapi pénzügyi ügyletek és tranzakciók magabiztos lebonyolításához szükséges.

A kutatásom célja az volt, hogy feltárjam a 9. és 11. évfolyamos diákok adózásra vonatkozó tudását, a NAV ilyen témájú kommunikációjának eredményességét, továbbá megvizsgáljam a NAV – egy középiskolásoknak készített és az adótudatosság fejlesztését célzó – tájékoztató anyagát, annak közérthetőségét. Két székesfehérvári középiskola 331 tanulója körében végeztem adatfelvételt, amelynek során előzetes és utólagos mérési módszerrel vizsgáltam a NAV egyik tájékoztató anyaga és egy átalakított tájékoztató hozzáadott értékének mértékét, az azok hatása közti különbséget. A felmérés során feltártam, hogy a célcsoport jelentős hányada nem találkozik az adózással vagy a NAV-val kapcsolatos tartalmakkal, ismertetőikkel. Feltérképeztem továbbá, hogy egyes konkrét és rájuk vonatkozó adózási szabályról minimális (vagy helytelen) információval rendelkeznek.

Megítélésem szerint a NAV számára kiemelten fontos ismerni az adótudatosság fejlesztésére irányuló tájékoztatásainak célcsoportját, az adott korosztály igényeit, kommunikációs szokásait. Mint ahogy az is elengedhetetlen, hogy egy nyújtott szolgáltatás (ez esetben a tájékoztatás) tekintetében rendszeres visszamérés történjen a hatékonyság és eredményesség növelése érdekében. A dolgozatom segítséget nyújthat a NAV számára abban, hogy ismereteket szerezzen a középiskolás tanulók adózási tájékozottságának aktuális szintjéről, valamint arról, hogy a megcélzott réteg mekkora hányada találkozik a NAV által publikált tartalmakkal. Ezen információk felhasználásával olyan kommunikációs megvalósítási tervet és anyagokat dolgozhat ki, melyek segítségével az általa közölni kívánt tudáselemeket még hatékonyabban adhatja át a diákoknak és ezáltal a célcsoport tudása és pénzügyikultúra-szintje is nagyobb mértékben növekedhet. A kutatásom emellett számos olyan további vizsgálat lehetőségét is felveti, melyek szintén fontos alapot adhatnak a NAV középiskolásokat célzó tájékoztató anyagai kidolgozása során.

IRODALOMJEGYZÉK

- Agnew, S., Maras, P. & Moon, A. (2017): Gender differences in financial socialization in the home—An exploratory study, [Digitális kiadás] *International Journal of Consumer Studies*. In: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijcs.12415>, (Letöltés időpontja: 2024.01.19. 20:24)
- Béres, D. (2013): A pénzügyi kultúra - mi is ez valójában?, [Digitális kiadás], Tendenciák a Pénzügyi Tudatosságban, Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, In: www.fintelligence.hu/kiadvanyok/TPT2020.pdf (Letöltés időpontja: 2024.01.20. 09:10)
- Béres, D. & Huzdik, K. (2012): A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. *Pénzügyi Szemle*, LVII.: 3. pp. 322-336
- Béres, D., Huzdik, K., Németh, E. & Zsótér, B. (2015): Pénzügyi személyiség - A magyar lakosság pénzügyi magatartása, szokásai és attitűdjei, Budapest, Pénziránytű Alapítvány.
- Berti, A. E., Bombi, A. S. & Duveen, G. (1988): The child's construction of economics. Cambridge, Cambridge University Press, Editions de La Maison des Sciences de l'Homme.
- Csiszárík- Kocsis, Á. & Garai- Fodor, M. (2018): Miért fontos a pénzügyi ismeretek oktatása a Z generáció véleménye alapján? *Polgári Szemle*, 14(1-3), pp. 107-119.
- Goldberg, M. E., Gorn, G. J., Peracchio, L. A. & Bamossy, G. (2003): Understanding Materialism Among Youth. *Journal of Consumer Psychology*, 13(3), pp. 278-288.
- Grifoni, A. & Messy, F.-A. (2012): Current Status of National Strategies for Financial Education - A Comparative Analysis and Relevant Practices, OECD, <https://doi.org/10.1787/5k9bcwct7xmn-en> (Letöltés időpontja: 2024.01.27. 13:44)
- Grolnick, W.S. & Ryan, R.M. (1989): Parent Styles Associated With Children's Self-Regulation and Competence in School. *Journal of Educational Psychology*, 81(2), pp. 143-154.
- Haste, H. (2018): Attitudes and Values and the OECD Learning Framework 2030: A critical review of definitions, concepts and data, Bath, Harvard Graduate School of Education/University of Bath.
- Jinhee, K. & Chatterjee, S. (2013): Childhood financial socialization and young adults' financial management. *Journal of Financial Counseling and Planning*, XXIV. pp. 61-92.

- Khaerunnisa, I., Wiratno, A. & Luthan, E. (2016): The Effect of Tax Morality, Tax Culture, and Good Governance to Taxpayers Compliance. *The Accounting Journal of Binaniaga*, 1(1), pp. 59-67.
- Klapper, L. F., Lusardi, A. & Panos, G. A. (2012): Financial Literacy and the Financial Crisis. [Digitális kiadás] Cambridge, NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, In: <https://www.nber.org/papers/w17930> (Letöltés időpontja: 2024.01.27.)
- Koh, N. K. & Lee, C. B. (2010): “Because My Parents Say So”- Children’s monetary decision making. *Procedia, Social and Behavioral Sciences*, IX. pp. 48-52.
- Kovács, P., Révész, B. & Ország, G. (2013): *A pénzügyi kultúra és attitűd mérése*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Livingstone, S. (2016): A framework for researching Global Kids Online - Understanding children’s well-being and rights in the digital age, [Digitális kiadás] London: *London School of Economics and Political Science*, In: <https://eprints.lse.ac.uk/71254/> (Letöltés időpontja: 2024.02.04. 16:49)
- Livingstone, S., Mascheroni, G. & Staksrud, E. (2017): European research on children’s internet use: assessing the past and anticipating the future. *New Media & Society*, 20(3), pp. 1103-1122.
- Livingstone, S., Winter, D. K. & Saeed, M. (2019): Global Kids Online Comparative Report, Innocenti Research Report, UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence
- Pandapotan, D. & Tjen, C. (2018): Tax Awareness of the Conceptions of Tax Compliance within Surabaya Society: A Study in Surabaya, Indonesia. Indonesia, Atlantis Press, pp. 19-23.
- Sansone, D., Rossi, M. & Forneno, E. (2018): “Four Bright Coins Shining at Me”: Financial Education in Childhood. *Journal of Consumer Affairs*, 53(2), pp. 630-651.
- Smith, C. E., Echelbarger, M., Gelman, S. A. & Rick, S. I. (2017): Spendthrifts and Tightwads in Childhood: Feelings about Spending Predict Children’s Financial Decision-Making. *Journal of Behavioral Decision Making*, 31(3), pp. 446-460.
- Tárki Társadalomkutatási Intézet Zrt. (2007): Adótudatosság, fiskális illúziók és az állami újraelosztással kapcsolatos preferenciák 2007-ben Magyarországon, Budapest: Tárki Zrt..

Utkarsh, és mtsai. (2019): Catch Them Young: Impact of Financial Socialization, Financial Literacy and Attitude Toward Money on Financial Well-being of Young Adults. *International Journal of Consumer Studies*, 44(6), pp. 531-541.

Vitányi, I. (2002): A civilizáció és a kultúra paradigmái. Budapest, Akadémiai Kiadó, *Magyar Tudomány*, 47(6), pp. 720-729.

Whitebread, D. & Bingham, S. (2013): Habit Formation and Learning in Young Children, London, Money Advice Service.

Zsótér, B. (2013): A pénzügyi edukáció aktuális kérdései, kutatómódszertani problémái. Komárno, Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia. ISBN:9788097125110 pp. 673-678.

Zsótér, B. & Nagy, P. (2012): Our Everyday Emotions and Finances. [Digitális kiadás] *Financial Literacy In Focus*, (3) pp. 286-297, In: https://www.researchgate.net/publication/236981295_Our_Everyday_Emotions_and_Finances (Letöltés időpontja: 2024.02.08. 10:20)

EGYÉB FORRÁSOK:

EUROSTAT (2023): Being young in Europe today - digital world, European Union, Eurostat Statistic Explained, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Being_young_in_Europe_today_-_digital_world&oldid=560186 (Letöltés időpontja: 2024. 01.21. 14:45)

EUROSTAT (2023): Digital economy and society statistics - households and individuals, Eurostat Statistic Explained, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals (Letöltés időpontja: 2024.01.27. 12:50)

Magyar Kormány (2017): Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája, Budapest, <https://2015-2019.kormany.hu/download/c/85/51000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20strat%C3%A9gia.pdf> (Letöltés időpontja: 2024.01.24. 10:50)

MNB (2008): Együttműködési Megállapodás a pénzügyi kultúrafejlesztés területén, Budapest, Magyar Nemzeti Bank, <https://www.mnb.hu/letoltes/0415mnbpszafmegallpodas-penzugyi-kultura-fejleszte.pdf> (Letöltés időpontja: 2024.02.08.18:55)

NAV (2020): A Nemzeti Adó- és Vámhivatal 2021 és 2024 közötti időszakra vonatkozó stratégiája. Budapest: Nemzeti Adó- és Vámhivatal. <https://nav.gov.hu/kiadvanyok/strategia-2020-2024./strategia-2020-2024> (Letöltés időpontja: 2024.01.02.02. 09:15)

OECD - European Union (2022): Financial competence framework for adults in the European Union, Paris: OECD - European Union <https://www.oecd.org/finance/financial-competence-framework-for-adults-in-the-european-union.htm> (Letöltés időpontja: 2024.02.10. 19:42)

OECD and European Commission (2023): Financial literacy: Commission publishes joint EU/OECD Financial Competence framework for children and youth, Brussels: OECD, <https://www.oecd.org/financial/education/financial-competence-framework-youth-european-union.htm> (Letöltés időpontja: 2024.02.11. 14:50)

OECD/ INFE (2020): International Survey of Adult Financial Literacy, OECD, <https://www.oecd.org/financial/education/international-survey-of-adult-financial-literacy-2023.htm> (Letöltés időpontja: 2024.02.12. 08:17)

OECD (2017): PISA 2015 Results - Students' Financial Literacy (Volume IV.), Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264270282-en> (Letöltés időpontja: 2024.02.14. 11:21)

OECD (2018): Future of Education and Skills 2030, Conceptual learning framework. Paris, OECD Conference Centre, [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf) (Letöltés időpontja: 2024.02.16. 20:45)

OECD (2019): Conceptual learning framework, Attitudes and values, OECD, https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/attitudes-and-values/Attitudes_and_Values_for_2030_concept_note.pdf (Letöltés időpontja: 2024.02.16. 21:50)

OECD (2019): Skills Matter: Additional Results from the Survey of Adult Skills, Paris, OECD Skills Studies, OECD Publishing,

https://www.oecd.org/skills/piaac/publications/Skills_Matter_Additonal_Results_from_the_Survey_of_Adult_Skills_ENG.pdf (Letöltés időpontja: 2024.02.14. 15:21)

Psyma Hungary (2020): Gyermekek a neten és digitális szülőség, 2020., Budapest, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, https://nmhh.hu/cikk/224642/Gyermekek_a_neten_es_digitalis_szuloseg_2020_A_Digital_parenting_kutatas_osszefoglaloja (Letöltés időpontja: 2024.02.21. 11:27)

UNESCO IBE (2013): Glossary of Curriculum Terminology, Switzerland, UNESCO International Bureau of Education, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223059> (Letöltés időpontja: 2024.02.07. 09:15)

UNICEF (2020): How many children and young people have internet access at home?, New York, UNICEF and the International Telecommunication Union (ITU), https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2020/11/How-many-children-and-young-people-have-internet-access-at-home-2020_v2.pdf (Letöltés időpontja: 2024.02.15. 16:54)

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Az Európai Unió Bizottságnak és az OECD Nemzetközi Pénzügyi Oktatási Hálózatának (Organisation for Economic Co-operation and Development International Network on Financial Education – OECD INFE) közös tanulmánya alapján az Európai Unióban élő, fejlett pénzügyi kultúrával rendelkező gyermekei és fiataljai tekintetében meghatározott kompetenciakerete 4. dimenzió (tágabb pénzügyi környezet) készségei:

Faktor	2. korcsoport (11-15 éves)	3. korcsoport (16-18 éves)
Pénzügyi termékek, szolgáltatások és szolgáltatók	Meg tudja különböztetni a pénzintézetek fő típusait	Magabiztosan átlátja a pénzügyi termékeket
	Annak tudatában, hogy a legtöbb pénzügyi szolgáltató szabályozott	Le tudja írni a pénzügyi intézmények főbb típusainak szerepét és funkcióit
	Megérti, hogy egyes pénzügyi termékek és szolgáltatások illegálisan kínálhatók	Felismeri az illegális (nem szabályozott) szolgáltatót
Fogyasztóvédelem	Megérti, hogy a fogyasztókat fogyasztóvédelmi szabályok védik, amikor pénzügyi szolgáltatásokat vagy termékeket vásárolnak, többek között digitális csatornákon keresztül	Azonosítja a releváns felügyeleti szerveket (például a felügyeleti hatóságokat) saját országában és az általuk használt kommunikációs csatornákat, és megérti fő szerepüket
Jogok és kötelezettségek	Példákat tud hozni a fogyasztó alapvető jogaira (pl. áru visszaküldése, elállás, reklamáció, jogorvoslat stb.)	Már próbálja gyakorolni az alapvető jogait pénzügyi termékek és szolgáltatások fogyasztójaként
	Példákat tud hozni a fogyasztó alapvető kötelezettségeire (pl. adósságtörlesztés stb.)	Képes magabiztosan panaszt benyújtani és jogorvoslatot kérni
	Megérti a személyes pénzügyi adatok, például számlainformációk digitálisan vagy más csatornákon keresztül történő közzétételének pénzügyi következményeit és kockázatait	Motivált arra irányulóan, hogy információt keressen egy adott pénzügyi szolgáltatóval szembeni fogyasztói panaszokról vagy végrehajtási intézkedésekről
Csalás, törvénytörés	Képes azonosítani a pénzügyi csalásokat (például kémprogramok, adathalászat stb.)	Motivált, hogy információt szerezzen a pénzügyi csalásokról
	Be tudja azonosítani a csalásra utaló figyelmeztető jeleket (például „túl szép, hogy igaz legyen” vagy „kockázatmentes” befektetési lehetőségek stb.)	Magabiztosan megteszi a szükséges lépéseket (bankkártya letiltása, kapcsolatfelvétel a pénzügyi szolgáltatóval stb.), ha azt gyanítja, hogy pénzügyi csalás áldozata lett
Pénzügyi oktatás, tájékoztatás és tanácsadás	Képes azonosítani a pénzügyi kérdésekre vonatkozó pártatlan információforrásokat (pl. hatóságoktól), és megkülönböztetni azokat a marketing- és reklámkommunikációtól	Megbízható eszközökkel pártatlan információk alapján hoz pénzügyi döntéseket
		Motivált arra, hogy egész életében gazdasági és pénzügyi kérdésekben pártatlan információforrásokból tanuljon

	Tudja és érti, hogy a pénzügyi döntések meghozatalakor tanácsot kérhet pártatlan forrásból	Szükség esetén pártatlan pénzügyi tanácsadási forrásokat talál (beleértve az internetet is).
		Különbséget tesz független és nem független pénzügyi tanácsadás között
Adó és közkiadások	Meg tudja magyarázni, hogy az emberek miért különböző adókat fizetnek, miért eltérő összegű adót fizetnek vagy részesülnek különböző állami juttatásokban	Érti és tudja, hogy az adókat és bírságokat időben be kell fizetni
	Megérti az országos/ helyi szintű adók főbb fajtaát	Megérti annak következményeit, ha az adót nem-, vagy késve fizetik be
		Motivált, hogy megértse és megtanulja, hogyan befolyásolhatja a fiskális politika a kiadásaira és megtakarításaira vonatkozó döntéseit
Külső hatások	Beazonosítja a hirdetéseket akkor is, ha nem a klasszikus formában jelennek meg (pl. filmekben, közösségi médiában, influencerek videóiban stb.)	Figyelembe veszi a makrogazdasági helyzet (mint például az infláció, a kamat- és árfolyamváltozások stb.) és a közpolitikák hatását a személyes pénzügyi döntései tekintetében
	Tudatában van annak, hogy a személyes pénzügyi döntéseket befolyásolhatják az érzelmek és a társadalmi viselkedési gyakorlatok (pl. félelem a lemaradástól, túlzott magabiztosság stb.)	Megérti a gazdasági és pénzügyi rendszerre hatással lévő főbb szervek (pl. központi bankok, kormány, közigazgatási szervek stb.) szerepét.
		Figyelembe veszi, hogy a termék bemutatásának módja (beleértve az internetet is) befolyásolhatja a társadalmi viselkedési gyakorlatot, és befolyásolhatja a személyes döntéseket
	Tudja, hogy a reklámok és a közösségi média kihasználhat bizonyos érzelmeket, és felerősíthet bizonyos viselkedési mintákat.	Tudja, hogy egy személy digitális lábnyomát a vállalatok felhasználják (beleértve a mesterséges intelligencia-alapú eszközöket is) személyre szabott online hirdetések létrehozására.
		Képes kritikusan és függetlenül gondolkodni a külső hatásokról, beleértve a marketinget, a barátokat, a közösségi médiát
	Felismeri, hogy a márkaépítés hatással van a termék árara	Megérti a fenntarthatósággal kapcsolatos társadalmi célokat, valamint azok gazdasági és pénzügyi környezetre gyakorolt hatását

7. táblázat European Union/OECD (2023), Financial competence framework for children and youth in the European Union

2. számú melléklet

Az OECD/INFE által 2020-ban elvégzett Nemzetközi Felnőtt Pénzügyi Műveltségi Felmérés eredményeinek bemutatása az európai országokra szűkítve, a magyarországi eredményeket kiemelve (OECD/ INFE, 2020) – saját szerk.

Ország	Válaszadók száma	Ország	Teljes pénzügyi műveltség pontszám (skála 0-21)	Ország	Pénzügyi tudásra vonatkozó érték (skála 0-7)	Ország	Pénzügyi viselkedésre vonatkozó érték (skála 0-9)	Ország	Pénzügyi attitűdre vonatkozó érték (skála 1-5)
Italy	2 036 fő	Slovenia	14,7	Austria	5,3	Slovenia	6,3	Slovenia	3,6
Portugal	1 480 fő	Austria	14,4	Germany	5,2	Austria	6,0	Hungary	3,3
Austria	1 418 fő	Germany	13,9	Poland	5,0	Portugal	5,9	Portugal	3,2
Croatia	1 079 fő	Estonia	13,3	Estonia	4,9	Germany	5,7	Austria	3,1
Moldova	1 074 fő	Poland	13,1	Slovenia	4,8	Poland	5,5	Germany	3,1
Romania	1 060 fő	Portugal	13,1	Hungary	4,6	Moldova	5,5	Estonia	3,1
Bulgaria	1 047 fő	Czech Republic	13,0	Czech Republic	4,5	Estonia	5,3	Czech Republic	3,1
Slovenia	1 019 fő	Moldova	12,6	Croatia	4,5	Czech Republic	5,3	Moldova	3,1
Estonia	1 005 fő	Bulgaria	12,3	Bulgaria	4,1	Bulgaria	5,3	Italy	3,0
Czech Republic	1 003 fő	Croatia	12,3	Portugal	4,0	Croatia	5,0	Bulgaria	2,9
Germany	1 003 fő	Hungary	12,3	Moldova	4,0	Romania	5,0	Croatia	2,8
Hungary	1 001 fő	Romania	11,2	Italy	3,9	Hungary	4,5	Romania	2,7
Poland	1 000 fő	Italy	11,1	Romania	3,5	Italy	4,2	Poland	2,6

Ország	A pénz időértéke	A kölcsön után fizetett kamat megértése	Egyszerű kamatszámítás megértése	Az egyszerű és a kamatos kamat megértése	A kockázat és a megtérülés megértése	Az infláció definíciójának megértése	A kockázat-diverzifikáció megértése
Austria	73,4 %	89,0 %	78,6 %	49,0 %	91,7 %	88,9 %	61,3 %
Bulgaria	51,7 %	71,5 %	52,7 %	30,3 %	76,5 %	78,6 %	45,4 %
Croatia	60,8 %	89,3 %	63,7 %	24,4 %	74,7 %	76,4 %	65,0 %
Czech Republic	71,9 %	84,0 %	50,4 %	21,0 %	78,1 %	80,2 %	69,0 %
Estonia	81,9 %	84,4 %	66,4 %	36,7 %	77,5 %	86,1 %	61,7 %
France	55,9 %	87,8 %	64,9 %	33,6 %	80,4 %	79,2 %	74,3 %
Germany	85,9 %	91,5 %	62,6 %	40,0 %	80,2 %	85,2 %	70,8 %
Hungary	66,8 %	90,4 %	55,9 %	18,3 %	81,2 %	84,7 %	61,6 %
Italy	50,5 %	78,2 %	59,4 %	23,1 %	64,7 %	65,1 %	51,3 %
Moldova	67,5 %	80,0 %	43,5 %	14,2 %	74,4 %	68,2 %	54,6 %
Poland	60,8 %	88,0 %	71,2 %	36,5 %	86,7 %	83,0 %	71,4 %
Portugal	55,8 %	87,4 %	42,6 %	19,8 %	72,0 %	74,7 %	45,1 %
Romania	36,9 %	76,5 %	41,3 %	14,3 %	64,9 %	65,2 %	46,2 %
Slovenia	72,7 %	85,1 %	60,5 %	39,3 %	71,7 %	80,5 %	71,3 %

3. számú melléklet

	Kérdés szövege	1. válaszlehetőség	2. válaszlehetőség	3. válaszlehetőség	4. válaszlehetőség
T ₁	Hányadik osztályos vagy?	9. évfolyam	11. évfolyam		
T ₂	Milyen iskolába jársz?	szakképző	technikum	gimnázium	
T ₃	Láttál már korábban olyan tájékoztatót, előadást, videót, ami a NAV-ról (Nemzeti Adó- és Vámhivatalról) vagy az adózásról szólt?	Igen	Nem		
T ₄	Ha az előző kérdésre igennel válaszoltál, akkor kérlek írd le, hol láttál NAV-os posztot, videót, tájékoztatót:	szabad szavas válasz			
T ₅	Mit hallottál/ láttál/ tapasztaltál eddig a NAV-ról?	Inkább negatív dolgokat hallottam a NAV-ról	Semleges, közömbös véleményeket, tapasztalatokat hallottam a NAV-ról	Inkább pozitív véleményeket hallottam a NAV-ról	Semmit nem tudok a NAV-ról, nincs véleményem, tapasztalatom
T ₆	Tudsz-e arról, hogy elérhető a NAV mobilapplikáció?	Igen	Nem		
T ₇	Mit jelent a közteherviselés?	Azt, hogy minden magyar állampolgár köteles adókat és járulékokat fizetni.	Azt jelenti, hogy a családoknak minden évben a bevételek mellett a jövedelmük bizonyos százalékát fel kell ajánlaniuk egy civil szervezetnek vagy egyházi közösségnek	Egyházadót jelent	Nem tudom
T ₈	Mi az az adó?	Az adó az emberek döntése szerinti nagyságú befizetett összeg az ország "kasszájába"	Az adó egy hozzájárulás, amit mindenkinek kötelezően fizetnie kell az államnak.	Az a fix összeg, amelyet születéstől fogva mindenkinek havonta meg kell fizetnie az államnak.	Nem tudom
T ₉	Többek között mire fordítja az állam a befizetett adót?	Például benzinkutak üzemeltetésére.	Például gyárak üzemeltetésére.	Például kórházak üzemeltetésére.	Nem tudom
T ₁₀	Többek között mi a NAV feladata?	Az adók beszedése, kezelése.	A nyugdíjak kezelése.	A NAV a magyar kormány törvényhozó szerve.	Nem tudom
T ₁₁	Mi a magánszemély jövedelme?	A jövedelem vagyont jelent.	A jövedelem bevételt jelent.	A jövedelem családi adókedvezményt jelent.	Nem tudom
T ₁₂	Hol/ hova kell az adót megfizetni?	A Magyar Államkincstárnak.	A helyi önkormányzatnak vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnak.	A helyi Kormányhivatalnak.	Nem tudom

T ₁₃	Mit kell bevallani a személyijövedelemadó-bevallásban minden év május 20-ig?	Azt, hogy az előző évben mekkora vagyona volt a családnak.	0	Azt, hogy az előző évben mennyi volt az összes bruttó jövedelmünk.	1	Minden évben be kell vallani, ha emelkedett vagy csökkent a fizetésünk.	0	Nem tudom	0
T ₁₄	Miért fontos, hogy mindenki lelkiismeretesen és a törvény előírásai szerint fizesse az adót?	Mert túl magas összegű büntetést kap az, aki nem fizeti az adót.	0	Mert akinek adótartozása van, az nem biztos, hogy kaphat a banktól hitelt, amikor szüksége lenne rá.	0	Mert az ország nagyrészt a befizetett adókból gazdálkodik.	1	Nem tudom	0
T ₁₅	Mi a vám?	A vámot azok után a termékek után kell fizetni, amiket külföldről hozunk be az országba, vagy külföldre viszünk ki.	1	A vámot azok után a termékek után kell kifizetni, amiket Magyarországon gyártottak.	0	A vámot a külföldi emberek fizetik meg azért, hogy Magyarországon tartózkodhassanak.	0	Nem tudom	0
T ₁₆	Melyik foglalkoztatási forma jöhet létre kizárólag a diákok esetében?	Munkaviszony.	0	Egyszerűsített foglalkoztatás vagy megbízási szerződés.	0	Szakképzési szerződés vagy iskolaszövetkezet tagja.	1	Nem tudom	0
T ₁₇	Vállalhat munkát egy 15 éves diák tanév közben a hétvégekre?	Igen	0	Igen, de csak ha a hétvége iskolai szünet idejére esik	1	Nem	0	Nem tudom	0
T ₁₈	Mi a személyi jövedelemadó?	Az, amit a magánszemélyek a vagyonaik után fizetnek.	0	Az, amit az magánszemélyek a jövedelmeik után fizetnek.	1	Az, amit a magánszemélyek az ingatlanjaik után fizetnek.	0	Nem tudom	0
T ₁₉	Miért kell mindenkinek gondoskodnia arról, hogy legyen társadalombiztosítása?	Azért, hogy ne legyen tartozása az állam felé.	0	Azért, hogy kapjon egészségügyi ellátást.	1	Azért, hogy vállalhasson munkát.	0	Nem tudom	0
T ₂₀	Mi a különbség a bruttó és a nettó jövedelem között?	A bruttó jövedelem még tartalmazza az adókat is, a nettó már nem.	1	A nettó jövedelem még tartalmazza az adókat is, a bruttó már nem.	0	Bruttó jövedelem az, amit a dolgozó készpénzben kap meg, nettó pedig az, amelyiket utalással.	0	Nem tudom	0
T ₂₁	Mi az az ügyfélkapu?	Ügyfélkapuknak nevezik az ügyfélszolgálatokat, ahol személyesen lehet hivatalos ügyeket intézni.	0	Az egy olyan szolgáltatás, amivel azonosíthatjuk magunkat a digitális térben és online tudunk hivatalos ügyeket intézni.	1	Az ügyfélkapu egy olyan adatbázis, ami az állampolgárok adatait tartalmazza.	0	Nem tudom	0
T ₂₂	Mi segített volna Neked abban, hogy könnyebben ki tudd tölteni a kérdőívet? Szerinted mit változtassunk ezen a diasoron?	szabad szavas válasz							
T ₂₃	Kérlek, értékeld egy 1-től 5-ig terjedő skálán azt, hogy az első kitöltéshez képest mennyivel volt könnyebb a második kitöltés!	1 → egyáltalán nem volt könnyebb; 2 → nem volt könnyebb; 3 → ugyanolyan volt; 4 → kicsit könnyebb volt; 5 → sokkal könnyebb volt							

4. számú melléklet

Konceptualizáció		
Változó jele	Változó elnevezése	Változó jelentése
V1	A báziscsoportok 1. tesztkitöltése (függő változó)	A tesztsor első alkalommal történő kitöltése a báziscsoportok által
V2	A báziscsoportok 2. tesztkitöltése (függő változó)	A tesztsor második alkalommal történő kitöltése a báziscsoportok által
V3	A kontrollcsoportok 1. tesztkitöltése (függő változó)	A tesztsor első alkalommal történő kitöltése a kontrollcsoportok által
V4	A kontrollcsoportok 2. tesztkitöltése (függő változó)	A tesztsor második alkalommal történő kitöltése a kontrollcsoportok által
V5	9. évfolyamosok 1. tesztkitöltése (függő változó)	A tesztsor első alkalommal történő kitöltése az összes 9. évfolyamos diák által, attól függetlenül, hogy bázis- vagy kontrollcsoport tagja-e
V6	9. évfolyamosok 2. tesztkitöltése (függő változó)	A tesztsor második alkalommal történő kitöltése az összes 9. évfolyamos diák által, attól függetlenül, hogy bázis- vagy kontrollcsoport tagja-e
V7	11. évfolyamosok 1. tesztkitöltése (függő változó)	A tesztsor első alkalommal történő kitöltése az összes 11. évfolyamos diák által, attól függetlenül, hogy bázis- vagy kontrollcsoport tagja-e
V8	11. évfolyamosok 2. tesztkitöltése (függő változó)	A tesztsor második alkalommal történő kitöltése az összes 11. évfolyamos diák által, attól függetlenül, hogy bázis- vagy kontrollcsoport tagja-e
V9	Évfolyam (független változó)	A kitöltő 9. vagy 11. évfolyam tanulója
V10	Iskolatípus (független változó)	A kitöltő iskolájának típusa
A kutatás során használt további fogalmak jelentése		
Adótudatosság	Az adók befizetésének fontossága-, valamint az újraelosztás rendszerének ismerete és elfogadása, továbbá annak felismerése, hogy a jogi normák betartása szükséges.	
Báziscsoport	Az adózási ismeretek felmérésére irányuló tesztet kitöltő azon csoport, amely az első és második teszt-kitöltés között a NAV által készített tájékoztató anyagot ismerheti meg.	
Kontrollcsoport	Az adózási ismeretek felmérésére irányuló tesztet kitöltő azon csoport, amely az első és második teszt-kitöltés között az átalakított tájékoztató anyagot ismerheti meg.	
Tudásmérő teszt	A NAV által készített adótudatossági tájékoztató anyag közérthetőségét, valamint általános adózási ismereteket felmérő teszt.	

5. számú melléklet

A NAV tájékoztatójában szereplő, a középiskolások számára nehezen értelmezhető szavak, ismeretlen kifejezések, zavaros formai megjelenítés felsorolása. Az alábbi megjegyzéseket a megkérdezett diákok írták, az ő megfogalmazásukat változatlanul átemeltem:

Nehezen érthetőnek ítélt kifejezések, formai jellemzők	Eredeti NAV tájékoztatóban szereplő megfogalmazás:	Alternatív javaslat
A sorrend nem megfelelő. Először jobb lenne tisztázni, hogy mi is az az adó, és csak utána kifejtetni az adótudatosság lényegét	A NAV tájékoztatójában lévő sorrend: 1. Mi az adótudatosság? 2. Közteherviselés és újraelosztás, a bevétel felhasználása 3. Miből "él" és gazdálkodik az állam? 4. Adó- és adójellegű bevételek és felhasználásuk 5. Az adók csoportosítása 6. A NAV feladatai 7. Személyi jövedelemadó I. 8. Személyi jövedelemadó II. 9. Diákok foglalkoztatása 10. Foglalkoztatási formák 11. Elektronikus ügyintézés 12. Ügyfélkapu	A sorrendet ennek megfelelően építettem fel a "B" jelű tájékoztatóban: 1. Mi az az adó? 2. Hova kerül a befizetett adó? 3. Hogyan kell megfizetni az adót? 4. Mi az a közteherviselés? 5. Milyen adók vannak? 6. Melyik hatóságok szedik be ezeket a tételeket? 7. Melyik adót hova kell megfizetni? 8. Fizetést terhelő levonások 9. Mi az ÁFA? 10. Mi az az adótudatosság? 11. Mik a NAV feladatai? 12. A dolgozók két fő csoportja 13. Mi a személyi jövedelemadó 14. A jövedelem bevallásának módja 15. Diákok foglalkoztatás 16. Foglalkoztatási formák 17. Elektronikus ügyintézés 18. Ügyfélkapu
Nem értem, mi az, hogy az adótudatosság az valaminek a megértése...	"Mi az adótudatosság? Megértése annak, hogy - az adózás minden polgár számára fontos és kötelező, - az adózás közös érdek, - az adóból keletkező állami bevétel közös vagy"on"	Aki adótudatos, az tudja, hogy... ... az adózás mindenki számára kötelező azért, hogy egyformán részt vállaljunk a közös kiadásokban. Mi az adótudatosság? ... az adózás közös érdek, mert mindannyiunknak fontos, hogy az ország gördülékenyen működjön (pl. iskolák, kórházak, stb). ... az adóból keletkező állami bevétel közös vagy"on, hiszen az adóból, amit mindenki befizet, olyan intézmények működnek, amiket mindannyian használunk.
adóbevételek felhasználása	"...adóbevételek rendeltetés szerinti felhasználása..."	"Az adó egy közös kasszába kerül, amit úgy hívunk, hogy államkassza. Ez Magyarország perselye, amiből gazdálkodik és amiből biztosítja az állampolgárok számára a különböző közszolgáltatásokat"
újraelosztás	"A bevétel felhasználása: állami beruházások, közoktatás, közigazgatás, felsőoktatás, egészségügy"	"Az adóbevételek felhasználása (többek között): sürgősségi szolgáltatások (rendőr, mentő, tűzoltó stb), közoktatás (iskolák, óvodák stb), egészségügy (házi orvos, kórházak stb), közvilágítás (út menti világítás stb). Ezért a dolgokért, szolgáltatásokért az adókon keresztül fizetünk"
Az egész „Miből él és gazdálkodik az állam” című oldal és a diagram értelmezhetetlen, mert nem tudom, mit ábrázol		vizuális, képi eszközökkel javasolt elmagyarázni
valami által beszedett bevétel	"TB-alapok NAV által beszedett bevétele"	A társadalombiztosítási ellátás érdekében fizetendő járulék, amit a NAV-hoz kell megfizetni

adójellegű bevételek	"adójellegű bevételek"	vannak olyan kötelezően fizetendő dolgok, melyek bár nem számítanak adónak, mégis ugyanolyan szigorú szabályok vonatkoznak rájuk és ugyanúgy figyeli a NAV vagy az önkormányzat, hogy befizettük-e
Abból, hogy „közzolgáltatások fedezete” nem tudom meg, milyen adók vannak. Igazából azt sem értem, mit jelent ez a kifejezés	"közzolgáltatások fedezete"	ehelyett a kifejezés helyett javasolt ismertebb adófajtákat felsorolni
vagyonszerzés	"vagyonszerzési illeték"	Amikor vagyona teszünk szert (pl. lakást vásárolunk) akkor annak bizonyos százalékát be kell fizetni az államnak
„Az adók csoportosítása” című oldalon egy felsorolásból nem tudom meg, melyik mit jelent valójában, ezekhez lehetne kép vagy kis rajz, ami segít megérteni, mi micsoda"	Az említett lapon az oldal címe: "Az adók csoportosítása" és a ketté osztott oldalon a helyi önkormányzathoz fizetendő adók közül néhány példa, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatalhoz fizetendő adók közül néhány olvasható	Javasolt a címben egyértelműsíteni: "Melyik adót hova kell megfizetni?" Majd a példaként felsorolt adófajtákat hétköznapi szövegezéssel magyarázni. Például: idegenforgalmi adó → ezt ahhoz az önkormányzathoz kell fizetni, ahol nyaralsz. Személyi jövedelemadó → ez az SZJA, amit a fizetésünkből von le a munkaadónk azért, hogy befizesse azt a NAV-hoz
Nem értem, miért van kettévágva az oldal. Fogalmam sincs, mit jelent ez	előző sorral egyező	előző sorral egyező
nyilvántartásvezetés	nyilvántartások vezetése	A NAV nyilvántartásokat vezet az adózókról, például arról, hogy ki, mikor, mennyit fizetett be az államkasszába.
méltányosság	"méltányosság az adózói kötelezettségeket illetően"	A NAV dönthet úgy, hogy bizonyos fizetendő tételekből kedvezményt ad, vagy az egészet elengedi és ezáltal mégsem kell azt megfizetni, de csakis akkor, ha az törvényes.
szankcionálás	"ellenőrzés, szükség esetén szankcionálás"	A NAV felügyeli azt, hogy mindenki befizette-e a kötelező adókat, járulékokat stb. Ha valaki nem fizette be, amit kellett volna, akkor a NAV bírságot (pénzbüntetést) szab ki.
végrehajtás	"általános végrehajtó szerv"	Ha az adózó nem akarja megfizetni azt, amit a jogszabály előír neki, akkor a NAV törvényes úton „elveszi” azt, tehát leveszi például a bankszámlánkról.
mentesség	"adómentesek: segélyek, gyés, aktív korúak ellátása stb"	Szinte minden jövedelem után kötelező adót fizetni, de vannak kivételek. Például a GYES-ből nem kell adót levonni és befizetni, mert az adómentes.
A jövedelem definíciója nagyon nehéz, fura szavakat használnak, egyáltalán nem értem	"A magánszemély bármilyen címen és formában megszerzett bevételeinek egésze vagy a törvényben elismert költségekkel csökkentett része"	A magánszemély bevétele az a pénz, amit megkeres, ebbe beletartozik többek között: > a munkavégzés után járó fizetés (munkabér), > a lakás- vagy házeladásból származó bevétel, > az az összeg, amit egy influenzaszer a videóit után keres, > az a juttatás, amit a sportoló az eredményei után kap stb...
munkabér	"munkabér"	A munkabér a munkavégzés után járó fizetés
alkalmazott	"alkalmazottak"	Nekik egy cég, vállalat, vállalkozás a munkaadójuk, aki minden hónapban levonja és befizeti a dolgozók adóit
egyéniileg vallják be	"Az adókat és járulékokat egyéniileg vallják be és fizetik meg."	Ők a maguk főnökei, a saját cégükben dolgoznak, pl. vállalkozók, szolgáltatók, ők maguk küldik be a bevallásukat a NAV-hoz és fizetik meg a saját adóikat.

személyijövedelemadó- bevallás	"Személyijövedelemadó-bevallás: adóévet követő év május 20-ig! Az adót a bevallási határidőig kell megfizetni!"	A bruttó jövedelmét mindenkinek kötelező bevallani évente egyszer! Ez azt jelenti, hogy minden év elején ki kell tölteni egy adatlapot arról, hogy az előző évben miből hány forint jövedelmünk volt. Ezt az adatlapot hívjuk bevallásnak, és ma már egy online felületen is ki lehet tölteni.
túlvonások	"Visszaigényelhetők az esetleges túlvonások, illetve adókedvezmények."	Túlvonás akkor fordulhat elő, ha véletlenül valakinek túl sokat von le a munkaadója a fizetéséből, ilyenkor a bevallás kitöltésekor ezt jelezni kell, és ha a kérésünk valóban jogos, akkor visszakapjuk a túlvont összeget
iskolai szünet	"Kivétel az iskolai szünet, amikor a 15 éves diák is dolgozhat."	Kivéve az iskolai szüneteket, mert akkor a 15 éves diák is dolgozhat (iskolai szünet az őszi-, tavaszi- és nyári szünet időtartama)
adóazonosító jel	"Adóazonosító jel"	Adóazonosító jel (ami mindenkinek az adókártyáján szerepel)
foglalkoztatási formák	A NAV tájékoztató 11. oldalán látható felsorolás	A foglalkoztatási formákat magyarázó oldalon egyértelműbben, ketté bontva javasolt szemléltetni a diákok által létesíthető jogviszonyokat.
Nem értem, hogy a kék jogviszonyok kiknek lehetnek		
Nem tudom, hogy mi a különbség a zöld és a kék munkaviszonyok között		
Nem tudom, mi az az ügyfélkapu, ebből nem értettem meg.	"Lépj be ügyfélkapun..."	Az ügyfélkapu egy olyan szolgáltatás, amivel azonosíthatjuk magunkat a digitális térben és online tudunk hivatalos ügyeket intézni.